

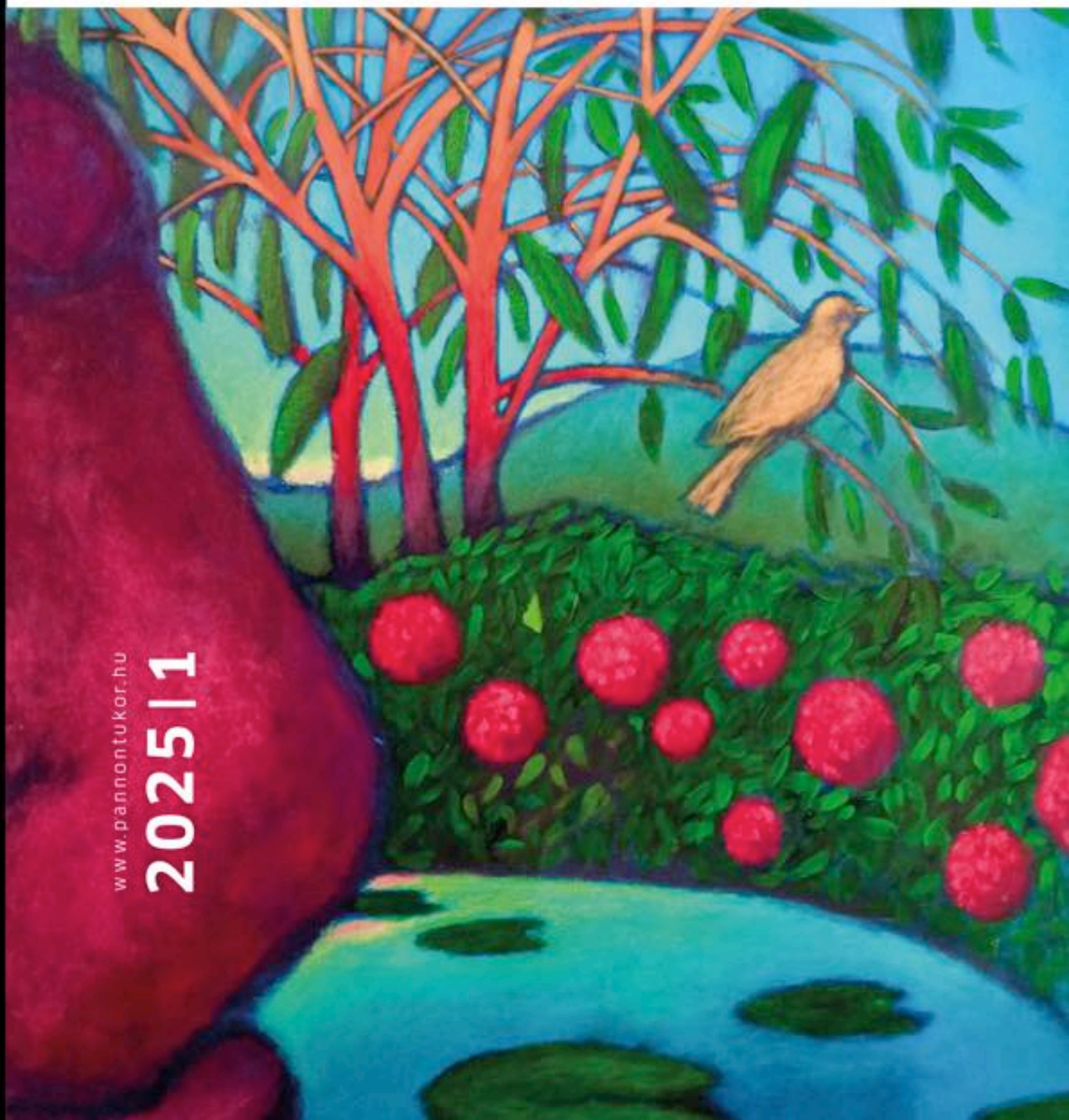
PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

PANNONTÜKÖR KULTURÁLIS FOLYÓIRAT | 2025 | 1

www.pannontukor.hu

2025 | 1

EGYMONDATOK

Szilágyi Zsófia Emma: Novemberi egymondatok	3
Lackfi János: Egymondatok	5

SZÉPIRODALOM

Terék Anna: A szabadság súlya	12
Karamán Hunor: Autópályák délelőtt	16
Nyilas Atilla: Tanköltemény	20
Gál János: Egy ezüstös ősovarhoz; Egy grönlandi cápa partra vetettsége; A magyarokhoz III.	23
Agóts Mátyás: Szentek élete	26
Szekrényes Miklós: Animus: Hétalvás	29
Meliorisz Béla: Ki számol; Akarunk-e	32
Lackfi János: Lángsörény	33
Ocsenás Péter Bence: Megszáradt ételdarabkák	34
Brecsók Blanka: Ecuador lábaim között	38
Nyerges Gábor Ádám: A szférák zenéje	40
Regős Mátyás: Sutu dó (részlet)	42

RAJTKŐ – ZALAEGRSZEG

Schwáger Flóra: Hova temettél el?	52
Barkóczy Bianka: Lelkem dallama	53
Preisz Katalin: Csillagok	54
Kvárta Marell: Miért ilyen világ van?!	55
Zalavári Lola: Töménység szavai	57
Végh Nina Ivett: Ha visszamennék...	58
Tompa Barnabás: Reménytel teli	59
Vass Regina: Haikuk	60

HELYTÖRTÉNET

Donáth Péter: Rapid minisztériumi utasítás néhány órát „sztrájkoló” tanítóképzős diáklányok megtizedelésére, tanárok eltávolítására I. – Zalaegerszeg, 1948. október-november 4.	61
---	----

TÁRSMŰVÉSZETEK

Kostyál László: Stamler Lajos Fúzió c. kiállításáról – Nagykanizsa, Magyar Plakát Ház	91
Őlbei Lívia: Nő a múltból: Flóra – ősbemutató a Weöres Sándor Színházban	97

PANNON TÜKÖR-DÍJ 2024

„Mondjuk úgy, hogy készenlétben állok” – Nagygyéci Kovács József interjúja Balogh Ádámmal	102
Hírek	110
Szerzőink	112

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygyéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Juhász Tibor – szerkesztő
Molnár András – szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs
Szálinger Balázs – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygyéci Kovács József
Szerkesztő: Regős Mátyás

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt. támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
Tel:06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága
Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)
ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika
Nyomdai munkák:
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail:info@gocsejnyomda.hu

Lapszámunkat Stamler Lajos festőművész munkáival illusztráltuk.

STAMLER LAJOS: Mese a rögről I-III.

Szilágyi Zsófia Emma

Novemberi egymondatok

November 1. A saját hangom néha épp annyira megnyugtat, mint amennyire megijeszt. Élőben és írásban egyaránt.

November 2. A spambe ment. És ott is marad.

November 3. Schaubühne, Die Möwe. Irány Berlin!

November 4. „Melyiket preferálnád?”

November 5. „Hogy vagy?” - Hány olyan embernek válaszolhattam erre a kérdésre őszintén, akit egyáltalán nem érdekelt a hogylétem...

November 6. „My life now is just trees... trees and champagne.” Szinte hallom a hangját.

November 7. „Hogy vagy?” - Anyád...

November 8. Tejföl-kommandó.

November 9. A temetőben sétálva arra gondoltam, hogy a sírfeliratot írni nehezebb, mint regényt. És azon, hogy még mindig nem sikerült jobb vezetőneveket kitalálnunk. Persze, hiszen ezeket örökítjük.

November 10. Jidvei. Pedig annyira szeretni akartam!

November 11. Nincs nagyobb baromság, mint naplót írni. Megakadályoz a valódi munkában. Erre naplót írok. Akadályozom magamat. Egész novemberben.

November 12. „Nincs térköz”, sem „Finom hivatkozás”.

November 13. Egyre kevésbé érzem a késztetést, hogy társaságban megszólaljak. Még kevésbé, hogy társaságba járjak.

November 14. Nem értem, miért kéri egy írótól, hogy fogalmazzon világosabban. Az a kritikus dolga.

November 15. Szatmárnémeti. Vihar. Csoda volt.

- November 16.** A süti és a szomorúság kiegészítik egymást.
- November 17.** A süti és a szomorúság kurvára kiegészítik egymást.
- November 18.** Ma végig azon gondolkodtam, mekkora mázli, hogy szavakba tudom önteni a kínomat. Különben csak púp volna a hátamon.
- November 19.** A hortobágyi palacsinta győzött.
- November 20.** Minél jobban érzem magamat, annál kevésbé van ingerenciám írni. Végem.
- November 21.** Hogy lehet valaki ennyire idegesítően szerény.
- November 22.** „Infamous »blow job aria«”.
- November 23.** Azt mondja, nem teljesen érti a kezdeményezésemet. Tök jó, mert én sem.
- November 24.** Haller utcai kikötő. „Teljes csőd.”
- November 25.** Kieselbach Galéria. Kortárs festmények. Az egyediség nem mindig érték. Sőt, a szokatlanság gyakran az aránytalanság jele.
- November 26.** Miért vállalok be olyan feladatokat, amikhez nem értek?
- November 27.** A vörösbortól mindig megfájdul a hasam. Annyira szomorú.
- November 28.** „Gondoljunk a nyugdíjas éveinkre!” – Astoria, óriásplakát. Attól szorongani kezdek, ha a holnap eszembe jut.
- November 29.** Találtam egy régi listát a 2024-es céljaimról. Nyugodtan mondhatjuk, hogy a 2025-ös listámra is átkerülhetnek.
- November 30.** Schaubühnés pulcsi. Feketét fehér felirattal. Írok a Jézuskának, hátha...!

Lackfi János

Egymondatok

December 1. A végénben van egy tapadókorongos, szomorú akasztó, egy olvasószemüveg lóg rajta, mely aztán folyton elenged, és leájul a falról, újra vissza kell cuppantani, amúgy meg hálaadás-napi családi ebéd zajlott lányoméknál hatalmas nevetésözönnel, bújócskázással, babakurjongatással, plusz láttam videót egy lányról, aki megevett egy jókora akváriumnyi sültkrumplit egyvégtében, de mivégre?

December 2. Én már akkor megkaptam a karácsonyi ajándékomat, amikor az adventi vásárban megpillantottam azt a kisbabát, aki egyetlen szívbillentyűvel született, félvésen műtötték, altatásban tartották, a sebe elfertőződött, lázasan vergődött élet-halál közt, és akiért nap mint nap imádkozunk sokan hónapok óta, most pedig az anyukája hátán nézelődött hordozóban, makkegészséges, már szopik is rendesen, nekem meg kicsordult a könnyem, láttam a Kis Jézust Heródes pribékjei elől megmenekedni.

December 3. Apakötet bemutató, hálás vagyok a nemzedékről nemzedékre szálló áldásokért és átkokért, mert én dönthetek, melyiket teszem le, és melyiket viszem tovább, és hálás vagyok szétszórt apáimért is, akik különböző férfiakban, tanároknakban, sporttársakban, segítőkben megadták azt, amit apámtól nem kaptam meg, hiszen ő, ahogyan sem én, sem senki más, nem volt tökéletes.

December 4. Ágazati költeményt írtam a gáz- és villanyműveknek, háromszázharminc dolgozó tapsolta lelkesen, amikor próbáltam életszagúan, frissen, izgalmasan megfogalmazni egy alkalmi versben, mi is az ő munkájuk, mit köszönhetünk nekik, és bárki nyugodtan eltarthatja finnyásan a kisujját, akkor is állítom, jó, hogy a költészet olykor piacképes termék lehet, nem csupán a humánelit kiváltsága.

December 5. Miért a pipacs, miért a pipacsok, miért a pipacsözön jut most eszembe, ami nyáron elárasztja a mezőket, az útszéli árkokat, tékozlón, sebzetten, önfeledten, az Úristen eszelős zöldmezős beruházása, hát mondjátok, egy-kettő, esetleg egy-két csokor nem lett volna elég ebből a röpke és lázas tébolyból, mely két pillanat alatt elvirágzik, hát mi folyik itt, kérem, csuromvér szeretet még a csapból is, még a földből is?

December 6. Hó és halál helyett inkább hó és hála, bevezetném a hóhála fogalmát, ezt az égből alácsilingelő jóságot és tisztaságot igazából nincs mód érdemben megköszönni, eláraszt mindent és forgalmi dugókat gerjeszt, foltos lesz tőle az ünnepi cipő és izgalmassá teszi, kiérek-e feleségemmel és kislányommal a reptérre, de cserébe olyan vakító evidenciát ad, amit hosszan dédelgetek markomban, mint egy gyöngyszemet, és csak este engedem ki a kezemből.

December 7. Felébredés előtti álmomban még kicsik voltak gyermekeink, és beszabadultunk családostul egy csodás kis franciaországi házba, próbáltam elnézést kérni a tulajtól, egy idősebb nőtől, kiterelgetni a kölköket az összes szobákból, ahová beszabadultak, közben viszont döbönt ámulattal szemléltem a lenyűgöző sziklafalat és hegyoldalt, mely közvetlenül a kert végében magasodott, képtelenség volt elhagyni ezt a vadidegen telket, hiába a helyzet iszonyú kínossága.

December 8. Hogy hozzászokik az ember a nyomorúsághoz, mely itt dörömböl a házunk kapujában, ó, Uramisten, pedig ez nem is háború vagy hajléktalangond vagy migráció, egy egyszerű számár sóvárog bögve párja után napjában sokszor, szerencsétlen és magányos és kanos, így kínlódik, pedig a számár nem akármilyen állat, ott állt Jézus jászlánál és Virágvasárnap is számár vitte be őt Jeruzsálembe, a halálba, a dicsőségbe!

December 9. Kéziratokat égettem, ami barbárságnak tűnhet, de sokat írok, lehetetlen annyi mindent őrizni, ott álltak a teraszon halomban a beázott dolgozószobámból kimentett papírkupacok, dossziék, sebtében kimentetem közülük ezt-azt, találomra szinte, így is maradt vagy száz teleírt kis füzet, nagyon erős érzelmi hullámvasút volt harminc év munkájának lenyomatát, látni mindazt, ami formált engem, amint felizzik, ellobban, még ha így is van jól, szinte másnaposan ébredtem, na tessék, a múltam jól berúgott.

December 10. Hazahozom a vásárlást, és elhatározom, hogy most másképp csinálom, mint eddig, nem sietősen és ezer kézzel szórom be a helyükre a dolgokat, paradicsomkonzervet, mirelitet, felvágottat, kenyeret, zöldséget, sajtot, miegyebet, nem türelmetlenül és vadul, ahogy szoktam, hanem mintha ajándék gyanánt, egyesével ámulnék körbe mindent, jó, nem ilyen bárgyún, de mégis örömmel, hogy ez a miénk, táplálni fog, finom lesz, életünké, vérünké válik, hálás vagyok érte.

December 11. Egy számjegy ugyan mit számít, nos, semmit sem, de ha egy-egyel több nullát írok a villanyszámlához utaláskor, az elég szépen leüríti az egyenlegünket, jól benéztem, most kunyerálhatom vissza az összeget a szolgáltatótól rimánkodva, kapok is rögtön egy automatikus üzenetet, ne csüggedjek, hamarosan foglalkoznak ám az ügyemmel, és nem is csüggedek, de azért kicsit lehervadok, izgulok, átkozott figyelemzavar, persze ez megeshet bárkivel, de nem bárkivel esett meg, hanem velem.

December 12. Mindig ámulatba ejt és ellenállhatatlanul vonz az a vörösen izzó téglatest, cserépkályhánk tűztere, mely kifelé olykor New Yorkivilágított felhőkarcolóit modellezi, máskor a Vezúv kráterét vagy a lemenő napot, és nem tudok nem tudomást venni szüntelen áradásáról, ahogy házunk melegét táplálja sugározva, régebben gyermekeim is úgy tapadtak a zöld kerámiára, mintha csigák lennének.

December 13. Hálásnak lenni a minden sarkon leskelődő tragédiáékért, amelyek nem következtek be, pedig annyi erővel, ahogy baleset történik baleset után, simán megeshettek volna, minap a szinte üres parkolóban helyemről kiállva elhülten állapítottam meg, hogy mégis volt mögöttem egy mikrobusz, aminek laza természetességgel hajtottam neki, pár centin múlt, hogy el nem trafáltam, persze lehet nem hinni az őrangyalokban, de az sem könnyíti meg a munkájukat!

December 14. A szupermarket parkolójában egy doboz tojás kiesett a bevásárlókocsinkból, és az aszfalton összetört, mindössze három darab maradt épen a tizből, szinte sírtunk, miközben kidobtuk, feleségemnek eszébe jutott, hogy egyszer látott egy kis, koszos, majdnem-hajléktalan zsámbéki nénit, amint hátraoldalgot a zöldségesek szemetéhez, óvatosan körbekémlt, majd mohón kiszűrcsölte egy törött tojás belsejét.

December 15. Hangoskönyvben hallgatom Radnóti visszaemlékezését gyerekkorára, elbeszéli, hogy szülei kiküldték hűgával együtt a közeli térre játszani, ott látták egy ember nyilvános kivégzését, gyerekkoromban én is mennyit járkáltam egyedül másodikos koromtól, gyerekeink közül volt, aki már oviból egyedül jött haza, nem értem, hogyhogy nem féltettük, most a negyedikes lányomért mindennap megyünk a suliba, rámtör a frász, ha elképzelem, hogy egyedül bóklászik, kérdés, mi lettünk-e paranoiások vagy korunk az.

December 16. Addiktív dolog a siker, még-még-még akar belőle az ember, na, a mai nap elkényeztetett, könyvem új kiadása kapcsán kiderült, egy meglőtt férfi Caminójára vitte lelki olvasmányának, egy gimnazista lány a sulirádióban adta elő folytatásokban barátnőivel, és többen is jelezték újratöltött (újratört) Diótörő-mesém kapcsán, hogy könnyeztek az Erkel-színházbeli koncert-előadáson.

December 17. Berzsenyi Fohászkodása talán a legszebb magyar istenes vers, édesanyám választotta nekem szavalóversenyre, utólag gyanítom, hogy nem vallásos buzgalomból, ilyesmivel nem lehetett vádolni akkoriban, a létező-szocialista iskolai zsűri orra alá akart klerikális borsot töretni velem zsványul, ám én ezt nem érzékelttem, megbirkóztam az archaikus textussal, alapködként égett belém, a gyönyörű világörökség-helyszínen, az ausztráliai Blue Mountains csúcsán is eldaloltam, most pedig feleségem meglátta szakasztott ugyanezt a költeményt dédanyja szakácskönyvének elejére beírva, micsoda utazások ezek!

December 18. Miniszivárvány, a Szövetség pecsétje jelent meg egy találomra asztalon hagyott szerződés peremén, a gyerek beteg, a leadandók szorongatnak, a futár mindjárt jön a csomagokért, imáimban el vagyok maradva, de Ő velem van így is, ebben is, persze, tudom, tudom, a fénytörés merő véletlen, de akkor vajon miért ütökzöm bele újra meg újra, netán Istennek elfelejtettek szólni, hogy Kis Pista szerint ő nem létezik, így aztán mindig van szegény...

December 19. Ha rágózom, kiakad az állkapcsom és kattogni kezd, ha megdörgölöm a szememet, időnként csipogó hangot hallat, ettől szeretteim frászt kapnak, fel tudom vonni csodálkozva csak a jobb szemöldökömet, rengeteget gyakoroltam, mára a készség személyiségem részévé vált, hát ilyen apró beidegződésekből áll össze mindegyikünk.

December 20. Interjúban kérdezték többször is, milyen tanácsot adnék érettebb fejjel huszoneves önmagamnak, annyi jutott eszembe, hogy némi önismeret tanulására buzdíthatnám egykori énemet, ne osztogassak öntudatlanul is annyi sebet kapcsolataimban, újabban viszont rájöttem, két imában Istentől kapott gondolat is hasznos lehetne annak az ifjúnak: egyrészt nem azért küldtek a világra, hogy véleményem legyen, hanem hogy kapcsolódjak, másrészt meg „semmi se jár, minden öröm”.

December 21. A világ rendeltetészerű használatában nem vagyok jó, ha egy tasakon meglátok egy szaggatott vonalat és egy olló-ikont, ez semmiféle értelmes üzenetet nem küld agyamnak, automatikusan tépni, gyötörni, marcangolni kezdem a csomagolást foggal-körömmel, csak mostanában léptem furamódon a megbölcösülés útjára, instant lecsapom a bennem hözöngő zsebforradalmárt, ollót ragadok, és nyissz, elegánsan bontom a zacskót.

December 22. Lányomért és unokámért megyek Gyömrőre, az előttem haladó kocsi befékez, hatalmas, szénfekete vaddisznó csörtet keresztül az úton, még négy kisebb követi, ám az utolsó megriad, visszafordul, nem kel át előttünk az útpályán, én meg akármennyit forgatom magamban ezt a jelenetet, arra jutok, én voltam az ötödik, aki idestova egy éve, karácsony szent napján visszafordultam a szívrohamból, a halálból, és elindult az új életem.

December 23. Tegnap a Zeneakadémián Csajkovszkij Diótörőjét hallgattuk meg, színész olvasta fel mai mesémet, mely arról szól, mihez kezdene egy huszonegyedik századi kisgyerek, ha fából faragott dióroppantó vitézt kapna ajándékba, aztán zakózszebemben kotorászom, és előkerül a Mozart-zenéhez írott Parázsfuvolácska-darabomra szóló jegy, egy évvel ezelőttről, épp a szívrohamom előtti napon néztük meg lányommal, unokámmal, akkor ugyanúgy nagy hó hullott hirtelen, mint most is.

December 24. Ma vagyok egyéves, kerek egy esztendeje hoztak vissza a szívrohamból, tegnap jókora hóembert építettem, pontosan mint egy éve, de Julcsi lányom kérlelt, hogy csináljunk Szentcsaládot, ne csak egyetlen figurát, én mondtam, inkább megyek begyűjtani, de végül csak csináltam egy Máriát is, ő meg Kisjézust, kigyógyította hóemberem magányosságát, jelképpé lett az egész, az én Józsefem ugyan gyorsan szétesett az oladásban, Mária is erősen megroggyant, de még tartja magát.

December 25. Szenteste énekeltünk karácsonyira átírt népdalaimból, indiai vejem is velünk volt, lengyel szokás szerint ostyát törtünk, mindenki mindenkiéből, és bocsánatot kértünk minden óévi bántásért, aztán elolvastuk a szeretetleveleket, mindenki ír mindenkinek, benne megfogalmazva a hálát, amit egymásért érzünk, szem nem marad szárazon, szuper ajándékokat kapunk, egyik lányomtól biankó mozijegyet, amit vele együtt használhatok fel, tetszésem szerinti filmre, másik lányom retró múzeumi belépőt, brunchöt és bowling-partit adott, ahová férjével együtt várnak minket.

December 26. Cserépkályhával fűtünk, és elfogyott a tornáca felrakott fa, talicskával kellett hordanom a tornácon lévő tárolóba, friss téli napsütés, a magam mögött hagyott betegség utolsó, felszakadó köhögései, imádság, mely felszaggatja lelki lerakódásaimat, lassú harc, kitartó munka, amíg hasábról hasábra nő a rakás, könnyebbednek a légútjaim, a lelkem, már házasság Dorottya lányom is itthon van, jólesik, hogy besegít a fapokolásba, az ő érdeme is lesz a forróság, a tűz az elkövetkező estéken.

December 27. Napfényes, kései névnap reggeli, házi hamburgert csináltam, hozzá Erdinger alkoholmentes búzasört iszom, mobilról a The Petersens családi bluegrass-banda muzsikál nekem, tízéves Julcsi lányom meg nehezményezi, hogy össze-vissza beszélek, miért mondom, hogy van virsli, ha nincs, meg hasonlók, mire én, hogy az én össze-vissza beszéléséből élünk, mások ezért fizetnek, ő meg itt méltatlankodik, mire ő előveszi kis piros bőrrerszényét, és az asztal sarkára helyez egy fényes ötforintost, hogy lássam, ma is kerestem az összevisszámmal.

December 28. Felhív egy kedves olvasó telefonon, hogy itt van Zsámbékon, messziről jött, szívesen dedikálná velem a kötetet, amit kapott, kérdezősködött az utcán, volt, aki azt mondta, már elköltöztem, más meg rögtön megadta a telefonszámomat, így aztán a kapuban csaptunk egy verőfényes aláíró-partit, kis település vagyunk, falunak város, városnak falu, egyszer egy belga pap barátom érdeklődött a végállomáson, nem ismernek-e, mire valaki felhozta hozzánk, dehogyan hasonlíthatnám magam Michelangelóhoz, viszont ő csak akkor vett át levelet, ha nem állt a borítékon egyéb, mint a neve, plusz Róma, amúgy nekem is jött már levelem Zsámbékra pusztán a nevemmel ellátva.

December 29. Tegnap az utcán nekem jött egy fickó, és nemhogy bocsánatot kért volna, még elkezdett ocsmányul káromkodni és ütlegetni, de erősebb voltam nála, jól helybenhagytam, levertem a földre, belerúgtam, és azt kiabáltam, ilyen büdös bunkó mindenki ebben az országban, és tudom is, kik tehetnek erről, majd jól megírom, mert az én szavam messzire hallatszik, persze nem történt ilyesmi tegnap, nem vagyok azt a típusú értelmiségi, aki kötelességének érzi minden nap felháborodni, igyekszem éldegélni békében, a családommal meg az írással foglalkozni, és ennyi.

December 30. Nagy kávéívó vagyok, feleségem viszont nem szereti, így sose hittem volna, hogy őt is a kávénak köszönhetem, de most kiderült, hogy mi-

kor édesanyja kétéves kislányként már-már éhen halt a második világháború idején, nagynénje pedig rejtélyes úton-módon beszerzett kávészemeket pörkölt a konyhában, valaki felkiabált az utcáról, hogy tejet adna cserébe a kávéért, s végül az üzlet megkötött, anyósom életben maradt.

December 31. Sистерgő év volt, Maxi unokám egyéves szülinapja kerti medencepartival, Julcsi első áldozása csupa lélekkel, templomszentelés éneklő kövekkel Gödöllőn, teltházás fellépések muzsikával a Müpa, a Magyar Zene Háza, a Zeneakadémia színpadán, Highlights of Hungary nagyköveti munka, kastélyparki felolvasóséta Fehérvárcsurgón, Medveles-bemutató élethosszi apa-fiú küzdősporttal, tekintélyes Stephanus-díj, csodás saját Vakvarjú-menü, fiatalok fergeteges miséje dalaimmal Tatán, tizenkétfió megtekintés a Facebook-oldalamon, kreatív írás-tanfolyam áradó örömmel, könyvek, felolvasások, és a mindent eldöntő kezdet: újjászületés a szívroham után, Füreden, a végtelent felsőfokon, folyékonyan beszélő Balaton partján!

STAMLER LAJOS: Kiállítási enteriőr

Terék Anna

A szabadság súlya

Partizán

A Duna mellett álltam,
egészen elfáradt a szemem
a jeges folyótól,
míg néztem
a kivégzéseket.

Láttuk, hogy
véres a Duna,
Ervin sírt is,
a könnyek az orra hegyéről
rácsöpögtek a bakancsára.
Ott csapódott mellénk
ez a magyar,
mint aki önmaga elől
menekül, egyre csak
szidta a sajátjait.

Zágrábból érkezett
az elvtárs,
éjjeli vonattal,
fekete volt a város,
fekete volt ő maga is,
a vonat vasa meg
hiába forrósodott,
olyan kemény volt,
mintha ezzel kéne
feltörni az egész éjszakát.
Ervin mondogatta, hogy
ég a stadion Zágrábban,
véres már minden,

Szlavóniában annyi
embert öltek meg,
a vérük felfröccsent az égre,
rá is alvadt.
Azt mondta,
a németek medvéket
hagynak a lövészárkokban
maguk után, ha menekülni kell.
Láncról eloldozott
medvéket, azok várnak
és tépnek szét
minden elvtársat,
míg szalad és menekül
a német.

Még a Sutjeskánál
lett véres
a zubbonyom ujjá.
Fáradt voltam.
Napok óta csak
lőttük a Dunába
a csetnik szerbeket,
nem aludtam,
nem tudtam aludni,
a fejemben mintha
egy csillag égne,
amit nem lehet eloltani,
vörös a fénye,
kiszárad tőle a szemem.
Ha kinyitottam a szám,
mintha korom szállt volna
ki belőlem,
pernyét köhögtem,
Ervin arca feketedett,
belülről égtünk
mind a ketten,

és ettől fekete lett
az a medve is
a képzeletemben,
amiről mesélt.

Ötödik napja volt, hogy
nem tudtam enni,
Újvidéken hiába volt
kenyér.
Milena fehér arcát láttam
folyton magam előtt,
ha nyitva volt a szemem,
akkor is.
Az utcán egy másik nő
arcából mintha
visszanézne rám,
vagy látnám mozdulni
más karjában a kezét.

A Sutjeska partján
az a fehér arc
tele lett vérrel.
Azóta szorítom össze a szemem
és hiába süt bennünket a nap,
hideg bennem a vér,
hideg a kezem,
belül csupa jég vagyok.
Félek, ha meghúszom
a puskán a ravaszt,
beletörök az ujjam.

Kihűlt mindenem,
mióta Milenát
átlyukasztotta
a golyó.

Rászorítottam a tenyerem,
ő meg csak nézett rám, a szemében
apró jégvirágok nyíltak,
és csak folyt ki
a tenyerem alól is a vére,
az ő meleg vére,
és én nem tudtam
megállítani.

A zubbonyom ujján
hordom magammal
Milenát,
ez maradt belőle,
ez maradt nekem
a jövőnkől.
Menetelek,
menetelek tovább,
csillaggal zubbonyomon
viszem a szabadságot ölben,
míg a két karom
le nem szakad
a súlya alatt.

Karamán Hunor

Autópályák délelőtt

Van valaki a hátsó ülésen, beszél hozzám, a nyakamba liheg. Elég egy futó pillanat, hogy megérezzem, férfi. Anya meg eltűnt a sofőrülésből. Nem tudom, mikor aludhattam el, mióta állunk, mikor ült be mögém és miért nem ébresztett fel az ajtó kattánása. Mintha mi sem lenne természetesebb, a füllemhez hajolva mesélni kezd.

...NEM, NEM VÉLETLENÜL, KAMIONNAL NEM LEHET CSAK ÚGY KÖRÖZNI A VÁROSOKBAN, AMÍG AZ EMBER TALÁL EGY POSTÁT, MEG VOLT TERVEZVE HOL, MIKOR, KRAKKÓBAN, DREZDÁBAN, BARCELÓNÁBAN, A LEGTÖBB NAGYVÁROSBAN, TUDTUK MELYIK TRAFIK ESIK A LEGKÖZELEBB AZ AUTÓPÁLYÁKHOZ...

Ne csináljak olyant, amit most nem lenne szabad. Ismétlem magamban, hogy miket ne. Ne kezdjek el például hisztérikusan sikítani, nyeljem vissza, tartsam meg a rekeszizmom magasságában és inkább gondoljam végig, mit tehetnék, mi segíthetne. Nyugodtnak kell láttatnom magam. Talán elhiszi, hogy még mindig alszom. Talán amúgy is csak egy ártalmatlan stoppos, akar valamit vagy véletlenül pont hozzám vezetete a beszédkényszere.

...EGÉSZ ÚTON ARRÓL MENT A MATEK, HOGY JÓL FOGNAK-E KIJÖNNI A PIHENŐÓRÁK, HOGY LEGYEN IDŐ BEMENNI...

Alig nyitom ki a szemem, alig nézek ki a szűk, homályos résen. Látszólag semmi oka nem volt, hogy éppen itt álljunk meg egy pihenőre. A kulcs is hiányzik, az oldalablaknak hajtva a fejem látom, hogy az ajtókat bezárták. Ettől most pánikolnom kellene, de valamiért nem tör fel. Nem tudni, miként jön létre. Miért veszi teljesen át a kontrollt. Miért vezet félre és dolgozik ellenem és miért véd meg éppen ezzel. Miért érzem ennyire erősnek az illatosító levendulaszagát és miért nem nyugtat meg, ha egyszer ez a csomagolásra felírt várható hatás. Én nem tudom, miért történnek ezek a dolgok. Talán apám miatt vonzom be a hasonló, elbaszott helyzeteket, hogy majd ezt is gyorsan felejteni kelljen, törölni, üríteni, mintha nem csinálnék mást

egész életemben. A férfitest rejtekhelyet és védelmet jelent előlük. Minden másképp lenne, ha fiúnak születek.

...EGYSZER LACI HOZOTT MAGÁVAL BICIKLIT ÉS MANNHEIM-BAN EGY MEGBESZÉLT HELYEN TALÁLKOZOTT EGY GYŰJTŐVEL, MERT MEG AKARTA VENNI AZT AZ ÖTVENNYOLCAS ANGOL KIRÁLYNŐS BÉLYEGET...

Egy üres, semmibe néző betonplaccon állunk, jobbra rácsos drótkerítés, megrogyott reklámbannerek hátoldala, egyirányú összekötőút, két oldalán sánc és combig érő kiszáradt gaz, mögötte színes hangszigetelő lemezek. Hallatszík, mögötte autók suhannak el. A szélvédőn a lemenő nap láthatóvá teszi a porfoltokat, és a szétroncsolt rovarok rajzai is megjelennek, molyok, poloskafélék, egy darázs. A placc közepén egy magas, pirosra festett fém-antenna, alatta egy elkerített részen kis transzformátorház. Félek tőle, mert azt hiszem, felém dől, mintha folytonosan az irányomba billenne el. Mögötte parkoló, néhány elsötétített ablakú kamionnal. A sofőrök sehol, vagy bezárkózva filmet néznek vagy alszanak még az éjszakai vezetés előtt.

...MEGÁLLTUNK A VÁROS MELLETT EGY BENZINKÚTNÁL ÉS ÁTCSAPTAM A MEZŐN A BRINGÁVAL, EGYENESEN, NEM IS NÉZTEM, LENNE-E JOBB...

Igyekszem nem figyelni magamra, a figyelmemet próbálom távol tartani az autótól, a férfi hangjától és a saját pánikomtól. Persze, bármire is kényszerítem, mindig visszatál. Mint egy hülye strucc, ostobán eljátszom, hogy védelmezem magam. Legalább azt érzem, tőlem függenek a dolgok, ebben a figyelemjátékban dől el, mi fog történni velem. Elképzelem, hogy a kamionparkoló után egy parlagon hagyott mező van, tücskök elektronikus zúgásától hangos mező, ahogy az országhatárhoz közel ez lenni szokott. Nem nézek a visszapillantóba. Észre veszem, hogy be van kapcsolva a rádió.

...TÍZ CSÚNYA ROMÁN BÉLYEG, AMIKET ELŐSZÖR HOZTAM KONSTANCÁRÓL, KILENCVENNÉGYBEN TALÁN, BIKÁK ÉS EGY VADÁSZÓ ROMÁN KIRÁLY VAN RAJTUK, NEM ÉRNEK SEMMIT, DE, DE, HÁT ÚGY HOZZÁNÓ AZ EMBERHEZ AZ ILYESMI...

Az egyik rádiós sofőr néha akkora szüneteket tart két szó között, hogy akaratlanul én is mélyebbre szívom a levegőt a kelletténél és hangos sóhajtásként jön ki belőlem. Nagyokat nyel, nagyokat nyelek vele én is. Megállatok enni, kérdezi vagy mondja az a másik mögöttem, amikor már nem bírom kizárni a hangját. Enni, enni, enni, enni, enni, ismétli énekelve. Hamm, ugye, mindig csak hamm-hamm. Kislányom, ennél is kövérebb leszel. Ennek nincsen vége, ha eszel, hízol, nem olyan bonyolult ez. Anyáddal akarsz versenyezni? Na ez jó. Ti anyáddal versengtek, hogy ki tudja kövérebbre enni magát. Nekem kelljen nézni a nagy remegő combotok. Majd most megint betoltok valami szart, ugye? Mi lesz így belőled? Szomorkodsz, hogy kövér vagy, de eszel, mert szomorú vagy. Csinálj valamit, menj el futni, bármit. Nem. Nem akarom felismerni a hangját. Inkább a rádió.

...VIGYÁZOK RÁJUK, FÓLIÁZVA ÉS PRÉSELVE TARTOM ŐKET, NEM ÉRI FÉNY, RÖHÖGJETEK KI, DE ÚGY VIGYÁZOK RÁJUK, HOGY CSAK ESTÉNKÉNT NYITOM KI AZ ALBUMOT...

Szar, ragadós emlékek. Együtt nyálazzuk és ragasztjuk a bélyegeket, apa, anya, én. Úgy ráragadnak a kezeinkre, nyakunkra, szemöldökünk közé, hogy meg nem tudunk szabadulni tőlük. Kaparni kell, kaparni csíkonként körömmel. Most is apám ül mögöttem, a hanglejtéséből tudom, hogy mosolyog. Követ minket ez a szerencsétlen. Nincs az a táv, amivel elég messzire kerülhetnénk tőle. Mindenhol ott van. Minden apában ott van. Minden férfiszemben ott van. Nincs az a férfi, akinek hangján meg ne tudna szólalni, hogy tudtomra adja, kövér vagyok. Már nem kövérke, mint régen, hanem egy igazi kövér nő. Kövérek vagyunk mi ketten, anyám és én, az ő malackái. Rőfike nem röhög, rőfög. A kurva anyád.

...HÁT TE, SZERINTEM AZ A SZÉP EBBEN, HOGY LE KELL MÁSZNI, ÖMMM, FURCSÁNAK HANGZIK, DE, DE ÚGY MEGSZOKJA AZ EMBER OTT FENT, OLYAN AUTOMATIZÁLT MÁR EZ AZ EGÉSZ, HOGY, HOGY...

El sem akarom képzelni, anya hol lehet. Biztos tudja, hogy itt van apa, és nem tudja eldönteni, visszajöjjön-e.

...ANNYIRA SZERETEM OTT FENT, HMMM, SZERINTEM A KAMIONSOFŐRÖK NYUGODT EMBEREK, MEGYÜNK EGYMÁS UTÁN, MÁSONK IDEGESKEDNEK, HOGY BE VAN DUGULVA, DE MINKET MEGNYUGTATNAK AZ AUTÓPÁLYÁK DÉLELŐTT...

Nem tudom, miket mondott még vagy mit akart volna mondani, ha még egyszer utoljára láthat. Nyugtatni akarom magam azzal, hogy ez volt az utolsó. Hogy nem viszem magammal és elfelejthetem. A zár hirtelen kattant fel, szinte azonnal kilököm az ajtót. Futok a kerítés felé. Anyám értetlenül kiáltja utánam, hogy mi van, mi a szar. Megállok és visszanezdek, nincs semmi, nincsen semmi, csak a drága férjed, az én apám itt is, most is, még mindig. Anya a kocsit tetéjére teszi a kulcsot, szét tárja a két kezét a két mekis papírzacskóval, és néz, egyáltalán nem érti. A hátsó ülésor persze teljesen üres. Nincs itt senki más, csak mi ketten, meg ez a nagy placc, közepén a zúgó antenna. Nyitott ajtóknál, az ülünkben esszük meg a sajtburgert, mangós majonézzel.

...S HÁT A BÉLYEGEK, AZT HISZEM, ERE MOTIVÁLTAK, HOGY KISZÁLLJAK NÉHA EGY-KÉT ÓRÁRA, TÖBBET LÁTTAM MIATTUK EURÓPÁBÓL, MERT UGYE BE KELLETT MENNI EGY POSTÁRA VAGY EGY TRAFIKBA, ÉS HÁT MARAD RÓLA EGY EMLÉK, KÜLÖNBÖZŐ VÁROSOKBÓL, SZÉP EMLÉKEK, MOST FEL TUDNÁM SOROLNI MI JUT ÉPPEN ESZEMBE, DE, HOGY EGY TALÁLÓ HASONLATTAL ÉLJEK, MINT A BÉLYEGEKET, EZEKET IS VÉDENI KELL, NEHOGY KIFAKULJANAK, AZ EMBER UGYE ATTÓL FÉL, HOGY EZT A SOK SZÉPET ELFELEJTHETI...

Nyilas Atilla

Tanköltemény

Ócska, vagy nem is olyan rossz
filmeket figyelve egész éjszaka,
magamat így fárasztva a végletekig,
míg le nem csukódik délelőtt szemem,
nem drámát, akcióvígjátékot, „thrillert”,
szitkomot, western, „road movie-t”:
Amerikát nézem.
A film a távcsövem és a mikroszkópom.
Amerikát tanulom.

A Szabadság-szobor megpillantását,
beutazási engedélyt, zöldkártyát,
az ott születettek állampolgárságát,
egészségbiztosítást, kórházi számlát,
a kemény munka aranyfedezetét,
dollár nagyrűrságát, cent becsülését
— a *Hair*ben összekéregedett aprón
bérelnek Bergerék lovat —,
szerencsejátékos rezervátumot,
drága telken növő felhőkarcolót,
összeomló ingatlanpiacot,
hitelválságot, államadósságot.

Tanulom a csillagos-sávós lobogót,
Fehér Házat, titkosszolgálatot,
az elnökválasztást, az elektorokat,
precedensjogot, óvadékot,
figyelem a szabad fegyverviselést,
iskolai lövöldözést, túszejtést,
tengerészgyalogost, benzines öngyújtót,
a banánháborúkat, Vietnámot,

Pearl Harbort és Hirosimát,
úrkutatást, holdra szállást.

Tanulom a hatalmas autókat,
a Cadillacet, a pick-upot,
széles utcát, helyek távolságát,
garázsvásárt, messzire költözést,
a Sziklás-hegység vonulatait,
Colorado folyót, Grand Canyont,
a tornádót és az árvizet,
törvényszegők és üldözőik által
számontartott belső határokat,
a kontinensnyi föderációt.

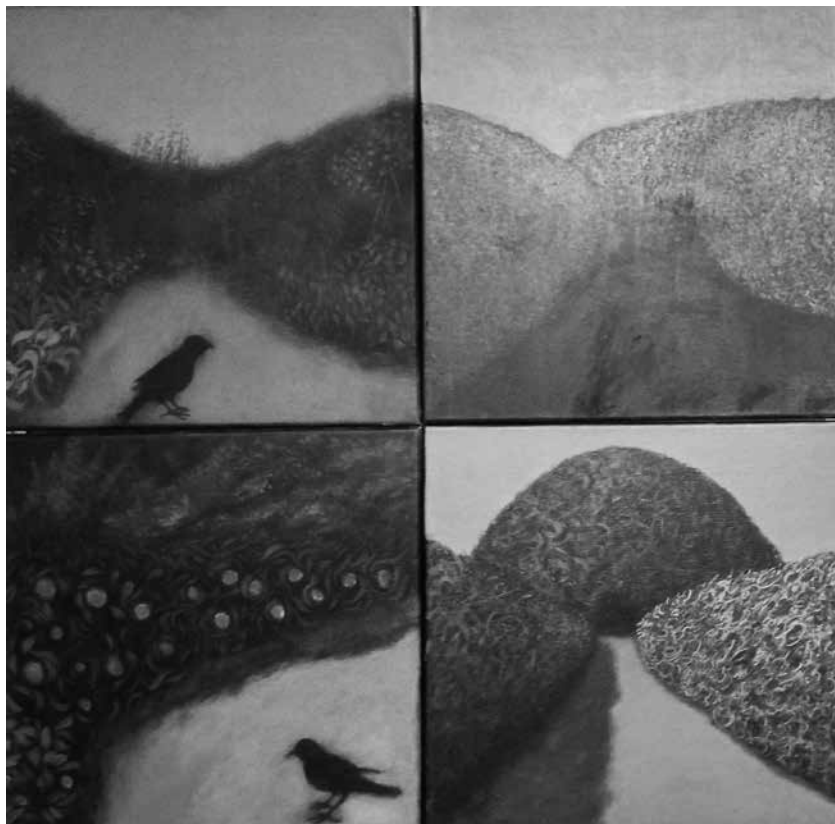
Tanulom a játékszabályokat,
az amerikai futballt, a pomponlányokat,
a kosárlabdát, a baseballt,
a szörfözést, a jégkorongot.

Tanulom a függetlenség napját,
Bálint- helyett Valentin-napot,
a meghonosodó halloweenet,
a karácsonyi pulykát, a „steak”-et,
a hamburgert és a hot dogot,
étteremláncokat, nagy kiszerelesű
élelmiszer felhalmozását.

Tanulom a vacsorát mint randit,
székkínálást, kocsiajtónyitást,
hazakísérés végi első csókot,
bál után autóban szeretkezést,
nyilvános helyen féltérdre ereszkedve,
ékköves gyűrűvel, teljes néven szólítva
kérni meg nő kezét,
válópert, zaklatást, távortartást,
a gyerekrablást és az úgynevezett
szerelemfélétség miatti emberölést.

Tanulom a videómegosztó csatornát,
a médiaszolgáltató vállalatot,
egy képzeletbeli galaxist,
sorozatot, évadot, epizódot,
ahogy Amerika tanulja önmagát,
és hogy jókor kell abbahagyni a filmet,
hogy lehessen *happy ending*.

STAMLER LAJOS: Tér I.

Gál János

Egy ezüstös ősrovarhoz

Egy régi bérlakás parkettái közül
előjön a magyar nyelv szabályai szerint csúsztómászó,
kőrömhegynyi performansművész,
és mint egy magára valamit is adó futurista,
az olaszok utánozhatatlan operába illőségével
megszólítja magát:

„Ezüstös ősrovar!

Léptedben felvonul 600 millió év,

az évek, 600 millió hang,

avantgárd szavalókórusként egyszerre harsogják:

látod, ember,

én leszúrtam a botomat régen,

megálltam, mert meg lehetett állni,

ti mentetek tovább,

és látod, ember,

hol vagyunk mind a ketten,

ugyanazt a penészt esszük.”

Egy grönlandi cápa partra vetettsége

Bretagne rideg partjainál
egy ember által szinte sosem látott,
oszló testű állat teteme fölött
a szemlélő falat húz maga és az idő közé.
Hiszen amit ez a cápa megélt,
egyetlen sötét, hideg ébrenlét lehetett.
A Jeges-tenger medre felett siklott,
mint a Bibliában Isten szelleme,
a víznél alig melegebb vérrel.

Százhusz év után élte meg először
a szaporodás képét.
Szemei prométheusz-máját
férges ették századokon át,
szabadon görgöttek szemgödrében,
emlékeztetve arra, hogy létezhet szem,
amely nem képes látni.

Mégis, hogy lehetne ugyanazon rendszer része
egy hal, amely a Mayflowerrel együtt úszott,
és amely felett még elrepült az Apollo-11.
Kínpadokkal feszítjük tudatunkat,
hogymilyen távoli bolygók idejét számoljuk,
mikor ezt a cápát kellene megkérdeznünk:
miért vetődöttél partra?

A magyarokhoz III.

Nincsen romosság ős Buda tornyain,
ágyúgolyókkal rég nem is ostromolt.

Turistahadsereg vonul már,
s dülva fotózza királyi fészünk.

Ám él Charybdis, nemzetevő, lehúz,
vécé lapályán úszol el, oh magyar!

E csúf porond nálad nagyobbak
sírhelye volt, te se húzd sokáig.

Hellén akartál lenni, mióta vagy,
tömjénnel áldod Róma becses nevét.

De pontosan kövesd a példát:
fénykoruk óta kihaltak, ezzel

adtak teret más hódolatának utóbb.
Léted nem érték, múltad akár lehet;
legyél nyugodt, csak halj ki bátran,
verseket írnak a hőskorodról.

Agóts Mátyás

Szentek élete

H.-nak

Szombat délután Anya sose ér rá,
nem mondja el, miért, talán dolgozik,
úgyhogy egy körül a Verát meg engem
át szokott vinni a Zsuzsimamához.

A Zsuzsimamánál mindig leves van,
borsó vagy gomba vagy tojás,
ha megesszük, kapunk haribót,
ha nem esszük meg, jön a Szendénes.

Szuszog és gyorsan leteszi a fejét,
külön madarastálcája van már,
hogyan legyen hova raknia,
és ne az abroszt vérezze össze.

A fej elkezd levelessel etetni magát,
hangosan szürcsöl, hogy lássuk, milyen finom,
és figyel minket a szeme sarkából,
mert szeretné, hogy jó nagyra nőjünk.

Ebéd után a többiek is előbújnak,
és együtt eszik velünk a haribót,
a Zsuzsimama nagyon sokat vesz,
hogyan minden szentnek jusson zöld és citromsárga.

Aztán tévüzünk, de mindig vita van,
mert én a Nindzsagót akarom nézni,
a Vera az összes rajzfilmet utálja,
a szentek meg csak a focit szeretik.

Főleg a Szentpéter, ő Áeszróma drukker,
a Zsuzsimama szerzett neki mezt is,
és azt mondja, hogy mikor Totti visszavonult,
úgy bőgött, mint a Szombat hajnalán.

Az eredményeket tudhatná előre,
mert a Szentjánossal nagyon jóbavan,
de igazából a szép játék érdekli,
nem az, hogy ki nyer, meg hogy hányyal.

Társasok is vannak a Zsuzsimamánál,
a Szencsebestyénnel tviszterezni szoktunk,
ami vicces, mert a nyilak miatt
nem tud eléggé hátrahajolni.

De nem zavarja sose, ha veszít,
meg igazából egyiküket sem,
hagynak nyerni minket, csendben mosolyognak,
nagyon jó vesztesek egytől egyig.

Anya elég későn jön értünk,
a Zsuzsimama megpuszil minket,
aztán csak áll az ajtóban, néz utánunk,
és integetnek mögüle a szentek.

Anyának ezt nem áruljuk el,
de hazafelé imádkozni szoktunk,
hogy a Zsuzsimama még sokáig éljen,
és ne vegyen rajta erőt a Gonosz.

Mert mi lesz a szentekkel, ha meghal,
nem törli fel többet utánuk a vért,
nem fényesíti a glóriáikat,
nem süt nekik rántott húst vasárnap?

A szentek pár napig csak nézik egymást,
a halálról, szegények, nem tudják, mi az,
mert örökké élnek, nekik nincs haláluk,
a Zsuzsimamával nem értik, mi történt.

Körbeállják a Zsuzsimama testét,
jó sok körbe, mert nem férnek el egyben,
gyengéden rugdossák, és azt mondogatják,
hogy Zsuzsimama, Zsuzsimama, kelj föl.

És egyre jobban félnek majd a szentek,
mindenki fél, ha éhes és magányos,
aztán végül szép, tömött sorokban
elmennek keresni új helyet maguknak.

És akkor velünk nem tudom, mi lesz.

Szekrényes Miklós

Animus: Héttalvás

„Alvó szegek a jéghideg homokban.”

(Pilinszky János)

„Nincs alvás!”

(Garaczi László)

„Héttalvók, hej, keljetek most fel,
Frédi jött hozzánk el.”

(Adamis Anna - Presser Gábor)

Hétfő

Mint a tej.

Edzés után forró vízben, bekened a tested hidratáló krémmel, fújsz magadra a drága parfümből, iszol egy pohár whiskyt jéggel és szódával, egyedül fekszel a hatalmas franciaágyban, álmodat magas falak és testőrök vigyázzák, átnézed még a másnapi beszédedet, hangosan felolvasod, ügyelsz az artikulálásra, a drámai hangsúlyokra, majd felveszed a szemkötőt, lenyelsz egy szem váliumot, négy-öt óra szürke kábulat után ébredsz.

Kedd

Mintha ökörbőrt vonnának fagyon.

Koszlott pokrócot terítesz a lépcsőre, elrendezed rajta kincseid, több rétegni büdös ruha fedi aszott testedet, kortyolsz a hányásízű olcsó borból, perceket, félórákat szundikálsz, undorodva kerülgetnek az éjszaka árnyai, olykor beléd rúgnak, megvernek, kifosztanak, védekezni sem erőd, sem kedved, alig várod a napot, amikor nem kell felébredned többé.

Szerda

A jó cukor is.

Ringat. Elalszol a vállán. Cuppogsz álmodban. Néha elfintorodsz, mókás pofákat vágsz. Hapcizol, csöpp kezdeddel folyton kapaszkodnál. Ha felriadsz, sírni kezdesz, olyankor mindig megérkezik Ő, és megnyugtat. Tág pupillákkal figyeled egy darabig a szobád falára festett vidám állatokat, akik aztán benépesítik álmaidat. Édes nyál csordul szádból. Alvás közben aprókat rándul apró tested, de elégedetten mosolyogsz.

Csütörtök

Mint a nyúl.

Csak a földre terített matracon tudsz elaludni. Minden függöny behúzva. A YouTube-on, a TikTokon és a Twitteren nézel zenei és főzős videókat, játszol valami lövöldözőssel a telefonodon, míg az ki nem esik a kezedből. Álmodban is játékkarakter vagy, akire folyton lónek. Az ébredésed mindig ugyanolyan. Mintha elfogyna a levegő, görcsösen próbálsz levegőt kapni, de mintha víz alá süllyedtél volna, kapálózol, hogy az ébredésed felszínére rúgd magad.

Péntek

Ahol én fekszem.

Elszívtok közösen egy jointot, ügyetlenül levetkőztetitek egymást, és bepótoljátok évtizednél is hosszabb simogatás-, ölelés- és érintéshiányotokat. Utána jöhet még egy spangli. Egymás karjaiban alszotok meztelen. Bőr simul bőrhöz. Ebben a nyomorult életben csak az éjszakák szépek.

Szombat

Mint a holt.

A bőrödbe már szinte belenőtt a terepszínű egyenruha. A lövészárokban a hideg gépfegyvered öleled, szíja a csuklódra tekerve. Jelzőrakéták, lövedékek és gránátok süvítenek fölötted, a lányra gondolsz, akinek a nevét bevonuláskor magadra tetováltattad. Rég jött tőle üzenet, előző nap a várost bombázták, ahol él. Nem hiszel benne, hogy látod még valaha. Elbóbiskolsz, felriadsz. Megszoktad a halál közelségét, bármilyen extrém körülmények között, állva, ülve, talpalatnyi helyen kuporogva is el tudsz aludni. Horkolva repülsz bűvő otthoni tájra.

Vasárnap

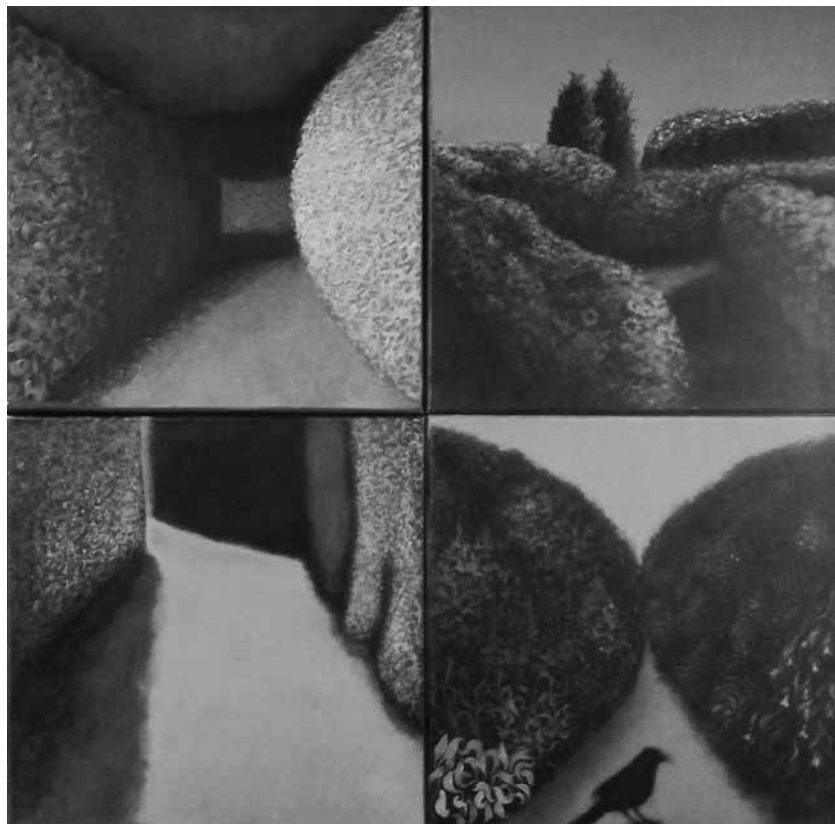
Mintha fejbe verték volna.

Hanyatt fekvé horkolsz. Két csontos kezé a fejedet. Felsőágyas vagy. Rabruha és fegyencfej. A pórusaidat látni. Ma is megvertek, csicskáltattak. Álmodban gyakran összerándulsz, ha nyugtalan álmaidból felriadsz, szemedbe világít a csillagrácsra feszített hold fénye. Magzatpózba gömbölyödvé véded azt a kicsit, ami még a testedből-lelkedből megmaradt.

Egyszer láttál egy filmet, amelyben minden élőlény és élettelen tárgy egyszerre dermedt mozdulatlanságba, mintha az egész bolygó Csipkerózsika-álmát aludná, egyetlen ember maradt ébren, David Vincent. Te vagy David Vincent, nem mersz elaludni, félsz, hogy idegenek támadják meg a bolygót, az országot, a lakóhelyeden az utcát, a szeretett embereket és téged. Szorongsz, hogy elfogy a tiszta víz, a belélegezhető levegő. Az álmatlanság keresztjére feszíted magad. De a megváltás érdeklődés hiányában elmarad.

*Tegnap aludtál,
ma is.
Alig várod
a holnapot.*

STAMLER LAJOS: Tér II.

Meliorisz Béla

Ki számol

törődni és mivel
csodára várni vagy
szó nélkül menni el

lemondani miről
s kihozni végül a
semmit de mennyiből

ragozni még minek
ki mond majd igazat
s ki számol ki fizet

Akarunk-e

hogyan virágzik a mi
tombol az évszak de
meddig fog tartani

nyugtalan a tenger
s vagyunk itt magunkban
régén is nemegyszer

akarunk-e még mit
futni el vagy nézni
az idő hogy vérzik

Lackfi János

Lángsörény

És látok úszni messze-messze égitestet fellegekbe, úrbe gyúrve.

És látom, csókok, jóbarátok, szétkavargó mézesmárcok, arcok.

És látom, nincs, mi volt, mi van, csak mint a hangya semmi-csápjá, lába.

És látom, sárba, vérbe fürdik mind, ki van, de szép kocsit mos itt most.

És látom, tűzbe hull a könyv, a lapja pöndörödve táncol százszor.

És látom, szárcsa csőre csattog, sír sirály, a vízre landol, hangol.

És látom, bőrön hogy gurul le fényes csepp, hisz izzad, mind, ki élő, félő.

És látom, hogy csikordul, vásik fog fehére, fájdalomban koccan.

És látom, locska hullámok ma lötybörögve gurguláznak, áznak.

És látom, kergetőző kiskutyák robognak önfeledten itten.

És látom, tincsed félresöpröd, csalfa szél szemedbe fújja újra.

És látom, házat bontanak meg ház emelkedik fel éigig, végig.

És látom, lángsörényt bogozva hogy suhan sok autó, kényes, fényes.

És látom, átlátszó tasakból életemnek hogy csöpög le csöppje.

Ocsenás Péter Bence

Megszáradt ételdarabkák

Tolnai két éve nem járt otthon, mégis arra gondol, hogy nem száll le a vonatról. Az ablaknak dönti a fejét. Kezdetben hiányzott neki a szobája, a Pink Floyd poszterek a falon, anya főztje, de aztán megszokta a kollégiumot, a szobatársai hangoskodását, hajnali érkezését. Egy idő után őt is elhívták, házibulik, füves cigi a tetőtérben.

Értsd meg, haldoklik, mondta anya a telefonban. A koli szobában állt, nézte a szemközti bérházat, a keresztrejtvényt fejtő öregasszonyt a második teraszán, a járdára felparkoló taxit. Legalább csak a hétvégére. Kibírsz két napot anélkül, hogy nem rázod magad hajnalig!

Meglátja a rozsdás táblát, feltűnik az állomás sárga vakolatú váróterme, a kék ivókút a sín mellett. Felsőhajt, ösztönösen maga mellé nyúl, aztán eszébe jut, nincsen csomagja. Csak ő száll le, felveszi a sapkáját. Már most nagy a meleg, a Facebookon azt írták, a hőmérséklet délutánra elérheti a harmincötöt is.

Lenyomja a kút fogantyúját, megmossa az arcát. Gimi alatt ez volt a találkahely, ötkor a kútnál, majd a kútnál megbeszéljük, jön a Horváth is, ne késs. Sosem ittak belőle, az a hír járta, hogy hasmenést okoz, Trau bácsi egyszer azt mondta a kocsmában, a felesége azért halt meg, mert folyton innen töltötte a vizet. Tolnai enged a tenyerébe, vas íze van.

A betonút közepén sétál. Erre ritkán járnak autóval, az állomás közel, bevisz a városba, a falu két szélső pontja pedig csak húsz perc sétára van egymástól. Az osztályból egyedül Oriseknek lett jogosítványa tizenkettődikre, az apja engedte, hogy használja a Suzukiját, ha azzal ment iskolába, nagyszünetben az egész osztály lement megnézi. Egy este Orisek elhívta driftelni, a főutcán felgyorsultak kilencvenre, amikor Tolnai kiszállt, elhányta magát.

Megáll a házuk előtt, nem változott semmit. Nézi az udvaron álló tölgyfát, a szobája ablakát, aztán az apját. Résnyire nyitva, a huzat mozgatja a függönyt. Nem megy be a kapun, elindul a kocsmá felé.

Kovács a rádiót tekergeti, de nem működik, a sarokban festékes ruhájú férfiak pókeréznek. Tolnai köszön, Kovács széttárja a karját. Az istenit! Megöleli, a hátát paskolja. Milyen kis sovány lettél, eszel te eleget? Visszamegy a pult mögé, sört csapol. Mesélj, milyen ott a városban? Tolnai

beleiszik a sörbe. Kilenc volt, amikor Kovács a szilveszteri bulin lehívta a pincébe, kissé már dülöngélt, de megtalálta a boroshordót, csapolt, vigyorgva nyomott poharat a kezébe. Fenéki, fiam! Édes íz, melegség a mellkasban. Kovács felnevetett. Mától férfi vagy! De ha elmondod az anyádnak, seggbe rúglak!

Nem rossz, csak ne kéne annyit tanulni. Kovács az asztalra csap. Szakmát tanulj, hagyd a francha az egyetemem! Apád egyébként hogy van? Ritkán látom mostanában. Tolnai bólint. Jól. Kovács mondani akar valamit, de aztán csak legyint. Ha kell valami, szólj! Leül a többiekhez pókerezni.

A szomszéd macska a fa alatt ül. Tolnai cicceg, lehajol, a kezét nyújtja, de a macska nem mozdul. Anya egyszer azt mondta, a macska azóta nem dorombol, hogy Trau bácsi vízbe fojtotta a kicsinyeit. Nincs nekem pénzem ennyit etetni! Részegen mindig azt mesélte a kocsmában, álmában hallja a kicsik nyávogását. Tolnai belép a házuk kapuján, anya a teraszon cigizik, a falnak dől, még mindig a kék papucsot hordja. Tolnai meg akarja ölelni, de aztán visszahúzza a kezét, régen sem volt szokás. Anya mélyet szív a cigiből, elnyomja a korláton. Kész az ebéd. Bemegy a házba. Tolnai meglátja a szürke kabátot a fogason, a vonalas telefont a kisasztalon.

Anya a szomszédokról mesél, a lelkész új feleségéről, a Balog fiáról, aki katonának állt. Tolnai a villáját nézi, az oldalán megszáradt ételdarabkákat. Anya sosem használ mosogatószer, csak meleg vízben áztatja az evőeszközöket, a kezével dörzsöli. Anya végez a terítéssel, leül az asztalhoz, szürcsölve kanalaz. Már nem dühös rád, mondja. Tolnai fehérrépát keres a tészta között. Gyerekkorában mindig azt mondták neki, hogy a fehérrépa ugyan füttyülni nem tanít meg, de attól lesz szép fehér bőre az embernek. A konyhaajtón át belátni apa szobájába, a tévében Rex felügyelő megy.

Kiveszi a ruhákat a mosógépből, a szárítót a kezébe kapja, benyit a régi szobájába. Szeret teregetni, az arcához dörzsölni a vizes ruhákat. Kiskorában bebújt a mosógépbe a ruhák közé, apa észre sem vette volna, ha nem neveti el magát. Kiabálva szedte ki, pofon vágta. Felsírt, akkor meg ölelgetni kezdte. Megijesztettél ám, tudod? Apa azóta kétszer is átnézi a mosógépet indítás előtt, mindig is a szokások embere volt, a gyógyszereit kanállal törte szét, csak utána veszi be. Érettségi előtt pár héttel Tolnai megkérdezte erről a biológia tanárát, otthon elmondta a választ, de apa csak legyintett. Így kell, így szoktuk.

Az udvarban sétál, a tyúkokat nézi. Anya azt mondta, a kakast a múlt héten vágták le. Tolnai sohasem szerette a kakasokat, ovis korában megkergette az egyiket, a pulcsi cipzárja hergelte fel. Körbe-körbe rohangáltak, anya közben nevetett, a combját csapkodta. Még meggondolom, melyik megy a

levesbe! Anya szerette az állatokat, a kóbor macskákat mindig megetette, a libáknak nevet adott, Tolnai egyszer hallotta, hogy a tyúkoknak énekel. Ha le kellett vágni valamelyiket, a konyhában maradt, feltekerte a rádiót. Apa morogva jött ki az udvarra, kiroppantotta a hátát, a kabátjába nyúlt, meghúzta az üveget, közben tanácsokat osztogatott. Neki nem nagy öröm, de én is találnék szebb elfoglaltságot! Ezért jobb gyorsan túl lenni rajta. A lába közé fogta a tyúkot, hátraszorította a fejét, gyors mozdulattal húzta el a kést előtte, a fejet árokba dobta, majd elviszi a macska, a testet hagyta kicsöpögni. Legközelebb már te csinálod!

Anya kilép a konyha ajtaján. Még be sem mentél hozzá? Ne játszd a fejed, most azonnal bejössz! Tolnai zsebre vágja a kezét, anya fintorogva otthagyja. Tolnai a kerítésnek dől, a szomszéd udvart nézi. A rozsdás kád a falnak döntve. A szomszéd kutya mindig az alá bújt be, amikor villámlott, a gazdája nem akarta beengedni a házba. Egyik nap apa átment a szomszédba, megkérdezte, eladó-e a kutya. A szomszéd káromkodva küldte el, de másnap már ő jött át hozzájuk, a kutyát pórázon hozta. Szülei engedték, hogy ő nevezze el, Tolnai nem akart szokásos kutyanévet, ezért Cirmosnak hívta. Cirmos három évig őrizte a házat, aztán valamelyik gyerek az utcából megmérgezte.

Az ajtó résnyire nyitva, megy a híradó, anya a széken ül, telefonozik, apa neki háttal. Na, itt a fiad! Apa megfordul, hunyorogva nézi. Fülében vatta, arcán ráncok. Bólint, visszafordul a tévé felé. Tolnai leül az ágyra, nézi a stúdióban ülő öltönyös férfit, a túlzott gesztikulációt, a komoly tekintetet. Hogy tetszik lenni? Anya elmosolyodik. Ha motyogsz, nem hallja! Hogy tetszik lenni? Apa megint felé fordul, mosolyog. Mindjárt kezdődik a Fradi meccs. Anya feláll, elteszi a telefont. Nézzétek meg együtt, addig csinálom a pogácsát! Tolnai pár pillanatig a szőnyegre mered, aztán átül anya helyére. Apa lejjebb veszi a hangerőt. Mostanában jól megy nekik, ez az új edző telitalálat! Anyád a múlt héten felrakta a mixemet, nyertem ötezret. Tolnai gratulál, megkérdezi, hogy ki a kedvenc játékosa, apa felsorol hármat. Nézik a tévét.

Korán lefekszik, mered a sötétbe. Minden este egy órán át forgolódik, először hasra fordul, utána az oldalára, lerúgja a takarót, visszahúzza, akkor nyomja el az álmot. Anya szerint családjukban örökletes a nehéz alvás, már az ő szülei is próbálkoztak mindennel, este nyolc után nem ettek, nem ittak, még orvoshoz is elmentek, de nem segített. Ha így akarta a sors, így is lesz! A szomszéd szobából köhögés. Tolnai felül, felismeri anya lépteit, megnyílik a csap a konyhában. Tolnai belebújik a papucsába, az ajtóhoz lép, de nem megy ki a folyosóra.

Reggel az udvaron napozik. Hátradől a napágyon, Rejtőt lapozgat, a könyvespolcon találta, a nagyjára még emlékszik. Az arca elé tartja, eltűnik a nap, aztán gyorsan elrántja, a sugarak belefúródnak a szemébe. Anya kilép a teraszra, rágyújt. Tolnai pislog, maga sem tudja miért, de egyből felül, anya tekintetét keresi. Anya megijed a nézésétől, hátralép egyet. Gyorsan fújja ki a füstöt, ingatja a fejét. Tolnai visszafekszik, újra kinyitja a könyvet, de nem tud olvasni. Erősen ver a szíve.

Anya pogácsát csomagol, a levesből is el akar rakni, de Tolnai leinti, csak kifolya. Anya az út hosszáról kérdezi, aztán a Mávot kezdi szidni, folyton késik, bunkó kalauzok, vágányzár. Kisiet a spájzba, Tolnai az ajtóhoz lép, apa szobájába les, a tévé kikapcsolva. Anya lekvárt nyom a kezébe, kikíséri. A kapuban megállnak. Tolnai elköszön, de nem mozdul. Anya bólint, vigyázz magadra, elnyeli a ház. Tolnai pár pillanatig nézi a kopott vakolatot, elindul az úton.

Meglátja a macskát a fa alatt. Letérdel, cicceg, a macska rá sem hederít. Próbálkozik még párszor, közelebb megy, semmi reakció.

Felsóhajt, leül a macskával szemben.

Brecsók Blanka

Ecuador lábaim között

új célirány, a tudatosodás felé tartottak szándékaid.
látatlanban integrálódtál: vérzett az orrod, szoktad a klímát,
a hosszúlépést szeretted meg, nem érdekelték idegen nők,
se az italok, amiket róluk neveztek el.*
hétvégék alatt kiheverted a dekadens hülyeséget, olyankor
házibulik fürdőszobáiban kerested nyomait annak, hogy egyszer rész voltam
itt? itt olyan dolgokra gondoltam, amiket nem értettem, tehát rád,
és itt akartam végre otthon lenni is, mégis gyáván
a világ négy sarkába szóródtam szét, térdeltem részegen
a józanság lábfején. de nem történt semmi.

*

új fülszöveg szólt rólad: nem teszel különbséget, *minek?*
forgatod a szemed: *íme, kiment a magvető vetni,*
és amint vetette a magot Dél-Amerika lankáira,
látta, hogy hátat fordított a Nap a hegygerinceknek,
deréknál húzott, csinos domborodások,
remegő mellek ezek. téged minden nő elhagy,
mert elhagyott E., elhagyott megint, *megint.*
tátongtál az úrnek: maradjon, amíg megírod a színopszist,
honnan is tudhattad volna, hogy nő az úr,
csók közben behunyja a szemét.

*

újjévkor idegen szilveszterezésen kötöttem ki,
a Lapály utcában voltunk húszan, huszonketten,

---

* milyen név az, hogy Chartreuse, Génépi,
és mit tudnak azok a misszek, amit én nem tudok,
Európában embert ölni, vagy az emberben Európát?
és mit tudnának ők ahhoz szólni, hogy fröccsöt iszol,
félsz a víztől és miattam vagy Ecuadorban,
mit tudnál te arra mondani, hogy Quitot a lábaim közé veszem?

és negligálva az ismeretleneket ittam az ő szavaikat, hogy azok
nyirokká sűrűsödtek. átmeneti közünk lett egymáshoz. másnap úgy
ébredtünk,
mint parti fövényen húzott rovátkák,
magunk mögött hagytuk az ünnepeket, előttünk az elseje,
a szabadság kiheverése. az adventi intermezzo:
idén is kidobott idő leszel (huszonkétezer forint a karácsonyi vásárban).

*

az Andoktól Pestig bozóttűz voltam, Mózesék hoztak át,
azt mondták, itt tisztább a levegő, tisztára égnek a hegyoldalak,
te is sík leszel, aminek élére fektetem a várost.
koccan a tányéron a kés, villa csörög a mosogatóban,
egy nap csönd lesz, csak jönne már, vagy szünnék meg a zajjal,
érnék itt véget, Amerika fürdőkádjában.

*

*völgy vagy,
meztelen mező.
nyájak legeltetik rajtad a szemüket,
hátha meglátják a juhászt.*

*

addig ügyeskedtem, húztam szét, hajtottam össze sarkainál
a helyet, a 'most'-ot, a dolgok határozatlan működését,
szorítottam a szememet a tenyeremmel, míg megjöttél
és akkor ragaszkodtam hozzád igazán.
addig erősködtem és fogadkoztam, hogy nem teszem,
mert tudtam: úgy múlsz majd el te is, mint az ünnepek,
ezért vontam meg magamtól a csöndet, kerültem
mit sem sejtő emberek közé zajnak,
ezért váltogattam és hol ennél, hol annál éjszakáztam rendszertelenül,
hogy idén szilveszterkor
Ecuador legyél lábaim között.

Nyerges Gábor Ádám

A szférák zenéje

Lizinek

Mi ez a visszhang, ami ciripelve átlegyezget százszor és százszor összeomló civilizációk odakozmált pernyéjén?

Nem az, amit gondolnánk. Nem az, amit gondoltam még annak idején. Az elmúlt öt-hat évtizedben a mítosz is változott, a szférák zenéjéé.

Úgy indult minden, a történet kezdetén, ahogyan bevett és illő baráti és szakmai körökben.

A munkaegyeztetések és kávék, cigik, majd fröccsök díszletei közt magyar értelmiségiek fogyatkozó szabadcsapata, ahogy valami kultúraszerúségért „harcol”.

A közelképből, párhuzamosan végignézett magánéletek és karrierek hol megléte, hol hiánya, szurkolás és csalódás, „lelkizés” és támogatás okkult közegeiben.

Csak épp nem vettük észre (avagy: talán mégis), hogy mindezek közepette már ott ormótlankodott a Huszonegyedik Század névre keresztelt, rettentő korallzátony.

Nem fennakadni nem lehet rajta. A kávéház- és kocsmaszcenírozás helyett jöttek tehát az elmaradt találkozások és értekezletek, az időökonomikus rövidítések e-mailben és telefonon, miközben a mítosz, a szférák zenéjéé, elvben ugyanaz maradt. Tördelő és író, szerkesztők, kulturális

Rendezői utasítás

mellékdal

A színen egy skanzen enteriőrje látható, mely, az egyik falon lógó, girbegurba felirat alapján valamely immáron kiolvashatatlan kézírással feltüntetett című folyóirat szerkesztőségének állít emléket. A címfelirat alatti monitoron fogalommagyarázatok olvashatók: 'folyóirat', 'szerkesztőség', 'írott kultúra', 'Magyarország'. (Valamint, kiváltképp: 'skanzen'.) A skanzen egyetlen helyiségében korhű népviseletbe (kockás ing, farmer, szemüveg, tarisznya) öltöztetett, emberszabású droidok beszélgetnek (fogalommagyarázat: ,beszélgetés') egymással, irodalmi művekről (fogalommagyarázat: 'irodalmi mű'). A mögöttük látható kivetítőn közérthetőnek szánt infografikák ecsetelik, hogy a jelenlévő személyek barátok (fogalommagyarázat!), de barátságuk szakmai (fog. magy.!) alapon szerveződött, s nem földítva.

szakmunkásai a Magyar Ökumenikus Kultúrnyomornak, jó vicc vagy ősmítosz; mindenképp legendás barátságok alapkövetétele. De lehetnek tengerészek is, utolsó maradó legénysége a zátonyán díszelgő hajóroncsnak, szorgos vödreikkel lapátolják ki-be a zúduló semmit. Öregszünk, de még kezdők vagyunk öregnek.

Hajótöröttnek azonban rutinosak, öt-hat évtized aranyfedezetével lelkizünk, délcegen fogjuk száraz vödreinket. Tördelő és író, szerkesztők, divatból kiment, ellehetetlenült, vajákos hiedelmek utolsó hírnökei.

Kamaszként még láttam volna lelki szemem előtt leendő öregségünket, kissé karcos, elcigaretázott hangunk aláfestésével, kávézgatva egy szerkesztőség (ami, ekkori, mitológikus állapotában egyben fizikai objektum is!) asztalánál vagy folyosóján vagy az utcán, gyerekért, családjainkhoz sietve, egyeztetve még gyorsan a következő lapzártát.

Most nem látszik semmi karcolt, poros varázsgömbömben, semmi konkrét, elvégre a mítosz mítosznak is csupán mítosz volt, most már talán az sem.

Csak a barátság, szakmai és magán, keveredő, akár zaccos, erős kávé a kevéske tejszínnel, szétszálazhatatlan szférái. És azok zenéje, miközben még csak éledezik a százszor és százszor nekikészülő, civilizációs, nagy égés, épülget a zátony – nincs már szerkesztőség, kávézó, kocsmá és főleg idő, egzisztencia –, csak a barátság, a rossz, pesti vicc, két honi értelmiségi, kétezer-húszas évek, Magyarország.

Ha ez nem mítoszba való, mégis mi lenne az?

Eközben az interaktív, szemléltető jelenetből, mely a régi, letűnt magánmítosz történelmi folyamatosságát volna hivatott láttatni, a szereplő robotok folyamatosan tűnnek el, egy „Egzisztenciális kényszer” feliratú, végtelen konténerbe lépegetve. A magyarázó jellegű vetítés alapján az úgynevezett barátság ekkor sem ér véget, csupán átalakul. Az utolsóként maradó két robot (korabeli megnevezéssel: lúzerek) még kitart, ’lapot szerkeszt’ (fog. magy.!), az ’olvasó’ (f. m.!) néven ismert, vélhetően fikciós, mitológikus lények „üdvére”. A szemléltető prezentáció ezen a ponton leáll, a szín elsötétül, rendezői utasítás: kikapcsolták az áramot, elfogyott a támogatási keret.

Regős Mátvás

Sutu dó (részlet)

Jött az ebéd. Sutu ideges volt evés előtt, pofákat vágott, sóhajtozott. Ujjnyi vastagon megkente a leveses tányért erőspaprikakrémmel. Kiáradt az arany lé. Mindig azonnal enni kezdett, nem érdekelte, ha tűzforró az étel. Evés közben száraz hegyeset is morzsolt a levesbe, szipogott, krákogott, folyamatosan nyelt.

– Kurva erős lett, király.

Tartotta a tányérját, mi pedig szedtünk bele. A második tányér leves után már piros volt az arca, csukott szemmel remegett. Zsírosat kért, testvéreimmel leszedtük a zsírt, a hártyát a leveshúsról, és a tányérjába tettük. Meg se rágta. Darabig nyelvvel forgatta, nyállal dagasztotta a hatalmas puha darabokat, majd hallhatóan lenyelte. Beszippantotta, felszüröcsölte a bőröket, szája borostás szegletéről lenyalta a kóbor ereket, inakat. Komolyan evett, őszinte állat, szégyentelen csecsemő. Ha csirke volt a levesben, pislogás nélkül figyelt, mikor elroppant foga alatt a porc, és kis csontok megadták magukat a mohó erőnek, szemhéja ütemtelenül rángott. Azt mondta, a csontot is megenné.

A főétel érdekelte lekevésbé. Egy tányérra kért salátát, kenyeret, mindent, még mindig zaklatottan evett. Felkoncolta, összetúrta a húst, fintorogva nyeldekelte a köretet. Csuklójával törülte pürés állát, szaftos szájjal mondta, jó a kaja. Mocskos tányért hagyott maga után, felénk nyújtotta, mi pedig elvettük. A kávéra várva megnyugodott. Anyánk kiment a szennyes edény-nyel, néha apánk is, készült a kávé, tálalták a süteményt. Olyankor Sutu a népek kiirtásáról suttogott. Vigyorgott, röhögött, fél szemmel anyánkat figyelte.

Anyánk pompásan megrakott tálcával jött vissza az asztalhoz, érkeztek a krémesek, cukros-lekvárosak, a gyönyörű szépek, kedvesek. Darabos, durva dió, könnyű porcukor, ismerős fahéj, titokzatos kurkuma. Anyánk rosszal-

lóan nézett apánkra, apánk az asztalra könyökölt, eltakarta arcát. Miközben Sutu benyomta az első pitét, az asztal alatt tenyere élével megütötte egyikünk combját.

– Ne hagyj magad, király.

Gyakran fulladozott az asztalnál. Csirkecsont, bő hájak vagy a magvas édesség. Percekig fuldokolt, azt hittük, meghal. Inni adtam neki, kiakasztotta a torkát, bedöntötte a vizet.

– Mi volt ez? – kérdezte.

– Víz.

– Jó. Huszonöt éve nem ittam egy kortyot se.

Szerette az erőszakos hatalmakat, ebéd után nyökdécselve emlegette őket, dokumentumfilmeket nézett, könyveket olvasott mindenféle diktátorokról. Hitler és Mussolini volt a két kedvence, azt mondta, Benito nagy színész lehetett volna. Röviden, egy-két mondatban ismertette a véleményét. Hosszan bámult kifelé a spalettás ablakon, legyintett, megrázta a fejét.

– A nagy Sztalin se volt ám kutyaütő, hallod, király. Kemény gyerek volt. Ott nem lehetett visszafózni, nehogy azt hidd. Ezek olyanok voltak, mint az AC meg az Inter Milánóban, érted.

Apánk időnként közbeszólt, hogy hagyjon már békén minket a hülyeségekkel, nem kell nekünk ezt hallgatni. Anyánk távolról figyelt, gyakran könnyezett. Sutu azt mondta apánknak, hogy vén hülye lett belőle, és hogy hülye volt már gyerekkorában is. Folytatta, hogy el kell menni a Sasfészekhez, és rögtön megtudod, ki volt a legnagyobb.

– Sasfészek, érted, király? Ez nem jut eszébe akárkinek. Olyan kitűzött vettem, hogy ti beszartok.

Sutu éveken át levelezett és telefonált egy német nővel, az oldalági rokonnal, aki miatt Dunának ment kamaszkorában. Bár Gisella a nyolcvanas években férjhez ment Németországban, a férjét, Manfredet nem zavarta, ha időnként együtt tölti az idejét Sutuval. Sutu nagy haveremnek meg Máninak hívta Manfredet, együtt voltak a Sasfészekben. Gizi őrült, gonosz

embereknek nevezte őket, azt mondta, ezzel ők is gyilkosokká válnak. Gizi nagyjából elfelejtett magyarul, Sutú pedig sose tanult meg németül, de valahogy megoldották. Mikor Gizi egyedül utazott Pestre, Sutú megadta a módját.

Takarítónőt fogadott a budai házba, az emeleti szobába pezsgőt vitetett, kis csokor művirág került az ágyra, ahogy kanadai unokatestvérénél látta a panzióban. Megfontoltan leitta magát, míg Gizi repült felé valahol az osztrák Alpok, a szürke felhőréteg fölött az émelyítő napsütésben. Szmokingot vett, taxival hajtatott Ferihegyre. Lőrinc felé irányította a sofőrt, megálltak a piacnál. Sutú pénzt adott a taxisnak, hogy vegyen virágot meg francia pezsgőt. Azt mondta, mindegy milyet, a legdrágábbat, úri nőnek lesz. Félteátre ereszkedve várta Gizit a kijáratnál, aki azonnal talpra állította és mórrikálva összeszidta. Sutú a vállára omlott, nyakon csókolta, míg Gizi csipkelődött.

– Immer noch diesen bajusz, Sutuka. Schnurrbart. Olyan erős, olyan nagyon ungarisch.

Sutú megragadta a nőt, magával vonszolta a reptéri üzletekhez. Borotvát vett, és bement a férfi mosdóba, Gizi sikoltozott, viccesen segítséget hívott, ájulozott. Sutú egyszerűen lenyeste jó harminc éves bajuszát.

– Mondjad már édesem, hogy mondom németül, hogy korábban?

– Früher?

– Früher, korábban Mastroianni, jetzt Delon, mindig Sutú bácsi lesz der König. Értettem?

Taxival mentek az Operába, pezsgővel koccintottak az autóban. Sutú az egész előadás alatt suttogott.

– Ich liebe dich, Süße. Immer dich.

– Csöndet, Sutuka.

– Megörülök, nem tudsz németül, hát nem érted, hogy szeretlek, Süße?

Sutú egyre idegesebb lett, töményeszett ivott a pezsgőre, otthon már sírva, üvöltve mászkált a házban.

– Mindig rád gondolok, és álomban mindig a karjaimban vagy, és én szorítlak erősen, és te mondd, még szoríts, és én szorítalak teljes erőből,

és arra ébredtek, hogy teljesen vizes a testem, izzadok, mert veled voltam álomban, meine Gisella. Sok-sok problémám van most, de erről nem akarok beszélni, mert ez az én gondom, nehéz nekem most, nem akarom mondani neked, de most nekem nagyon szar. Érted?

Sose bírtak egy napnál többet kettesben. Reggelre nagyon összeveszttek, Gizi nem értette, hogyan keveredhetett megint Sutuhoz, gyerekes és kiállhatatlan pasas. Egy rossz vicc, der schlimmste Witz aller Zeiten. Sutu azt mondta, egyszerűen fellógatja magát, mint egy kutyát. Azt is mondta, már érti, miért engedi el Máni az asszonyt, örült ez a nő teljesen, nagypofájú náci senki.

Később lenyugodtak. Többet nem hajoltak össze, nem pezsgőztek, nem húztak szmokingot és kisestélyit. Vásároltak a Váci utcán, bóklásztak a Tóth Árpád sétányon, felemlgették, mikor Sutu Dunának ment. Alig várták, hogy Gizi hazamenjen. Sutu halkán, illedelmesen, kézcsókkal búcsúzott.

– Csodálatos Gisella, wunderbar. Micsoda nő vagy, mein Gott. Gute Reise!

– Vigyázz magadra, Sutuka.

Gizi eltűnt a reptéri tömegben, Sutu még sokáig bólogatott csak úgy magában. Kocsiba ült, és berakta Bob Dylant, aztán ivott még egy komolyat a Fenyőgyöngyében.

Utoljára idősebbik nővérünk esküvőjén mutatta be a figurát. Egy kőbányai gyülekezeti terem félhomályában ráztuk, erősen bespiccelt nagykaszok. Ittuk az olcsó világost meg a házi pálinkát. Sutu feltűrt ingujjal ivott, kiakasztotta torkát a füledt táncteremben. Felhabzott a szája széle, mikor a korsó vége leért. Fogott egy tonettet, amin gyülekezeti alkalmakor tisztességben megőszült asszonyok mondják a halleluját, és besétált vele a fiatalok közé. Intett az esküvői fotósnak, hülye gyerek, ide, hozám. Fordítva ült a tonetre, széttárta lábait, lazán könyökölt a támlán. Csücsörített, homlokát ráncolta, oldalra tartotta a fejét, mint aki rosszul hall. Aztán váratlanul szembe, higgadtan, keményen. Kis idő múlva mindenki őt figyelte. Lendületesen mozgott, kommentálta az eseményeket.

– Ilyen egy olasz filmcsillag, baszd meg. Értitek? Micsoda lezser, oda nézz. Egész életemben ezt csináltam, nekem elhíhated. Nézd, a kiscsajok hogy figyelnek, mind engem bámulnak, meg téged, mert a nagybátyád vagyok.

– Ezek az unokatestvéreim.

– Igazi komoly nők, király. Oda nézz, juj, micsoda grimasz.

Lehetetlen pózokba csavarta arcát. Forgott a szemöldöke, mozgott az orra, a szája, de mielőtt kattant a gép, valami keserves és obszcén, ideges, támadó, mégis szimpatikus arckifejezésbe merevedett. Vibrált a tekintete.

– Ha táncolnék is, ezek behugyoznának, király.

Megkérdeztem, miért nem táncol, de már nem válaszolt. Egyszerűen felállt, kikért egy pohár sört, lehajtotta. Valami sértőt mondott a pincérnek.

– Apád mérges rám, mert piáltam. Érted? Bírom a piát, nem tud az semmit.

Összehúzta magán a zakót, mint aki fázni készül. Hunyorogva nézett körbe, intett a sötét parkettnek, csak úgy, és már csoszogott kifelé az utolsó előadásról.

Vasárnaponként a kapuban visszafordult, azt mondta apánknak, nem bírja tovább. Apánk nem firtatta a dolgot. Időnként Sutu megpróbálta elmagyarázni.

– Fekszem otthon, egyedül a házban. Kiülök a kertbe, akkor érzem, hogy jó, most egész jó, alszom egy fél órát. Felülök az ágyban, és tudom, hogy nagyon szar megint. Érted? Belül megőrülök, király. Bekapcsolom a tévét, de hát nem tudnak ezek focizni. Jaj, nagyon nehéz nekem.

– Olvasni nem tudsz? – kérdezte apánk.

– Ideges leszek azoktól is, nem olvasok én már.

Hosszasan taglalta a napi programját.

– Reggel felkelek, elég szar. Rosszakat álmodok, mintha meghaltam volna. Aztán délelőtt jó, nézem a tévét, megy valami, jön a posta is vagy valami. Délelőtt jól is vagyok. Az ebédttől szarul leszek mindig. Túl sokat eszem biztos, az édeset kívánom. Kimegyek a kertbe, ki se megyek, de hát érted te ezt. Vége az egésznek. Délután tiszta idegbeteg vagyok, szenvedem.

dek, nézd, hogy remeg a kezem. Nagy bajban vagyok én már. Este végem van, király. Rohadék kurva este ne lenne, hát megőrülök egyedül abban a házban. Mintha a mellkasomban lenne valami, ez a szar érzés, király. Nem bírom. Megfeszülök, nem bírom tovább.

Rászokott a villámgyors legyintésekre, csuklóból, dühösen legyintett mindenre, az egész idegbeteg világra. Aztán egyszer sírva hívta fel apánkat. Hüppögött, hogy meghal, kezelésre van szüksége, vagy aznap este nyolckor szíven lövi magát. Legfeljebb nyolcig bírja. Apánk tudta, hogy az éjjeli szekrényében illegális revolvért őriz, úgymint konzultált anyánkkal, telefonáltak, Sutut pedig még aznap délután bevitették a Pszichiátriai Klinikára. Onnantól kezdve állandó vendég volt különböző intézményekben. Mikor bent lakott, azért könyörgött, hogy engedjék haza, azt mondta, nem tudnak ezek semmit, hülye az összes. Otthon nem bírta néhány hétnél tovább, rimázkodott, pitizett apánknak, hogy juttassa vissza valami intézménybe.

Mozdulatlanul feküdt a Pszichiátriai Klinikán. Leültem mellé, gyümölcs-ét és csokoládét tettem a kis szekrényre. Álmában halkán riogott, szemhéja összeviszva rángott. Igénytelenül volt megborotválva, a nyakán helyenként egészen hosszú maradt a fehér szőr. Állán morzsák, szikkadt ételmaradék, fülére kicsapódott a viasz, ruhájának vállára korpa hullott. Hirtelen felriadt, úgy nézett, mintha nagyon régi volnék. Üres, kopott volt a hangja.

– Eljöttél hozzám. Jó gyerek vagy te, apádnak is mondtam.

– Hogy vagy, Sutu?

– Nem jó.

– Mi baj, fáj valami?

– Nem olyan könnyű meghalni, nehogy azt hidd.

– Hoztam valamit.

Szatyromból frissen megjelent könyvet húztam elő, Sutura mintáztam a történet egy figuráját, szemétkedő, nagydumás nagyapát. Kíváncsi voltam, felismerné-e benne magát.

– Ez mi?

– Új könyv, az enyém.
– Nagy művész voltál te mindig.
– Rólad is írtam.
– Papa hogy örült volna, ha látja. Világhírű művész lett a parasztgyerekből. Az szent ember volt. Azt akarta, hogy paraszt legyél, érted?

Sutu visszadólt az ágyra, fájdalmasan grimaszolt, sírni akart. Mintha fájt volna az emlékezés.

– Sírni se tudok már. Azt nézd meg.

A sarokban harmincas fiú ült az ágyon, bámult ki az ablakon. Időnként borzalmat rándult a nyaka, reccsent, mintha el akarna törni.

– Ezt csinálja mindig. Örült, ki akarja nyírni magát.

– Kicsit halkabban, Sutu.

– Jó gyerek, nagy piás volt, de már nem iszik. Szedi a sok szart, arra nem lehet. Kinyírja magát, érted? Nem olyan könnyű az, nehogy azt hidd.

Sutu felkönyökölt, nyalogatta a szája szélét, mintha mondani szeretne valamit. Legyintett, és a mellette alvóra mutatott.

– Ez meg egy szemét. Büdös, mint a dög, alszik egész nap. A gyerek jól van?

– Igen. Jár az óvodába.

– Jól van, az egy jó gyerek. Indulj, király.

– Jó, megyek, Sutu.

– Menj. Most megint szar.

Sutu kikerült a pszichiátriáról, de már nem volt képes ellátni magát. Nem is akarta. Apánk odaköltözött hozzá Budára, ott gondozta. Becsülettel csinálta, de utálta az egészszet, Sutu ugráltatta, szemétkedett vele, reggeltől estig panaszkodott. Azt mondta apánknak, látja rajta, hogy nem is szeret ott lenni vele. Sutu akkoriban senkivel nem akart beszélni.

Egy alkalommal lányommal kettesben mentünk fel látogatóba, szótlannul léptünk az öregség szagú szobába, mintha fertőző víz alá merülnénk. Iszamósan fénylettek a bútorok, ferdén lógtak a megbarnult képek, hártyás levegőtől vizesedve tornyosultak diktátorok olvasatlan életrajzai.

Megkérgesedett kefires doboz, némi pénz, pirulák. Apánk hiába szellőztetett, hiába szedett szemetet és takarított, hiába cserélte az ágyneműt, a szoba fölött a romlás uralkodott. A kristálycsillár üvegszemeiből beteg fény csorgott hajunkra. Középen tornyosult az ágy, az összevissza gyűrődött sárga ágynemű között ott feküdt Sutú. Hányingerem volt. Öt éves lányom kicsatolta mellkasán a hátizsák pántját, Sutú ágyához lépett, a táskát földre helyezte. Egyesével elővette fából készült kis állatait, zsiráfot, krokodilt, tigrist, zebrát, és az ágy szélére állította őket. Beszélni kezdett. A zsiráf enni akart, a krokodil álmos volt, a tigrisnek sietnie kellett az óvodába lázas kisfiához. Sutú csipától beszáradt szemmel, rézsút figyelte, mi történik. Nyöszörgött valamit.

- Mi? - kérdezte a lányom.
- Mit csinál a zebra? - mondta Sutú.
- Nem tudom.
- Mit csinál?
- Gereblyézik, mert sok a levél.

Kimentem az előszobába. Néztem a falon Sutú házi oltárát. Középen, nagy méretű képen Papa fiatalon, kétfelől valamivel kisebb méretben két portré Sutról. Egyiken grimaszol, másikon komoly. Alul egymás melletti képeken, Sutú és apánk kisfiúkként, hajukban csat. Legalul kis családi kép, Papa és Mama fiacskáikkal. Mama mosolyog, első fogai között ujjnyi rés, Papa keze Sutú vállán. Legfölül, Papa portréja fölött, még egyszer Sutú, egészen fiatalon, talán ballagási fotó. Bágyadtan mosolyog. Papa éppen szemmagasságban volt, ha ránéztem, visszatükröződött az arcom, és éppen rávetült Papa fotójára. Szélesebb, húsosabb az orrom, ahogy az alsó ajkam is. Erősebb az állkapcsom, talán valamivel erőszakosabb és ostobább az arcom. Papáé ravasz és titokzatos. Miközben gondos választékát figyeltem, ösztönösen hátrafésültem a hajam. Gyorsan elfordultam. Benéztem a szobába, megcsapott a nyákos iszap szaga, Sutú és a gyerek még mindig sutyorogtak. A szürkületben lányom szőke feje ragyogott.

Később Sutut beköltöztettük egy otthonba, Dunakeszire. Nem szerette az otthont, de már semmi se érdekelt igazán. Ültünk az otthon kertjében, az utolsó őszi napsütésben, ő köntösben, pizsamában, én farmerkabátban. Kérdezni akartam valamit, de nagy robajjal gyűjtötték mellettünk a szemetet. Sutu azt mondta, nehéz dolgokat érez, remegve mellkasára mutatott, forgatta a kezét, aztán legyintett. Elmeséltem neki, hogy tréningeztünk régen a kőbányai parkban. Nem tudott már közlekedni az időben, játszott vele a hatalmas forgóajtó, mindig máshol bukkant fel, mást siklatott elé. Zuhogott belénk a napfény, Sutu azt mondta, menjek fel a házba, Budára, mert jön a hideg.

– Van ott nagyon komoly téli kabát, nem olyan szar, mint a tiéd. Akassz magadnak onnan, nekem már nem kell.

A kocsibejáró előtt búcsúztunk. Kapaszkodott belém, gyáva állat, remegtek lesóványodott ujjai.

– Itt imádkozom érted mindig. Apádért is, az egy szent ember.

– Jól van, Sutu. Imádkozom majd én is.

– Imádkozz értem, te jó gyerek vagy.

– Megyek.

Visszanéztem még a kerítés túoldaláról, hitvány köntösében integetett sárga kezével, mígnem eltakarták előlem a fák.

Aztán eltörte a kezét az otthonban. Már régóta pelenkázták, de éjszaka elindult a folyosóvégi mosdóba. Mentő vitte Pestre, a Balesetibe, hogy megműtsék. Apánk hívott, hogy Sutu rosszul van. Fel kellett vágni hosszában a karját, valami fémszerkezet tartotta össze. A traumától szétesett a keringése.

A kórteremben ferdén néztek rám a szobatársai. Sutu formátlan, száraz, lila teste verdesett, remegett, zizegett a karját tartó fémszerkezet alatt. Hatalmas varratából lepedőre csorgott a vére. Íme, a halál.

A Tűzszekerekre gondoltam, gyerekkorunkban apánk minden hónapban megnézte velünk, kívülről tudtuk a filmet. Csak úgy hívtuk, Szeke. Apa,

nézzük meg a Szekét. Aubrey Montague-ra gondoltam, a brit akadályfutóra, ahogy felkel a sárból és újra nekiveselkedik, szemét nem veszi le a célról, közben Eric Liddell, a skótok bajnoka prédikál. Akik az Úrban bíznak, erejük megújul. Eric a filmben hátravetette a fejét, mikor már elfogyott belőle minden, úgy repült a célig. Hároméves se voltam, körbe-körbe vágattam étkezőasztalunk körül, nyálasan üvöltöttem anyáknak.

– Mondd, hogy még van benne tartalék, még nem dobta hátra a fejét!

Megfogtam Sutu összezsugorodott, csúnya kis kezét, egészen az arcára hajoltam, ajkam elvéve papírszerű szájához ért.

– Hát nem tudod, vagy nem hallottad, hogy örökkévaló Isten az Úr? Ő a földkerekség teremtője, nem fárad el, és nem lankad el, értelme kifürkészhetetlen. Erőt ad a megfáradtnak, és az erőtlent nagyon erőssé teszi. Elfáradnak és ellankadnak az ifjak, még a legkiválóbbak is megbotlanak. De akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak, és nem lankadnak meg, járnak, és nem fáradnak el.

Az ezüstös testből levegő szakadt ki, mintha tágas terek nyílnának mélyén. Csókom hersegett, mint a karton.

Önkéntelenül is a zene irányába mentem a Keleti pályaudvaron. A nagyteremben ismerős Chopin-keringőt játszott egy bepólyált kezű hajléktalan. Fájdalmasan babrált bennem, elszabadult, tapintatlan emlék. A zenével motoztak a pályaudvarra betévedt városi galambok. Nyugodt és nagy volt minden. Arra gondoltam, hogy nem könnyű meghalni.

– Megcsinálod, király. Lerázod őket.

Beléptem a csarnokba, és elsodort a munkába igyekvő ingerlékeny tömeg.

A teljes elbeszélés a Pannon Tükör Online-on olvasható:

Schwáger Flóra

Hova temettél el?

Mondd, hova temetted gyermeked?

Kérlek beszélj!

Kérlek, mondd hova ástad, mi én lennék,

Csak tudni akarom melyik sírba tettél.

Az összes tőr, mit loptál, megrozsdásodott, ketté törted,

Nincs már bizonyíték.

Szürke lepel az, mivel takarsz, mielőtt hideg földbe tettél.

A nagy sziklafalak és kopár függönyök, mit fejedben tartasz, elárulják ordas titkaid.

Ó, mondd, hány ártatlant szúrtál le,

S ittad könnyeid?

Az ürességbe szállunk Mi, kiket levágtál.

Egymás kezét fogva táncolunk a térben.

Már nem láatsz, nem ragadhatsz, nem bánthatsz minket.

Most már csak mi vagyunk itt,

a tejútban sorsunkat te vágtad el.

Próbálhatsz elrejtőzni, de szívedről a súly nem illan el.

Mert az összes gyermeket... te temetted el.

Barkóczy Bianka

Lelkem dallama

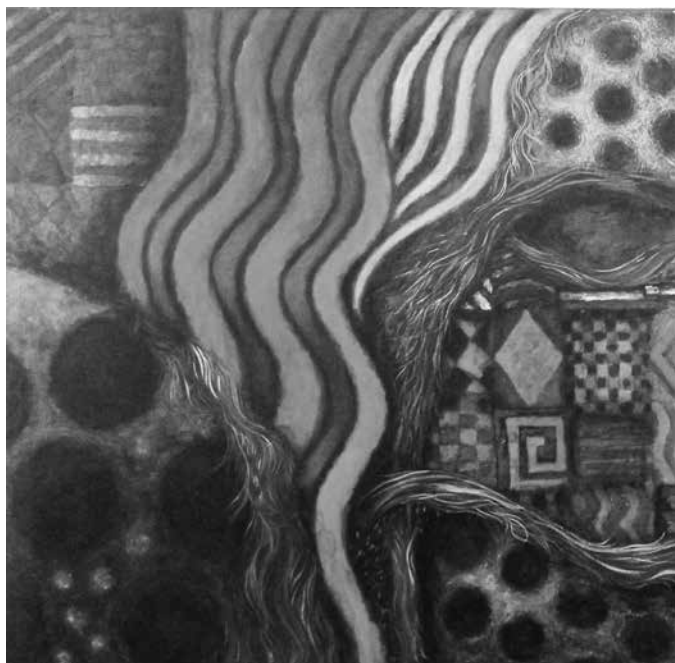
Kizsakadva gyűrött
kotta kusza sorából,
elárasztja száraz
testem foszló sejtjeit,
s felrobban,
de vérző romja alól
feltámadni készült
meggyalázva mindent,
ki útjába tör,
kettéhasadt sziklaként
zúdul a mélybe
tompán dobban
holtak sűrűjén,
s ott törtető patakként
árad a téboly,
hol elhervad levélként
köszönt az égbolt,
mint széttörni látszó vakító égi hold.

Preisz Katalin
Csillagok

Az esti égbolt ékszere,
Vagy csak millió ragyogó pont.
Csak rengeteg izzó égitest,
Vagy ezernyi szív
egymásra gondol.

A csillag, ha meghal, elég,
Felrobban, s kialszik melege.
De szívemben izzik a fény,
Mint csillag,
olyan a szerelme.

STAMLER LAJOS: Minták és textúrák III.

Kvárta Marcell

Miért ilyen világ van?!

Isten teremtette az embert
sok reménnyel.

Kezdetben minden úgy is
alakult, ahogy remélte.

Az ember túlél, küzd, szeret.
Ám valamiért egymásközt
soha nem fog kezét.

Isten fejét mélyre hajtva
kérdézi ugyanazt...
Miért húzzák saját
gyermekeim egymásra a
ravaszt?...

Békesség? Barátság?
Szabadság?
Sok-sok ismeretlen fogalom,
embernek lenni kihasználatlan
hatalom.

Mert a hatalom nem konfliktusok
özöne mögött bújik meg,
mindenki szívében ott lapul,
mit úgy hívnak szeretet.

Vagy...

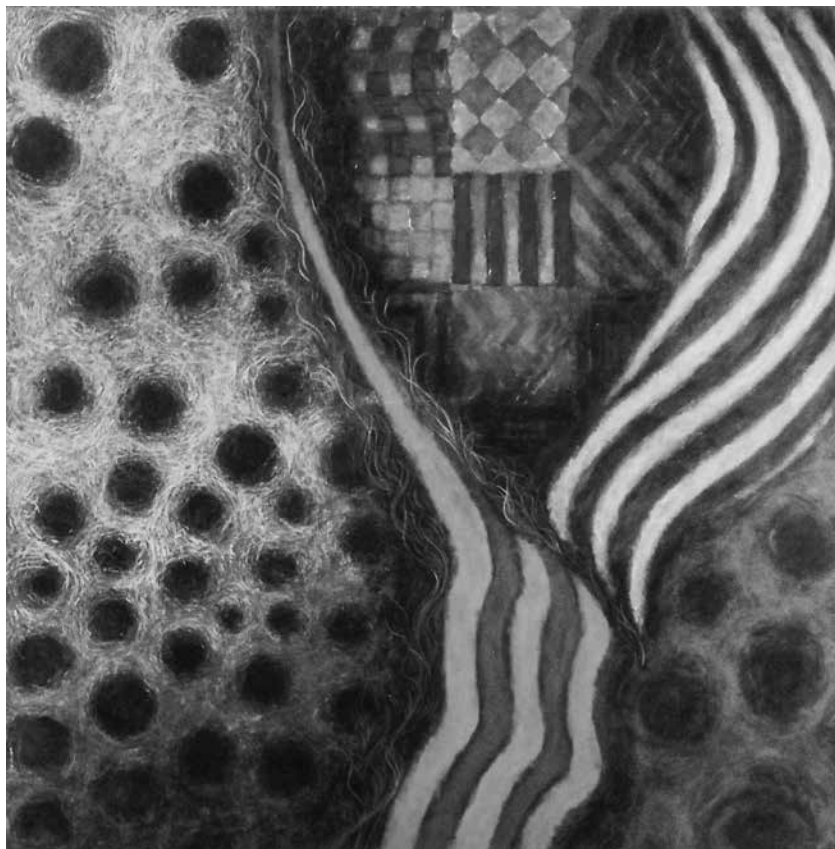
Lehet, hogy elvakít a remény
utolsó szikrája,
és eltört Isten gyermekeinek
utolsó létrája?

Milyen felmászhattunk volna
kis erőfeszítések árán...
De lecsúszni könnyebb volt
vagy megragadni gyáván.

S most a dicső létrát lekésve
bolyongunk a világban,
s kérdezzük magunktól...

Miért ilyen világ van?!

STAMLER LAJOS: Minták és textúrák IV.

Zalavári Lola

Töménység szavai

Tudod, néha, mint azok a hosszasan elnyúló alagutak, hallgatjuk mindketten a hangod, ami még egy vastag habtakaró alól is tisztán hallatszódik.

Amikor azt mondtad, úgy látod, hintamagányban szenved mindenki, aki mélyen gondolkodik, éreztem igazán a teljes jelenléted, mert olykor, habár homoktengernyi ideig vezetek a sötét utakon, rád keresve, végül nem találva, azt gondolom, ha összeérintkezünk is, mint a gyerekkorodban fújт légbuborékok, tudtunk nélkül pattanunk tovább, hátra nem nézve, hogy aztán többet össze ne érjünk.

Talán ezért jó annyira hallgatni, ahogyan beszélsz, talán ezért szeretsz elmerülni te is saját szavaidban, mert úgy érzed, ilyenkor nem csak más, de legfőképp te találkozatsz magaddal.

Végh Nina Ivett

Ha visszamennék...

Ha visszamennék, elsétálnék,
Rád se nézve, továbbállnék.
Nem kérdezném, ki is vagy te,
Nevedet tán tudhatom-e.
Arcomat, azt eltakarnám,
Ne foghasson meg a látvány.
Ne kínozzon kíváncsiság,
Ne szeressem szemed báját.
De nevedet, azt megtudtam,
S a jellemedet megszoktam.
A probléma ott kezdődött,
Függtem tőled, s ez legyőzött.
Szánom-bánom minden tettem,
Minden szót, mit kiejtettem.
Szívemet, mit neked adtam,
Nem érdemled. Hogy gondoltam?
Ha visszamennék, elsétálnék,
Rád se nézve, tovább állnék.

Tompa Barnabás

Reménnyel teli

Agyad munkál, szíved lángol,
Tudás s érzés egybeforr,
Tudományokon dolgozol,
Isten pedig szívedben forr.

Bánatnak nincs foganatja,
Csak vidámság van a szemedben,
Pesszimista nem tudhatja,
Mily szikra lapul szívedben.

A múltad, jelened, jövődet
Nem szennyezi bánatnak fészke,
Örömmadárt ismerheted
Mint galamb jelképe béke.

Voltál, vagy és maradj ilyen,
Hogy világ értse, mit jelent,
Mert azon szikra reményen
Lehetsz Isten által felkent.

Vass Regina

Haikuk

Ok-okozat

Kiszáradt az én
egyetlen vörös rózsám
mert túlóntöztem.

Fióka

Ha madár lennék
a tenyeredre szállnék.
Kismadár lennék.

Baleset

Kattog a vonat
kisiklott a viharban:
alatta voltam.

Donáth Péter

Rapid minisztériumi utasítás néhány órát „sztrájkoló” tanítóképzős diáklányok megtizedelésére, tanárok eltávolítására I.

Zalaegerszeg, 1948. október–november 4.

Az előzményekről, körülményekről röviden

Hónapokon át húzódó politikai küzdelem után, mely során az állam részéről az erőszak-szervezeteket is bevetették, 1948. június 16-án az országgyűlés az 1948. évi XXXIII. törvénycikkkel államosította a magyarországi egyházi iskolák döntő többségét, a hozzájuk tartozó ingatlanokkal és ingóságokkal együtt. Ez történt a Zalaegerszegen Pehm József apátplébános által behívott Notre Dame nővérek 1929-ben felszentelt tanítónőképzőjével is. A nevét 1942-ben Mindszenty József-re változtató alapítóval egészen 1944-ig szoros kapcsolatban maradtak. A primássá lett egyházfő még 1946-ban is meglátogatta az intézményt, az apácák vendégszeretétét igénybe véve.

Így 1948 szeptemberében immár – apácák nélkül – állami tanítónőképzőként kezdte régi,

a kolostortól csak jogilag leválasztott épületében a tanévet, új igazgatóval, néhány régi és új világi tanárral, egy hitoktatóval az intézet 240 diákja.¹ A korábbi években katolikus képzőbe jelentkezett, hívő családokból származó II-V. osztályosok² többségét még apácák nevelték, képezték éveken át. Számukra szokatlan helyzetbe kerültek, a – központi utasításokra – egyre markánsabban új szellemiségű iskolában.

Már a tanév elején, 1948. szeptember 7-8-án tapasztalniuk kellett, hogy a VKM államtitkárának utasítására Mindszenty József zalaegerszegi látogatása, programjai³ idejére tanítást rendeltek el⁴ s egyéb rendezvényeken kellett részt

venniük,⁵ megakadályozva ezzel, hogy személyesen viszontláthassák iskolájuk alapítóját, hallhassák megnyilatkozásait. Az országos és helyi újságok híradásaiból, tudósításaiból tudhatták: az országot uraló vezető pártok, szervezetek politikai ellenfélként, a klerikális reakció megtestesítőjeként tekintettek a város szellemiségét évtizedeken át befolyásolt egyházfőre. Ugyanakkor tudhatták: egykori káplánja, követője Galambos József apátplébános⁶ és munkatársai szervezték az eső és ellenszervezés mellett is 20-25.000 fő részvételével zajlott Mindszenty látogatást a városban. Galambos József volt, aki a Mária Magdolna főplébániatemplomban a tanévnnyitó Veni Sancte beszédet tartotta

---

1 Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára – a továbbiakban: MNL ZVL – XXVI. 58. 299-1/1948-49.

2 A tanítóképzők akkori sajátos helyzetében az elsősztályosokat V. osztályos gimnazistáknak, a II-IV. éveseket líceumi tanulóknak, míg az V. éveseket tanítónőképzősöknek hívták. Dolgozatunkban – a szó szerint idézett dokumentumok kivételével – az egyszerűség kedvéért eltekintünk e különböző megnevezésektől.

3 E látogatásról lásd: Mészáros István (1994): Boldogasszony Éve 1947/1948. Mindszenty bíboros evangélikációs programja. Ecclesia, Budapest, 192-198.

4 Szeptember 6-án még minden városi iskolában szünetet engedélyeztek, majd másnap – Alexits György a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (a továbbiakban: VKM) államtitkárának szóbeli utasítására – 113/1/1948. sz. értesítéssel közölték, hogy mégis tanítani kell. A tanfelügyelő 5807/1948. sz. alatt az igazgató fegyelmi felelősségét hangsúlyozta a végrehajtásért. (MNL ZVL XXVI. 58.)

5 Zalaegerszeg 700 éves, centenárius hetével kapcsolatban 61 helyen rendezett ifjúsági sportünnepségeken. (A Magyar Dolgozók Pártja – a továbbiakban: MDP – megyei pártbizottságának augusztus havi jelentésében a Mindszenty látogatásról (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – a továbbiakban: MNL OL – M-KS-276. f, 106. cs. 138. őe. 927.)

6 Lásd róla: Varga Péter (2019): Egy elfeledett plébános. In: „Az Istent szeretőknek minden a javára válik”. Tanulmánykötet, Brenner János Hittudományi Főiskola, Győr, 2019. 26-43.

számukra. Így az istentiszteleteken, hittanórákon még a korábbival rokon befolyás is érte őket.

Szeptember végén, október elején minisztériumi utasításra a zalaegerszegi képzőben is elkezdtek szervezni a Diákszövetséget és a tanulóköröket. Terjeszteni kezdték a Diákszövetség lapját a Március Tizenötödikét. Tanácsadó tanárt jelöltek ki a szervezet munkájának elősegítésére, s az igazgatót, a tanárokat kötelezték annak támogatására. A Diákszövetség és a tanulókörök céljáról, a Március Tizenötödike c. lap szellemiségéről szerzett információik alapján a felsőbb évesek úgy vélték, hogy addigi, még legálisan működő Mária Kongregációjukat veszélyeztethetik, ezért idegenkedve fogadták ezeket. A szervezet nyilvános céljainak ismertetését a IV. és V. osztályosok morgolódva, megjegyzéseket téve hallgatták, majd nehezen választottak tisztségviselőket az osztályokban.⁷ Néhány hét múlva ugyan formálisan valamennyien a szervezet tagjaivá váltak, de a tanulókörök

megalakítására csak az első évesek mutattak hajlandóságot.⁸ A negyedéves Kováts Anna és Beledi Mária még körlevelet is fogalmaztak a tanulókörökkel szemben, aláírásokat is gyűjtöttek hozzá, majd megkísérelték átadni az igazgatónak, aki nem volt hajlandó átvenni azt.⁹

Utóbb Kováts Anna úgy nyilatkozott, „hogy a tanulókörök ismerető előadása után, amelyen az egyik előadó szerint a tanulókörök munkájába fel van véve az MDP programjának megismertetése, az osztályok termeikbe vonultak. Az osztályban majdnem mindenki ellenezte a tanulókör munkájában való részvételt. Minthogy énekóra következett, füzeteinkkel valamennyien átmentünk a zeneterembe. Itt látva az osztály hangulatát, közösen elhatároztuk, hogy *együtt, és nem külön fogunk írásbeli nyilatkozatot tenni arról, hogy a tanulókörökben nem akarunk munkálkodni, mert mi politizálni nem akarunk, meg kevés időnk maradna az otthoni tanulásra.* A nyilatkozatot elkészítettük és azt hiszem, hogy én, bár biztosan nem

---

7 Simon József áll. polg-i isk. ig., központi szolgálatban jelentése a VKM-nek zalaegerszegi kiküldetéséről 1948. november 6. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d.)

8 Komáromy László főigazgatóhelyettes 1948. november 2-ai felügyeleti jelentése a tankerületi főigazgatónak vizsgálatáról. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d.)

9 „A tanulókör felállítása ellen szervezkedtek, közösen tiltakozó átiratot szerkesztettek az igazgatóhoz, és nem engedték, hogy a II., III., IV., V. osztályban ezek működhessenek. Valószínűleg külső sugalmazás folytán bevitték az iskolába, hogy a tanulókörök nem egyebek, mint a Magyar Dolgozók Pártjának iskolán belüli szervezetei” -írta jelentésében Simon József 1948. november 6-án. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d.)

emlékszem rá, olvastam fel a rövid szöveget. Beledi mellettem állt. Mi mondtuk az osztálynak, hogyha együtt nyilatkozunk abból kisebb baj származhat, mintha külön-külön adnánk nyilatkozatot.”¹⁰

Tartózkodásuk korántsem volt megalapozatlan. (Erről Anna édesapja, a Galambos apátplébános-sal együttműködő Kováts Ferenc Barankovics-párti parlamenti képviselő útján szerezhettek tudomást.¹¹) Nyilvánvaló ez a Diákszövetség központjának egy korabeli bizalmas beszámolójából:

„Feladatul tűztük ki:

1. A klerikális reakció szervezetét és befolyását a középiskolás diákok között szétverjük, illetve meggyengítjük.

2. Azokban az iskolákban, ahol a Diákszövetség gyenge, megakadályozzuk, hogy a klerikális reakció a diákságot mozgósítani tudja.

Mindezt elérjük azzal, hogy megerősítjük a Diákszövetség szervezeteit, jó munkájukkal vonzóvá

tesszük azokat a diákság előtt és felvilágosító munkánkkal a tanulás, a diákság jövője és az *igazi diákélet védelmezése közben leleplezzük a klerikális reakciót. E munkánk összekapcsolódik a kongregáción belül folyó reakciós és demokratikus kongreganisták közti harccal*” -olvashatjuk egy december 1-jén készült visszatekinthető beszámolóban.¹²

1948. október 20-án a Diákszövetség Országos elnöke Kerek Gábor körlevelet intézett a szervezet iskolai tanácsadó tanáraihoz: „A Szovjetunió Kommunista Ifjúsági Szövetsége október 29-én ünnepli fennállásának 30 éves évfordulóját. ... A Komszomol ma példaképe, iránymutatója az egész világ haladó ifjúságának, így a magyar ifjúságnak is. Éppen ezért azzal a kéréssel fordultunk az iskolákat fenntartó minisztériumokhoz, hogy rendeletet adjanak ki az iskolai Komszomol ünnepekre vonatkozólag. ...

Az október 18-tól 23-ig terjedő

---

10 Kováts Anna 1948. november 2-i kihallgatásának jegyzőkönyvében. Akkori kihallgatásai során Beledi Mária és Gáspár Ferencné énektanárnő lényegében ugyanezt tanúsították. (Magyar Nemzeti Levéltár Vas Vármegyei Levéltára a továbbiakban: MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d. Kiemelés tőlem – D. P.)

11 „Barankovicsékról és itteni megbízottairól megállapítható, hogy azok teljesen feloldódtak és teljesen azonos magatartást tanúsítanak, Galambos plébánossal és a fekete reakcióval” -olvashatjuk az MDP zalaegerszegi városi titkárságának 1948 augusztusáról készült beszámolójában. (MNL OL M-KS-276/13. őe.)

12 Központi jelentés a Diákszövetség munkájáról és közvetlen feladatairól. (MNL OL XXVI-1-1-a 25. t. 5. d. Az ONI anyagában az Ifjúsági Bizottság iratai között. Kiemelés tőlem – D. P.)

héten a VKM középiskolákban a Szakszervezet és a Komszomol... lesz a mindennapi kérdések óráinak témája.

Az október 23-tól október 31-ig terjedő héten a VKM középiskolákban a Komszomolról szóló előadás... a mindennapi kérdések órájának anyaga.

November 1-től november 7-ig terjedő héten a VKM középiskolákban valószínűleg az októberi forradalom ismertetésére kerül sor a mindennapi kérdések óráján. Így ezekben az iskolákban a Komszomol dolgozatokat a következő héten, november 7-11 között írják meg. Iskolánként a 3 legjobbat jutalmazzák.”¹³

Így is történt, a VKM a tankerületi főigazgatókon keresztül elrendelte az egymást követő októberi és novemberi hetekre e témák tárgyalását a mindennapi kérdések óráin, vagy az utolsó órák egyikén.¹⁴

Az addig hazafias vallásos nevelésben részesült diáklányok nagyhirtelen szovjet évfordulókról, a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról, és a példaképpül állított ateista Komszomol megalakulásáról szóló megemlékezésekkel szembesültek, oly módon, hogy a tanár ismertetése után kötelező dolgozatot kellett írniuk: „Mivel nyerte meg rokonszenvedet a Komszomol?” címmel. Az egyik osztályban egy diáklány megkérdezte: „És akinek nem rokonszenves a Komszomol, az miről írjon?” A politikailag kényes helyzetben lévő tanárnő mérgesen válaszolt: „Az ne járjon líceumba, nem kötelező idejárni! Az menjen el mosogatni vagy utcát seperni. Van sok tiszteletre méltó foglalkozás, amihez nem kell érettségi.”¹⁵

Ha ehhez hozzátesszük, hogy faliújságot készítettetek az elsősökökkel a Diákszövetségnek s lapjának a Március Tizenötödikének,¹⁶ melynek

---

13 Dr. Kerek Gábor a Diákszövetség országos elnöke valamennyi tanácsadó nevelőnek. (MNL ZVL XXVI. 58. ad 139/1948. X. 23.)

14 Az iskolába a következő számú rendeletekkel érkeztek főigazgatói utasítások: 178.751/1948. V. „A világ ifjúsága a békéért harcol” körirat. 1293/1948-49. A Magyar Szakszervezeti Mozgalom ismertetése. 1433/1948-49. Megemlékezés a Nagy Októberi Forradalomról, 253/1948-49. Mivel nyerte meg rokonszenvedet a Komszomol? c. dolgozat írása. 1604/1948-49. Az iskolai diákönkormányzatok ellenőrzése. 1605/1948-49. Makarenko: Az új ember kovácsa c. mű megrendelése. (Az 1948. november 30-i félévi ellenőrző értekezletének jegyzőkönyve. MNL ZVL XXVI. 58. 301/1948-49.)

15 Bicsák Istvánné (2012): A mi kis „forradalmunk”. Pannon Tükör, 17- évf. 5. sz. 7-12. (A továbbiakban: Bicsákné, 2012.) Az osztályfőnökknő ezzel le is zárta az ügyet, így annak nem lett további következménye.

16 Kovács József mb. főigazgató kézzel írt feljegyzései 1948. október 30-án. A Szombathelyi Tankerületi Főigazgatóság iratai. Bizalmas iratok. MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d.

terjesztését szorgalmazták az osztályokban, s hogy a Mária Kongregáció addigi fekete tábláját is e célra használták, érezhető, hogy milyen számukra ismeretlen nyomás alá kerültek a zalaegerszegi képzős lányok ezekben a hetekben.

Az általában kevésbé politizáló középiskolás lányok családjaik köréből, illetve a helyi lapokból értesülhettek 1948. október 24-én arról is, hogy a város képviselőtestülete a megyei szervezethez hasonlóan határozatot fogadott el melyben: „mélységes felháborodással állapítja meg, hogy Mindszenty hercegprímás magatartása népi demokráciánkkal és annak le nem tagadható eredményeivel szemben sem a katolikus hívek lelki építését és nyugalmát, sem az ország érdekét nem szolgálja, sőt azzal, hogy a katolikus lelkek feletti hatalmával visszaél, mélyen megsérti vallásos érzésünket és népi demokráciánk békés építőmunkájának menetét akadályozza. Meggyőződésünk, hogy Mindszenty prímás nem azt az egyházat szolgálja, melyhez minden katolikus hívő ragaszkodik, hanem a népi demokráciánkkal mindenkor szembehelyezkedő volt nagybirtokosokat, nagytőkéseket, így mindinkább nem a magyar kato-

likus egyház feje, hanem az ellenforradalomra számító erők vezetője lesz. ... Csatlakozva Zala vármegye törvényhatósági bizottságának határozatához, követeljük a vallásos gyülekezések leple alatt megrendező politikai tüntetések betiltását és a templomi szószékekről elhangzó politikai irányzatú, békebontó, demokráciaellenes megnyilatkozások megszüntetését.” Bacsí Ferenc kiszegapárti képviselőtestületi tag az ülésen ehhez hozzátette: „Különösen itt Zalában... a katolikus egyház hivatalból közölte Mindszenty beszédét és válaszut elé akar állítani bennünket az utóbbi időben, mert a vallásos ténykedések leple alatt megrendezett politikai megnyilatkozások sorozata ezt a célt szolgálja. Ez ... arra akar bennünket katolikusokat kényszeríteni, hogy vagy az egyház, vagy a népi demokrácia oldalára álljunk. A Kiszegapárt tagjainak azonban az a meggyőződése, hogy a jó katolikusnak egyben jó demokratának is kell lenni, éppen ezért helytelenítjük és mélyen elítéljük Mindszenty érseknek és körének a vallás leple alatt kifejtett mesterkedéseit”¹⁷-olvashatták a Zala c. lap első oldalán.

Majd a kommunista lap október 29-i számában a 30 éves Komszomol dicsőítéséről láthattak vezércikket.

---

17 Zalaegerszegi képviselőtestülete egyhangúlag tiltakozott Mindszenty prímás és a köréje csoportosult reakciós egyházi vezetők demokráciaellenes magatartása miatt. Zala, 53. évf. 246. sz. 1. (Kiemelés tőlem – D. P.)

30-án pedig arról, hogy „Fényesen és bensőségesen ünnepli meg Nagykanizsa ifjúsága a Komszomol 30. évfordulóját.”¹⁸ Majd 31-én a zalai ifjúság nevében arról írtak, hogy „miért példakép nekünk a szovjet ifjúság?”¹⁹

Ebben a hatalmat gyakorló ún. „népi szervek” és a Mindszenty vezette katolikus egyház közti – Zalában különösen – feszült légkörben, a szovjet évfordulók, ünnepek erőltetett előtérbehelyezése napjaiban már egy szikra is elég volt ahhoz, hogy az addigi neveletésük során kialakult világnézetüket, iskolai szervezeteiket, szokásaikat féltő diáklányok valamilyen módon hangot adjanak aggodalmaiknak, félelmeknek, ellenérzéseiknek.

Kísérlet a tanítónőképzőben 1948. október 30-a előtt történtek rekonstruálására

A képzőben konfliktust kiváltó történések rekonstruálásához a Magyar Nemzeti Levéltár Országos- és Vas-

és Zala Vármegyei Levéltáraiban,²⁰ valamint az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Rendi Irattárában (IMNN RI) Budapesten őrzött iratok, részben publikált visszaemlékezések nyújtanak segítséget,²¹ bár a történek sorrendjét illetően marad némi bizonytalanság.

Tényként rögzíthetjük, hogy azon a héten, amikor a Komszomol megalakulásának 30. évfordulójára emlékezve a Zala c. helyi lapban, s a kötelezően előírt órákon a szovjet kommunista, ateista ifjúsági szervezetet, követendő példaként méltatták, dicsőítették, jelezve, hogy erről majd dolgozatot kell írniuk az elkövetkező hetekben; amikor a kongregáció addigi fekete tábláját már diákszövetséginek minősítették, s rá egy újabb megemlékezést előkészítendő a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat reklámozó plakátot rögzítettek rajzszögekkel, – tanácsadó tanári és igazgatói engedély nélkül – egy jelmondat került. A IV. osztályos Simon Margit osztálytársa Sipos Klára diktálására krétával fel-

---

18 30 éves a Komszomol. Zala, 53. évf. 250. sz. 1.; Fényesen és bensőségesen ünnepli meg Nagykanizsa ifjúsága a Komszomol 30. évfordulóját. Zala, 53. évf. 251. sz. 2.

19 Németh József: A zalai ifjúság hangja. Miért példakép nekünk a szovjet ifjúság. Zala, 53. évf. 252. sz. 4.

20 Köszönettel tartozom az anyaggyűjtéshez nyújtott segítségért a felsorolt levéltárak munkatársainak, valamint Egyed GeorGINának, Vizkeleti Juliannának.

21 Notre-Dame Női Kanonok és Tanító Rend Irattára In: Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Rendi Irattára 30. d. 190. t.; Major Márta: Lecke a hatalom megszilárdításának módszertanából. „Diáksztrájk” és megtorlás Zalaegerszegen 1948. október 30. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1997/3-4. sz. 157-191. (A továbbiakban: Major szerk. 1997.) Bicsákné, 2012.

írta a Galambos apátplébános által a Veni Sancte alkalmával figyelmükbe ajánlott, (egy tihanyi szobron olvasható) jelmondatot: „Mindent lehet Krisztus nélkül, csak magyarnak lenni nem”.²²

Az erre visszaemlékezők arra is utaltak, hogy a kongregációban szokás volt, hogy minden héten felírtak egy-egy megszívlelendőnek tartott jelmondatot. Ők ezt a gyakorlatot folytatták azon a táblán, amelyen azt korábban is tették. Arra hivatkoztak, hogy a diákszövetséget patronáló tanár az azt mondta: hogy semmilyen a táblán lévő feliratot nem szabad eltávolítani, megrongálni, de minden diákszövetségi tag ráírhatja a véleményét. Ők úgy emlékeztek, hogy a felirat az új tanárok körében feltűnést keltett. Volt akinek nem tetszett, de nem töröltették le a szöveget a tábláról. Az 1919-es szerepvállalása miatt a Horthy-korszakban sokáig mellőzött Ballenegger Henrik idős kommunista óraadó tanár felháborodott a feliraton, s ebből következett, hogy egy helyettesítő óráján vitába szállt a diákokkal e témáról. Ez esetben a feliratnak már 29-e

előtt, vagy legkésőbb aznap reggel a táblára kellett kerülnie.²³

Kihallgatásakor Sipos Klára másként emlékezett: „A jelmondatot nem azért íratta fel, hogy a Diákszövetséget ezzel támadja, hanem egyszerűen azért, mert Fábíán Lujza tanár az azt mondta, hogy a Diákszövetség plakátjait letépni nem szabad, de az ifjúság is nyilváníthatja véleményét a táblán. Tagadja, hogy ezzel a felírással a Diákszövetséget helytelen beállításban akarta volna feltüntetni. A jelmondat felírására részben az is ösztönözte, hogy előző nap az egyik órán szociális kérdések tárgyalásánál Ballenegger igazgató úr az azt a kijelentést tette, hogy Isten és a természet az egy. Ez a kijelentés sértette a vallásos felfogását, és részben ez is oka volt annak, hogy a jelmondatot felírta.”²⁴

Ballenegger tanár úr szerint: „a természetrajzi órát helyettesítette és mivel tudta, és meggyőződött róla, hogy a növendékek tudása a szocializmusról felette hiányos, elhatározta, hogy a szocializmusról fog a növendékekkel beszélgetni. Az óra végéig a tanítás a legnagyobb

---

22 Simon Margit nyilatkozata kihallgatásakor 1948. november 2-án. (MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d.)

23 Holczer Jenőné, szül. Beledi Mária akkor IV. osztályos tanítónőképzős tanuló visszaemlékezése 1997. március 26-án. In: Major szerk. 163.; Bicsák, 2012. 7-8.

24 Sipos Klára 1948. november 3-i kihallgatási jegyzőkönyve. (MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d.)

rendben folyt. A tanár rávezette a növendékeket az alapvető igazságokra, amelyeket a növendékek egy pár hozzászólás után, mint megdönthetetlen igazságokat ismertek el. Közvetlenül a csöngetés előtt egy növendék megkérte a tanárt, hogy szóljon valamit az emberek közötti egyenlőségről. A tanár megmagyarázta, hogy a természet szempontjából az emberek között nincs egyenlőség, mert a természettől különböző képességeket kaptunk. Erre egyik növendék bekiabálta, hogy »nem a természettől, hanem az Istentől« [Beledi Mária hozzászólása]. A tanár erre, nem akarván hosszabb vitába bocsátkozni azt mondta, »jól van, Maga mondhatja, hogy Isten, mi természettudományi alapon azt mondjuk, hogy a természet«. Erre Beledi növendék újra bekiabált »Isten és természet teljesen különböző dolgok«. Erre a tanár a következőt mondta: »Hagyjanak fel ezzel az elavult felfogással, mert Isten és természet egységet alkot.« Ezzel a vitát le is zárta a tanár. A továbbiakra nézve elmondja, hogy az osztályban nem volt észlelhető általános felindulás, Beledi tanuló körül néhányan Beledi kijelentéseit ismételték hangosan.²⁵

Dr. Jászné Hiás Margit 1997. évi

visszaemlékezése szerint „e napon a IV. osztályban valamelyik tanárt ... Ballenegger tanár helyettesítette, aki francia szakos volt. Franciát csak néhányan tanultak, a többség németet. Ezért a tanár e lyukas órán beszélgetett a lányokkal. Mint 1919-es kommunista és ateista először a panteizmus elméletét fejtegette, később saját világnézetét és politikai nézeteit. A diákok közül többen vitába szálltak vele, legélesebben Kováts Anna és Beledi Mária. Kováts Anna elég sokat olvasott a különböző valláselméletekről, a politika sem volt ismeretlen számára és így valóságos előadást tartott.”²⁶

Bicsák Istvánné szerint „az iskola folyosóján egy fekete tábla függött, amelyre a kongregáció híreit, információit írhattuk fel. A korábbiak szerint minden héten választottunk egy jelmondatot, amelyre egész héten át figyeltünk, megszívleltük. Október utolsó hetében ez volt a táblán: »Ma mindent lehet Krisztus nélkül, csak magyarnak lenni nem.« Az új tantestület felháborodott ezen a mottón, de nem töröltették le, csak B.[allenegger] Henrik kifogásolta hevesen az említett helyettesítési órán. Mi akkor már negyedik évfolyamú tanítóképzősök voltunk, nem hagytuk magunkat. »Micsoda

25 Ballenegger Henrik 1948. november 5-i kihallgatási jegyzőkönyvében. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-z-178041/1948. 252. d.)

26 In: Major szerk. 188.

helytelen szemléletet tükröz ez a mondat, és micsoda butaságot?» – mondta a tanár úr. »Magukat, kisasszonykáim, nagyon félrenevelték az elmúlt években. Majd rájönnek maguk is, hogy a vallás csak butítja az embereket, és az úri rendszert szolgálja.« Természetesen tiltakoztunk, közbekiabáltunk, hogy nekünk ilyet ne mondjon, ne sértsen meg valamennyiünket. *Különösen Kováts Anna és Beledi Mária védte a legbátrabban hitünket az ateista vélemény, a felháborodott veterán gyalázkodó kijelentéseivel szemben.* Kováts Anna sokoldalúan tájékozott, művelt családból származó, vallásos leány volt. Édesapját, a Barankovics-párti országgyűlési képviselőt, köztisztületben álló személyiségként ismerték, nemcsak a városban, hanem országszerte. Anci szinte kiselőadást tartott hitünk védelmében. Sokan kifejezték véleményünket, de B.[allenegger] tanár úr mind egyikünket leszólt, mindig övé volt az utolsó szó. Provokálta az egész osztályt, hogy minél többet tudjon ártani nekünk. Pl. odaállt Beledi

Mária padja elé, és megkérdezte: »Mondja, Beledi kisasszony, hisz maga Istenben?» »Igen, tanár úr« – felelte ő.²⁷ B.[allenegger] ateista szellemben őt is jól kioktatta.²⁸

Ellentmondásos forrásaink miatt nehéz eldöntenünk, hogy vajon a felirat provokálta-e Ballenegger tanár úr fellépését, vagy fordítva. Komáromy főigazgatóhelyettes jelentése szerint 30-án reggel került az új tantestület számára kellemetlen felirat a táblára, vagyis az említett órát követő napon.²⁹ Bárhogy is történt, annak szomorú, súlyos következményei lettek. De ne siesünk annyira előre.

Október 29-én történt még három – a tanulók egy részének hangulatát tükröző – cselekmény. 17 és 18 óra között Bogár Piroska kezdeményezésére II. osztályosok vörös tussal bemázolták a Diákszövetség tanulóörökre vonatkozó faliújságjának egy részét.³⁰ November 2-i kihallgatásán Bogár Piroska úgy emlékezett, hogy „négyen indultak a tanulószobából az első emeleti folyosón lévő faliújsághoz, hogy azt, (a II. osztály-

---

27 „A tanár úr eléggé ismerte otthoni neveltetésem körülményeit, családnak világnézetét”- írta Holczer Jenőné, szül. Beledi Mária akkor IV. osztályos tanítónőképzős tanuló visszaemlékezésében 1997. március 26-án, megerősítve azt, hogy a felirat hívta ki Ballenegger tanár reakcióját. (Notre-Dame Női Kanonok és Tanító Rend Irattára, IMNN RI 30. d. 190. t. és Major szerk., 1997. 163-164.)

28 Bicsák, 2012. 7-8. (Kiemelés tőlem- D. P.)

29 Komáromy László felügyeleti jelentése a főigazgatónak vizsgálatáról. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d.)

30 Ebben különböző szerepben Bogár Piroska, Magyar Ili, Kovács Irma és Iványi Sarolta vettek részt. (Komáromy jelentése. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d.)

ra vonatkozó részét) tussal bemázolják. Velük tartott Tóth Krisztina lic. III. o. tanuló is. Ő csak a »II. líceum« feliratot húzta át ecsettel az ironizáló rajzon. Egyáltalán nem gondolt arra, hogy a tanulókört, vagy a demokráciát megbántsa. Gyerekes csínynek gondolta az egészet.³¹

A korábban a krétás jelmondat kapcsán említett fekete táblára rögzített, a Március Tizenötödike c. lap által terjesztett november 7-ről szóló plakátot az elsős Duray Veronika közelebbről meghatározhatatlan időpontban letépte, majd miután társai a lehetséges következményekre felhívták a figyelmét, a plakátot visszahelyezte. Akciója mégsem maradt észrevétlenül. Amikor a vizsgálat során tettének okát firtatták így válaszolt: „azért szakítottam le, hogy jobban lássék a [krétás] felírás a táblán. A plakátot ledobta a földre. Később tanuló-társai figyelmeztetésére felvette. A *Március 15-e [c. lap] iránti ellenszenvé abból származik, hogy az több ízben támadást intézett a kongregációk ellen, a benne rejtőző reakciók miatt. Ő ugyanis nem hiszi, hogy ilyenek vannak a kongregációban.*”³²

A Diákszövetség/tanulókörök

és a kongregáció közti feszültséget tanúsítja, hogy a negyedikes Kósa Angéla egy névtelen levelet írt osztálytársának, melyről november 3-i kihallgatása során ezt vallotta: „a levelet tréfából, minden mellékgondolat nélkül írta. A »*kétkulacsos politika*« alatt azt értette, hogy *Bokor Kornélia nem lehet egyszerűen a Diákszövetség és a kongregáció híve.* Az írásnál senki sem befolyásolta.”³³

Az 1948. október 30-i „diáksztrájk” közvetlen előzménye, lefolyása

A tankerületi főigazgatónak írt – a történeteket „reakciós demonstrációnak” minősítő – jelentése szerint Baranyai Sándor mb. igazgató néhány perccel 8 óra előtt érkezett az intézetbe azon a szombati napon. Tanár kollégái a faliújság bemázolásának, a plakát letépésének és visszahelyezésének, valamint a Galambos apátplébánostól származó szöveg falitáblán való megjelenésének hírével fogadták.

Tájékozódása során arra jutott, hogy „Kováts Anna $\frac{3}{4}$ 8 után a folyosón az esetleges következmények miatt aggódó társait azzal buzdította, hogy a diákságnak össze kell

31 Bogár Piroska 1948. november 2-i kihallgatási jegyzőkönyvében. (MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d.)

32 Duray Veronika 1948. november 4-i kihallgatási jegyzőkönyvében. (MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d. Kiemelés tőlem – D. P.)

33 MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d. (Kiemelés tőlem – D. P.)

fogni és akkor nem lehet bajuk. Hasonló kijelentéseket tett Beledi Mária IV. o. tanuló néhány héttel ezelőtt a tanulóörök megalakulása idején, midőn a tanári testület a diákság részéről nagy passzivitást tapasztalt.³⁴

A tájékozóó jellegű nyomozást azonnal megindítottam és kb. 45 perc leforgása alatt a következőket állapítottam meg: Kováts Anna bár nem tagadja, de nem emlékszik a neki tulajdonított kijelentésre. Beledi Mária beismerte, hogy tett olyan kijelentést, hogy az egész intézetet nem lehet kizárni, ha azok nem lépnek be a tanulóörbe. Egyben bevallotta, hogy a szöveget a fekete táblára Simon Margit IV. o. tanuló írta fel.

Az azonnal behívott Simon Margit a tett elkövetését beismerte.³⁵ Azonban jóhiszeműségére hivatkozott. Nem ismerte fel az idézet célzatosságát.

Duray Cecília IV. o. t. határozottan tagadta, hogy a hirdetést ő letépte volna. A nyomozás későbbi folyamán, kiderült, hogy ezt húga, Duray Veronika követte el.

Beledi Máriát, minthogy tettét elismerte, az osztályból eltávolítottam. Simon Margitot nem küldtem haza, mert Bocföldén lakik, és vonata csak 14 órakor indul, a közbeeső időt nincs hol töltenie.

A faliújság átfestésével gyanúsított Bogár Piroska II. lic. o. tanuló tagadta tettét. Így a 9 órai tízpercben a tanulóotthon növendékeit összehívtam az ebédlőben és felszólítottam őket, hogy jelentkezzék az, aki a tettet elkövette. Közöltem, hogy enyhítő körülménynek fog számítani, ha az illető jelentkezik. Rövid gondolkozás után Magyar Ilona II. lic. tanuló jelentkezett. Előadta, hogy azt nem tekintette a tanulóör elleni cselekedetnek, csupán tréfa akart lenni. Ezután a tanulóotthoni

---

34 Az igazgató információi az abban az évben az intézetbe került negyedéves Bokor Kornéliától származhattak. Ő november 3-i kihallgatásán így írta le a történeteket: október 30-án „nyolc óra előtt néhány perccel ment fel az osztályába. A tanuló nagy része a folyosón tolongott, ahol Beledi Mária és Kováts Anna beszéltek. Ő a következő kijelentéseket hallotta: az egész iskolát nem csaphatják ki. Ilyenfajta kijelentéseket már más alkalommal is tettek. Sipos Klára állandóan ellenséges magatartást tanúsított a Diákszövetség munkájával szemben. Ha a Diákszövetség érdekében Bokor Kornélia bármit is akart szólni, ez a három élesen ellenezte és így az ő jóindulatú munkája mindig kudarcot vallott.” (MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d.)

35 „A vallásos tartalmú mondatot Simon Margit IV. osztályos leány írta fel, ő írt ugyanis a legszebben. Ezt nem kellett nyomozni, nem titokban történt. A tábla a Mária Kongregáció hirdetőtáblája volt, akkor még nem vették le és a régi szokás szerint hetenként egy-egy mondatot írtunk fel. Simon Margitot ezért, s amiért résztvett a sztrájkban, ugyancsak kizárták a Zalaegerszegi Tanítóörképzőből. Másutt folytatta azután tanulmányait. (Major szerk. 187.)

növendékeket az osztályokba küldtem, mikor magam is a folyosóra akartam lépni, ott nagy tömeg diáklánnyal találkoztam. Ezek élén Császár Irén IV. o. tanuló kifejezte a tömeg kívánságát, amely befolyásolni akart fellépésével a három főbűnösre szabandó büntetés tekintetében. Én kijelentettem, hogy ily módon nem hagyom magam befolyásolni, és felszólítottam őket, hogy térjenek vissza osztályaikba. Erre kiabálni kezdtek, hogy akkor ők is elmennek az intézetből.

Én figyelmeztettem őket a következményekre, amely rájuk és a terheltekre hárul, minthogy ezzel még jobban bizonyul vétkességük. Egyben közöltem velük, hogy ötperc múlva az osztálylétszámot ellenőrizni fogom. Figyelmeztetésem hiába volt, eltávoztak. A létszámot ellenőriztettem és megállapítottam, hogy az V. gimnáziumi osztályban nem volt hiányzó, a többi osztályokban pedig a tanulók legnagyobb része hiányzik.

Ezután jelentést tettem felettes tanügyi hatóságomnak. A délelőtti folyamán néhány tanuló visszatért, azonban ez csupán szórványos jelenség volt.

Posta útján felszólítottam a

növendékeket, hogy a legközelebbi tanítási napon a tanítási órákon a következmények terhe alatt jelenjenek meg” -jelentette az igazgató.³⁶

Baranyai Sándor jelentéséből kimaradt, hogy Kováts Annát is hazaküldték, s hogy a történeteket azonnal jelentette az MDP Zala Megyei Bizottsága titkárának.

Mielőtt követnének a hivatali eljárás, vizsgálatok útját adjunk szót az érintett diákoknak is. Kováts Anna a történetekre úgy emlékezett, hogy „az iskolában reggel lehívatott az igazgató az irodába. Német óra következett, Winkler Klára tanárnővel. Nem tudom, Ballenegger tanár úr vagy Horváth Mária igazgatóhelyettes volt-e ott az igazgatói irodában, aki közölte velem: további intézkedésig azonnal hagyjam el az intézetet. Semmi magyarázat, semmi indok. Mire visszatértem az osztályba, már folyt az óra. Olyan zavart voltam, hogy elkezdtem csomagolni anélkül, hogy a tanárnőnek mondtam volna, miért. Csak, amikor rákérdezett, mondtam hangosan, hogy az osztály is hallotta: el kell hagynom az iskolát, mert kicsaptak. (Az igazgatói szobában ez a kifejezés nem hangzott el, de a szituációból egyértelmű volt számomra.) Az osztály zajongott, eljöttem. Amikor

---

36 Baranyai Sándor mb. igazgató 159/1948-49. sz. 1948. október 31-i jelentése a tankerületi főigazgatóhoz „az intézetben október 30-án megtörtént reakciós demonstrációs megmozdulásokról”. (VAVL XXVI. 501. biz. 159/1948-49.)

kijöttem az iskolából, még nem volt szó semmiféle kivonulásról, sztrájk-ról” - emlékezett Kováts Anna, nem említve, hogy az igazgató jelen volt-e az irodában akkor, intézett-e hozzá kérdéseket, s azt sem, hogy Beledi Máriával ő küldte-e el őket az iskolából.³⁷

Távozásuk és „az első óra végét jelző kicsengetés után hozzám jött a negyedik Sipos Klári. Izgatottan elmondta, hogy Kováts Ancit és Beledi Máriát minden különösebb indoklás nélkül hazaküldték és kizárták az iskolából. Igen felháborodtunk és gyorsan döntöttünk: szolidaritást vállalunk velük és diáktársainkkal együtt levonultunk az igazgatói irodához tiltakozni és kérni két társunk visszavételét. Ez meg is történt. Az első osztályok kivételével levonultunk az igazgatói irodához. A folyosó tele volt a diáklányokkal, az első sorban álltunk Sipos Klárral. Az igazgató urat kértük, hallgasson meg bennünket.

Az igazgatóval együtt jött ki Ballenegger tanár úr is, aki nem is nagyon hagyott szóhoz jutni bennünket. Ennek ellenére *elmondtuk; kérjük két társunk visszavételét, mert kizárásukat törvénytelennek, jogta-*

lannak tartjuk, és kijelentettük: szolidárisak vagyunk velük, mi is hazamegyünk, ha ők nem maradhatnak. Ballenegger tanár úr az igazgató helyett válaszolt, igen keményen, szemteleneknek nevezett bennünket, és felszólított, menjünk vissza az osztályokba, mert azt, aki az öt perc múlva kezdődő névsorolvasáson nem lesz jelen, ugyancsak kizárják.

A lányok többsége a kollégisták kivételével vette a táskáját és elhagyta az iskolát” -emlékezett az akkoriban kitűnő tanuló, Mária Kongregációt vezető V. éves Major Márta.³⁸

A „diáksztrájkot” követő első vizsgálatok, intézkedések

Az október 30-án és az azt követő napokon történelekről bőszes forrás áll rendelkezésünkre. A megyei MDP Bizottság november 1-jei ülésén Lakatos Dezső titkár említette, hogy a lányok kivonulása után október 30-án „az igazgató hozzám jött, telefonáltam Szombathelyre, a főigazgató leküldte Komáromy elvtársat az ügy kivizsgálására. Természetesen az ÁVÓ-t is értesítettük”.³⁹

---

37 Kapiller Imréné, szül. Kováts Anna akkor IV. osztályos tanítónőképzős tanuló visszaemlékezése 1997. márciusában. (Major szerk. 165-166.)

38 Major Márta visszaemlékezése 1997. április 7-én. (Major szerk. 167-168. Kiemelés tőlem – D. P.)

39 Az MDP Megyebizottságának Zalaegerszegen tartott 1948. november 1-jei ülésének jegyzőkönyve. (MNL ZVL XXXV. 57. 1. 10. óe. 39-40.)

1948. okt. 30. k. d. e.
VKM-be telefonon Pálffy Tel:

Jelentés a zalaegerszegi áll. leánylíceum és tanítónőképző intézet növendékeikről zavar-
gásról:

1. Mintegy 100 növendék elhagyta az intézetet - engedély nélkül, tanítási időben.
2. A növendékek letépték és eltávolították az iskolai falijúrság demokratikus tartalmú cikkeit és »Krisztus nélkül nem lehet magyarnak lenni« feliratot helyeztek el az intézet falán.
3. A tettesek - Kováts nevű Barankovics-párti képv. leánya és egy internált egyén leánya - beismerték a vallomást tettek.
4. Algimn. V. o. helyén maradt - ők kártevők és demokráciát, falijúrságot, a líceumot ortodox iskolákban, a Hódmezővásárhelyi térségben, elhagyta az intézetet.
5. Fintérberecske lejtőn: a.) ADP megmozgatható tükörrel Lakatos elítélésével, b.) Barankovics-párti intézeti igazgatóval, aki elfogadta a megmozgatható tükörrel.

Tel.: 1948. 10. 30. 12-órás körüli Pálffy Tel:

1. Kb. 100 tanuló kiváncsi, érdeklődő.
2. Falijúrság, 1/4 oldal, 1/4 oldal -
m.
3. A tanári kör önmegítélet megvívásán és az igazgatóval a befelé fordított intézet falán az intézet falán. (Továbbiott Kéziratok a Hódmezővásárhelyi Hírlap 12. sz. sz.)

Nagy önmegítélet a kőst. tan. jelentette h.: Kéz. m. c. 1. oldal és a kőst. m. k. 1. oldal írt fel a kőst. m. k. 1. oldal -
Nagy-2 egy tunc más vinnak jött. (Kéziratok a Hódmezővásárhelyi Hírlap 12. sz. sz.)

Kováts József mb. tankerületi főigazgató aznap kézírásos rövidítésekkel teli kézírásos feljegyzést készített a történetekről, melyből óráról órára nyomon követhető, hogy azon szombat délelőtt mikor, mi történt ez egyben.

„Délelőtt 10 óra tájban Lakatos [párttitkár] telefonon: „Baranyinál az intézetben a falijúrságot leszaggatták stb.

Kik: Kováts Dem. Népp. intézeti lánya. 100 leány elhagyta az intézetet.

Szele [ÁVO-s őrnagy]: Sarlós Mihály hitoktató bent lakik az intézetben.

Krisztus nélkül nem lehet magyarnak lenni.

V. gimn. oszt. [bent maradt], V. taní-

tónóképzős osztály, a líceumi osztályok elmentek.

Délelőtt 11 óra jelentés [telefonon a VKM-be] a zalaegerszegi áll. leánylíceum és tanítónőképző intézet növendékeinek zavarágásáról

1. Mintegy 100 növendék elhagyta az intézetet - engedély nélkül, tanítási időben.

2. A növendékek letépték és eltávolították [?] az iskolai falijúrság demokratikus tartalmú cikkeit és »Krisztus nélkül nem lehet magyarnak lenni« feliratot helyeztek el az intézet falán.

3. A tettesek - Kováts nevű Barankovics-párti képv. leánya és egy internált egyén leánya - beismerték a vallomást tettek.

1. Algimn. V. o. helyén maradt - ők

készítették a demokratikus faliújságot, a líceumi osztályok részben, a ttonőképző V. osztálya egészében elhagyta az intézetet.

2. Érintkezésben léptem: a./ MDP megyei bizottság titkárával, Lakatos elvtárrsal.

b./ Baranyai Sándor intézeti igazgatóval, [aki] a megyei ped. szaksz. titkára is.

Utasítottam Baranyai igazgatót, hogy haladéktalanul hívja fel az eltávozott növendékeket – kiértésítés és újság útján is – az intézetbe való visszatérésre fegyelmi felelősségre vonásuk közlése mellett. (Igazolatlan mulasztás)

Felhívtam az igazgatót, hogy a további fejleményekről telefon útján értesítsen, az intézetben maradt tanulók számára a tanítást biztosítsa, folytassa.

c/ A *zavargásról* értesítettem a szombathelyi Államvédelmi Osztály vezetőjét Szele Miklós rendőrőrnagyot.

d/ A Zala megyei tanfelügyelő és Baranyai ig. útján utasítottam az éppen Zalaegerszegre érkező Komáromy László főig. helyetttest, hogy az eseményeket kísérje figyelemmel,

ha szükséges, intézkedjék, s nekem jelentést tegyen. Ugyanerre felhívtam Karácsony tanfelügyelőt is.

Tel: 12,15 körül Pálffytól:⁴⁰ [VKM főosztályvezetőtől]

1. *Kb. 10 tanulót kizárni, akik a kezdeményezők*

1. Felvilágosító előadás a szülőknek
2. *A tanári kar összetételét megvizsgálni és akik gyanúsak áthelyezéssel eltávolítani* (Továbbítottam Karácsony tanf. útján Komárominak 12,20-kor)⁴¹

Utóbb Lakatos Dezső megyei párttitkár ehhez hozzátette: „A Kultuszminisztériumtól utasítást kaptunk az ügy kivizsgálására és ha szükséges zárjunk ki 10 növendéket. Tartsunk szülői értekezletet és felhatalmazást kaptunk, hogy Sarlós hitoktatót lakoltassuk ki az intézetből. Ezzel kapcsolatban az az utasítás, hogy azok az apácák és papok, akik nem írták alá az államosítást, nem taníthatnak az iskolában hittant és fel fogják szólítani az egyházat, hogy ezek helyett másokat küldjenek.”⁴²

Megdöbentő dokumentumok: a VKM főosztályvezető, vagy az ő

---

40 Pálffy Endre (1908-1975) gimnáziumi igazgató, akkor VKM főosztályvezető, irodalomtörténész

41 Kovács József mb. főigazgató kézzel írt feljegyzései 1948. október 30-án (A Szombathelyi Tankerületi Főigazgatóság iratai. Bizalmas iratok. MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d. Kiemelések tőlem – D. P.)

főnökei úgy utasítottak kb. 10 leány kizárására, hogy a történekről csak annyit tudtak, amit Kováts főigazgató jelentett nekik. A 100 eltávozott diákból 10 kizárására, vagyis a „sztrájkolók” megtizedelésére, tanárok elleni fegyelmire és a hitoktató eltávolítására utasítottak a részletek, a valós tények ismerete nélkül, hiszen az azok felderítésére vonatkozó vizsgálat akkor még éppen, hogy elkezdődött. Az pedig, hogy – mint Mészáros István professzor is rámutatott⁴³ – egy ilyen pedagógiai eszközökkel, megfelelő tapintattal, türelemmel megelőzhető, jól kezelhető iskolai ügybe még az államvédelmi osztályt is bevonták, a korszakra jellemző erőszakos, hisztérikus aránytévesztést, megfélemlítő szándékot, erődemonstrációt jelez abban a városban, amelyről jól tudták, hogy abban Mindszenty elleni propagandájuk kevéssé hatott.⁴⁴

De térjünk vissza az említett utasítások nyomán Zalaegerszegen történektekhez! Baranyai Sándor igazgató október 30-án délután két órára összehívta a tantestület néhány tagját, a hitoktatót, és visszahívta az iskolába az általa, akkori informáci-

ói alapján a történektek kezdeményezőinek, vezetőinek, résztvevőinek tartott diákokat.

Az édesapja okán „főkolomposnak” beállított Kováts Anna évtizedek múltán így számolt be a történektekről: „Dél körül jött az utasítással a takarítónő vagy a pedellus, hogy délután két órára menjek az iskolába. Amikor beértem, már többen is ott voltak, tanárok, diákok és ávosok, akik kihallgattak bennünket. Valami plakátról faggatóztak, se tudója, se látója nem voltam, leöntésről vagy letépésről volt szó.

Közben Apám hazaért és megtudva a dolgot, azonnal bejött az iskolába és nagyon feldúltan azt kérdezte: mi folyik itt?

Az egyik ávos nagyon szemtelenül válaszolt, mire Winkler tanárnő lépett hozzá és kérte, hogy menjen ki vele a folyosóra. Apám nem ismerte őt és nem éppen kedvesen nézett rá. Akkor fölkeltem és kértem, hogy menjen a tanárnővel. Erre megengyhült és kimentek a folyosóra, majd később már kicsit megnyugodva visszajöttek. Arra nem emlékszem már, hogy amikor kísértek át az ávo-

---

42 Az MDP Megyebizottságának Zalaegerszegen tartott 1948. november 1-jei ülésének jegyzőkönyve. (MNL ZVL XXXV. 57. 1. 10. óe. 39-40.)

43 Mészáros István (1997): „Diáksztrájk” és megtorlás Zalaegerszegen 1948. október 30. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1997/3-4. sz. 157-161.

44 Potoczky Kálmán osztályvezető a Független Kiszgazda-, Földmunkás és Polgári Párt Országos Központjából november 2-án Ortutay Gyulához. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d.)

ra, hol volt, de amikor be akart jönni velünk együtt, a fegyveres ávós nem engedte be az épületbe.

Ott egy nagy terembe vezettek minket, de még előbb: *kettes sorokban kísérték bennünket át, fegyveresek között, leghátul ment Sarlós Mihály hittanárunk.* Inkább komikus volt a dolog, nem éreztem a tragikumát. ... Arra mégis nagyon emlékszem, hogy a vallatók nagyon gorombák voltak. Az egyik kihallgató (talán Szűcs nevű) megállt előttem, mint egy Gólem, szétvetett lábakkal, kezében törrel vagy ilyesmivel hadonászva, egyik tenyerét csapkodta a törrel és azt ordította: »El fogjuk tiporni, mint egy férget az apjával együtt!« Kicsi szoba volt, rettenetesen erős villanyfényel.»⁴⁵

Beledi Mária szerint „a kihallgatásokat nyomban megkezdtek és folyamatosan végezték október 30-án egész délután, majd este és a teljes éjszakai időben. A kihallgatás módszerében nagy gyakorlattal rendelkeztek. Egy-egy nyomozó egy-egy diáktársammal a kijelölt kihallgató szobát foglalta el. Az íróasztal előtti széken ültünk. Az asztalon elhelyezett lámpa felénk vetített erős fényében záporoztak ránk a kérdések: *ki szervezte a sztrájkot? Kik bújtatták*

fel a diákokat? A nyomozók azután válaszainkat értékelték, egyeztettek. Ezt követően kialakult a kihallgatások második, majd többszörös köre.»⁴⁶

Sarlós Mihály hitoktató így emlékezett: „Engem teljesen külön hallgattak ki. A kihallgatók váltották egymást, név szerint csak bizonyos Buchwaldra és Gál nevűre emlékszem. A *vallatásnál zűrzavaros módon különböző kérdéseket tettek fel. Fő célja a vallatásnak az volt, hogy ismerjem be: én szerveztem a diáksztrájkot, de legalább is részem volt a szervezésben.* »Nem volt részem a szervezésben, nem szerveztem sztrájkot, sem más egyebet, nem ismerek be semmit, becsületes, tisztességes ember vagyok, engedjenek szabadon haza« - válaszoltam. »Különb is, fél 6-kor litánia van a zárdában, nekem el kell mennem« - mondtam nekik. Nem lehet elmenni, mondták és átkísértek egy kisebb helyiségbe azzal, hogy várjak, és bezártak. Amikor észrevettem, hogy bezártak, elkezdtem döngötni az ajtót. Kikértem magamnak, hogy bezárjanak; tisztességes ember vagyok, nem követtem el semmit sem. Ekkor öten-hatan jöttek be, körbe vettek, különböző kérdéseket tettek fel össze-vissza,

---

45 Kapiller Imréné, szül. Kováts Anna akkor IV. osztályos tanítónőképzős tanuló visszaemlékezése 1997. márciusában Major szerk., 165-166. (Kiemelés tőlem – D. P.)

46 Holczer Jenőné, szül. Beledi Mária akkor IV. osztályos tanítónőképzős tanuló visszaemlékezése 1997. március 26-án. Major szerk., 163-164. (Kiemelés tőlem – D. P.)

hogyan megzavarodjak. Lökődtek, szinte inzultáltak. Elém tettek egy szöveget, hogy írjam alá. Valami vád volt valaki ellen. Nem írtam alá és kijelentettem: semmit nem írok alá. Amikor a külön cellából kiengedtek, este volt. Átkísértek a legénységi szobába. Rendőrök, ávosok ültek mellém kérdezgettek, jöttek-men-tek. Egyikük egy ágyon feküdt és rózsafüzért lengetett a magasban a hátam mögött. Többek között bejött egy főhadnagy is, aki korábban már a Városi Leánykongregáció egyik gyűlésén is megjelent. Megismert és azt mondta a többieknek: »Ha nem tudnám, milyen becsületes ember – mármint én –, elbánnék vele.« Végre valamikor éjszaka kiengedtek.⁴⁷

Az ÁVO laktanyába átkísért kb. 10-12 diáklányt felemelt hangon, fizikai bántalmazás nélkül, több menetben egész délután és éjjel faggatták. Csak reggel 6-7 órakor engedték el őket. Kihallgatásukon a rendőrtiszteken kívül jelen volt Komáromy László főigazgatóhelyettes is. A kihallgatásokról jegyzőkönyveket vettek fel, s a diákokkal néhány nap múlva aláíratták azokat. A tankerület nevében Komáromy László kérte a jegyzőkönyvek egy példányának rendelkezésükre bocsátását, de azt

megtagadták tőle,⁴⁸ ami sajnálatos, mert az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában több alkalommal is, sikertelenül kerestük az erre az ügyre vonatkozó iratokat. Mire a főigazgatóhelyettes utasította Baranyai igazgatót, hogy az iskolai Rendtartás szabályainak megfelelően hallgassák ki újra az érintetteket, és a jegyzőkönyveket terjesszék fel hozzájuk. Így is történt. Ezen jegyzőkönyvek többsége megőrződött és nagy segítségünkre van a történetek rekonstruálása során. Ismeretükben magállapítható: az október 30-án déltől 31-e estig lezajlott faggatózások nyomán Komáromy László az azokban foglaltaknak megfelelően, ám ideológiai-politikai elfogultsággal foglalta össze a történeteket.

„A f. hó 31-én reggel 6 óráig tartó kihallgatások során az alábbi kép alakult ki:

A faliújság bemázolásában ... 4 tanuló vett részt: Magyar Ili, Bogár Piroska, Kováts Irma és Iványi Sarolta a líceum II. osztályos tanulói.

A Március 15-e plakátját letépte Duray Veronika a gimnázium V. osztályos tanulója.

A Diákszövetség táblájára a fent

47 Sarlós Mihály hittanár visszaemlékezése 1997. július 15-én Hévízen Major szerk., 171. Kiemelés tőlem – D. P.

48 Komáromy László felügyeleti jelentése a főigazgatónak vizsgálatáról. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d.)

rítették azt, hogy *a támadó passzivitásnak, [?] a tanulóifjúság egységes szervezkedésének osztályonkénti és iskolai viszonylatban kik az értelmi szerzői.* Ezek: II. osztályban Bogár Piroska, III. osztályban a két Tóth Krisztina, IV. osztályban Beledi Mária és Kováts Anna. Az V. osztályban annyira rossz a diákszellem, hogy a Diákszövetség még osztálybizalmit sem kapott tőlük, a tanácsadó tanár a tanulóifjúság ellenséges magatartása és ellenséges szervezetsége mögött az egész V. osztályt tudja. Megállapítottam továbbá azt, hogy *az intézetben erősen intenzív kongregációs élet folyik, tanulók kéthetente jönnek össze kongregációs gyűlésekre. A népi demokrácia állásfoglalását a klerikális reakcióval, a mindszentizmussal szemben feltehetően volt nevelők értelmezésében vallásüldözésnek minősítik.* A kihallgatások során nyert megállapítást az is, hogy a kongregációs gyűlések mellett egy másik név nélküli szervezete is van a katolikus lányoknak, amelyet a Jókai-utcai ált. iskola hitoktatója, páter Ják vezet. Ez a szervezet a Szt. Ferenc III. rend egy termében szokott összejönni.

A kihallgatott leányok arra kérésre, hogy miért nem vesznek részt a Diákszövetség, főleg a tanulóörök munkájában, nagyobb rész azzal válaszolt, hogy erre nincs ideje.

Kováts Irma IV. osztályos tanuló azért nem lép be, mert a tanulóöröknek az a feladata, hogy a Magyar Dolgozók Pártjának a programját ismertesse.

Az államvédelmi tisztekkel együtt végzett kihallgatások során igyekeztünk lemérni a tanulók szaktudását, főleg a világnézeti tárgyakban, mint a történelem, irodalom, szabad beszélgetések órái, földrajz. Egységes kép alakult ki, és pedig az, hogy a tanulók előtt a történelemnek azon fejezetei, amelyek a nép küzdelemét igazolják, a történelem és az irodalom korszerű hagyományai úgyszólván teljesen ismeretlenek. Ugyanakkor a történelemnek azon a fejezeteit, amelyek a »történelmi Magyarország« létjogosultságát demagógizálják, nem beszélve a Habsburg kapcsolatokról, tökéletesen ismerik.

Jellemző a fenti fegyelmi vétséget elkövető tanulók szociális összetétele is. Kováts Anna, aki a legnagyobb felbujtónak bizonyult Kováts Barankovics-párti képviselőnek a lánya, Beledi Mária egy politikai magatartása miatt B-listázott vasúti tisztviselő gyermeke, Duray Veronika és Cecília édesapját a közelmúltban internálták közellátási visszaélések miatt, de a többieké is mind kulák, malomtulajdonos stb.

F. hó 31-én reggel 9 órakor a taní-

tóképzőintézet tantestülete számára rendkívüli értekezletet tartottam. *Az értekezleten tájékoztattam a tantestület tagjait az iskolában bekövetkezett eseményekről és rámutattam arra, hogy azokat természetes következményének látom a vallásos mezbe öltözött reakció és a különösen Zalaegerszegen eleven mindszentizmusnak.* Felhívtam a tantestület figyelmét a legnagyobb éberségre és segítségét kértem a vizsgálatok során, hogy a kórokozókat, legyenek azok a tanulóifjúságból valók, főleg azonban azokat, akik alattomosan háttérből irányítják az ifjúságot, leplezzék le.

A tantestületi értekezlet után Zala vármegye tanfelügyelőjével volt megbeszélés alapján *összehívtuk a VKM f. évi október hó 14-én kelt 184.291/1948. sz. rendeletével meghatározott szuperrevíziós bizottságot.* A helyi Nemzeti Bizottság Gerencsér György országgyűlési képviselőt küldte ki. Ez a bizottság *különös figyelemmel az intézetben bekövetkezett ellenséges megnyilatkozásra, amely feltehetően egyházi reakciós körök irányításának az eredménye is, elhatározta, hogy az intézet épületeinek és udvarának megosztásánál rendkívüli súlyt helyez a tanulóifjúságnak a rend tagjaitól való tökéletes elszigetelésére. ...*

Október 31-én délután 4 órakor ... az intézet tornatermében szülői

értekezletet tartottam. A szülői értekezletre intézkedéseimre az iskola igazgatója a szülőkön kívül meghívta a helyi népi szervek képviselőit is. Igazgató közlése szerint a szülők kb. 2/3-a vett részt az értekezleten, demokratikus szervek kivétel nélkül képviseltették magukat.

Az értekezletet az iskola igazgatója nyitotta meg. Előadásában rámutatott a népi demokrácia 3 éves fejlődésére, azokra a produktumokra, amelyek a népi demokrácia erejét és hitelét igazolják. Utalt arra, hogy a népi demokrácia útját nemcsak az 1945-ben bekövetkezett események jelölték meg számunkra, hanem történelmünknek mindazok a szakaszai, amelyek a népért valók, amelyek a népnek a harcát mutatják. A tanulóifjúság magatartásával ezt a korszerű történelmet csúfolta meg. Rámutatott arra, hogy a népi demokrácia a lelkiismereti szabadságot hirdeti, ahol mindenkinek jogában van vallásos életet élnie, ebben az iskolában is. *Kijelentette, hogy sem a vezetése alatt álló tantestület, sem az iskolában megfordult előadók sem bántották az ifjúság vallásos érzületét. Az ifjúság demonstratív magatartása mögött a kellően el nem ítélt klerikális politikát látja, amely íme jóhiszemű gyermekeket küld maga helyett politikai harcra, nem törődve azzal, hogy azok erre a harcra ártatlanul ráfizetnek. ...*

[M]agam is szóltam a szülők-höz, ... dokumentáltam azt, hogy intellektuális újjáépítésünk során a népi demokrácia mit produkált. Ráműtöttem arra, hogy azt az erkölcsi tőkét, amit a magyar munkásság, parasztság, és dolgozó értelmiség munkabefektetése eredményezett, mily mértékben marasztalta el és támadta 3 év alatt az egyházi reakció, amely iskoláiban ennek a túlfeszített munkának az eredményeit (dologi és személyi államszegélyek) élvezte. Utaltam az általános iskola és a dolgozók iskoláinak a megteremtésére. Megemlítettem a »Dolgozók az iskoláért« mozgalmat és beszéltem népidemokratikus művelődéspolitikánk nevelési alapelveiről és igényeiről, a közösségi nevelés, a közösségi életre való nevelés szükségességéről.

Beszéltem a népidemokratikus ifjúsági szervezetekről, mint olyanokról, amelyek ezeket a nevelési elveket végrehajtani, gyakorlatosítani vállalták az iskolában. Beszéltem arról, hogy az általános iskolát, a dolgozók iskoláit, az ifjúsági mozgalmat még rendszeresítésük előtt ... támadta a klerikális reakció és a közvélemény előtt igyekezett praesudicálni azokat. A legfőbb és a zalaegerszegi eset is bizonyítja a közvélemény előtt legnagyobb hiteltre talált érv az iskolák, mozgalmak istentelen szellemének, vallásüldöző magatartásának az elhitése. A

magyar népet ez a magatartás kényszerítette arra, hogy azokat az iskolákat, amelyekben törekvési ellenségeivel nevelik gyermekeiket birtokába vegye. Ez az egységes népakarat szülte meg az egységes közoktatást. [?] Az iskola a népé és ez a nép elvárja, hogy az iskolában a népidemokráciának megfelelő nevelés folyjon. A nép meg is teheti, és meg is teszi, hogy az iskola munkáját e szempontból ellenőrizze és ugyanakkor segítse. Ennek a feladatnak a megoldására valók a Szülői Munkaközösségek. ...

Ráműtöttem a Galambos apától származó felirat demagóg voltára, valamint az iskolának a népidemokráciával szemben külső jegyeiben, meztelen falain is megmutató passzivitásra. Ezekben a falakon kifüggesztett fekete kereszt politikum, ellentétben azon iskolákkal szemben, ahol a népidemokratikus tartalmú és szellemű képek, feliratok igazolják az új utat, amelyre az államosított iskola lépett. Ezekben az iskolákban a kereszt a népidemokráciában is szabad vallást és vallásgyakorlatot igazol, tehát feltétlenül helye van a szabadság jelvényei között.

A szülők részéről hozzászólás nem hangzott el, népidemokratikus szervek részéről megnyilatkozott Gerencsér képviselő és Ballenegger Henrik ny. középiskolai tanár. Hozzászólásaikban megdöbbenésüket fejezték ki a bekövetkezett

események felett, a bajok azonnali radikális orvoslását és az iskola tantestületének fokozottabb ellenőrzését, demokratikusabb munkáját, éberségét kérték.

A szülői értekezlet után a csatolt jegyzőkönyvek szerint kihallgattam az iskola tanácsadótanárát, valamint az I-V. osztályok főnökeit.⁵⁰ *A tanácsadótanár tájékoztatása,⁵¹ de még az érdekeltek vallomása is azt igazolja, hogy a tantestületben Turcsányi Sipos Margit áll. tanítóképzőintézeti tanár és Winkler Klára beosztott állami gimnáziumi tanár nem vállalják azt a munkát, amit tőlük a népidemokratikus szellemű nevelés igényel. Passzivitásuk, amely a klerikális kapcsolataiknál fogva feltehetően támadólagos is, [?] nagyban irányíthatja osztályaik szellemét, de az egész tanulóiifjúság magtartását is. A tantestületből való kivonásukat tisztelettel javaslom.*⁵²

Így is történt: Turcsányi Sipos Margitot november 3-án, Winkler Klárát két nappal később állásukból felfüggesztették és fegyelmi vizsgálatot kezdeményeztek velük szemben.⁵³

A vélelmezett, de a tendenciózus kihallgatások, ÁVÓ-s nyomás ellenére sem bizonyítható „klerikális reakció” hatás kiküszöbölésére gyors intézkedéseket tettek az apácák és Sarlós hitoktató diákokkal való érintkezésének megszakítására.

Főigazgatói utasításra Baranyai igazgató november 1-jén levélben közölte a Notre Dame apáca rendház főnöknőjével, hogy „az állami iskolák növendékei az államosítást el nem fogadó szerzetesektől sem csoportosan sem egyenként magánórákat nem vehetnek.”⁵⁴

Másnap városi alpolgármester (1 óras határidőt adva a kiköltözésre), Baranyai igazgató számára igénybe

---

50 Fábián Lujza tanácsadó tanár és az osztályfőnökök kihallgatási jegyzőkönyveit lásd: MNL OL XIX-I-1-g-57-2-z-178041/1948. 252. d. és MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d.

51 Komáromy főigazgatóhelyettes által történt 1948. október 31-i kihallgatása alkalmával Fábián Lujza tanácsadótanár kérdésre úgy vélte, hogy „munkatársai közül Csizsár Jolán, Horváth Mária, valamint Gáspárné jószándékkal segítettek munkájában. Winkler Klára és Turcsányi-Sipos Margit, akiket igen precíz és jó felkészültségű pedagógusoknak tartok, passzívan viselkedtek.” (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-z-178041/1948. 252. d.)

52 Komáromy László felügyeleti jelentése a főigazgatónak vizsgálatáról 1948. november 2-án. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-z-178041/1948. 252. d. Kiemelések, kérdőjelek tőlem – D. P.)

53 Baranyai Sándor mb. ig. 163/1948-49. sz. felterjesztése Turcsányi Simon Margit működésétől való felfüggesztéséről november 3-án. (MNL VAVL VI. 501. b. 861-3073/1948-49.) Simon József kiküldött jelentése a VKM-nek zalaegerszegi kiküldetéséről, Winkler Klára felfüggesztésével. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-z-178041/1948. 252. d.)

54 Baranyai mb. igazgató a Notre-Dame kanonokrend főnöknőjének MNL ZVL XXVI. 58. 160/1948-49.)

vette Sarlós hitoktató kollégiumbeli lakását.⁵⁵ Ő akkor már az ÁVO-tól tartva – püspöke egyetértésével – elhagyta a várost, két hónapos betegszabadságra ment,⁵⁶ a helyére rövidesen új hitoktatót neveztek ki.⁵⁷

Kováts József tankerületi főigazgató november 1-jén bizalmas körrendeletet küldött az iskolák igazgatóinak és a megye tanfelügyelőinek, amelyben egyebek között kifejtette: „A római katolikus egyház vezetőinek elutasító magatartása napjainkban arra az aggasztó gyakorlatra vezetett, miszerint a klerikális reakció az egyház palástja mögött megbújva az egyes egyházközségekben, sőt az iskolákban is politikailag szervezkedik. A kultusz-kormányzatnak tudomására jutott, hogy az egyházi vezetők bémálási útjaikon az eltiltott katolikus ifjúsági politikai ügynökségek... esetleges földalatti működése felől érdeklődnek és egyidejűleg megvádolják az államhatalmat egyéb hitbuzgalmi egyesületek (Szívőárda, Mária Kongregáció, Credo, Oltárórség, A. C.) működésének lehetetlené tételével. Ugyanakkor ... tűrik,

sőt örömmel veszik, ha ezekben az egyesületekben államellenes politikai agitáció folyik mind a szülők, mind a tanulók felé. Gyakran megesik, hogy a hittanórák ellátására hitoktatásra nem kötelezett lelkészeket és segédlelkészeket alkalmaznak, éspedig állami szolgálatból kivált szerzeteseket és apácákat, sokszor fölös számban is. ... Minthogy ilyen cselekmények kifejezetten a hatályba lépett 1948. XXXIII. tc. és a VKM úr intencióinak a végrehajtása ellen irányulnak, ezért szigorú mihez tartás véget az alábbiakat rendelem el:

1. A fent vázolt ellenséges szándék szem előtt tartásával Igazgató Úr, Úrnő minden téren résen legyen, hogy a jobboldali reakciós réseken beszivárgó vadvizek felszívódásától a tanulóifjúságot megóvhassa.

2. Mindenekelőtt ügyeljen arra, hogy intézetében a szocialista minőségi munkaerkölcs a tanításban és tanulásban egyaránt gyökeret verjen.

3. Legyen éber és *ragadjon meg minden lehetőséget arra, hogy az egyházi reakció politikai aknamunkájának a tanulóifjúság, a tantestület*

---

55 Zalaegerszeg megyei jogú város polgármestere L 1622/ 1948. sz. véghatározatával a VKM utasítása alapján (MNL ZVL XXVI. 58. 161/1948. XI. 2.)

56 Sarlós Mihály hittanár visszaemlékezése 1997. július 15-én. (Major szerk., 1997. 171-172.)

57 Kováts Sándor szombathelyi püspök 2678/1. 1948. sz. alatt értesíti a tanítónőképzőt, hogy Sarlós Mihály önálló hitoktatónak kéthavi betegszabadságot engedélyezett., helyette Pap Lajos áldozópapot bízta meg helyettesítéssel. (MNL ZVL XXVI. 58.)

és a Szülők Munkaközössége körében elejét vehesse. E célból a Diákszövetség munkáját tevőlegesen támogassa.

4. Céltudatosan és következetesen akadályozza meg, hogy a klerikális reakció a különböző ünnepeket, körmeneteket, felvonulásokat és más alkalmakat politikai célzatú, népi demokráciaellenes tüntetésre használja fel.

5. A tanulóifjúság csak a Rendtartásban előírt gyónásokon, lelkigyakorlatokon, istentiszteleteken vehet részt.

6. A hittanórák csakis az iskolai termekben tarthatók, hogy ellenőrizhetőek legyenek. A hitoktató csak a hit-tani anyaggal foglalkozhat az órán. A használatban lévő hittankönyvet szigorúan ellenőrzéék.

7. Szigorúan tilos felekezeti osztályok létesítése vagy fenntartása.

8. Tanulók a hitoktatók és az állami alkalmazást nem vállalt szerzetes tanerők lakására nem járhatnak.

9. A meglévő vallásos jellegű (hitbuzgalmi) ifj. egyesületek működését olyképpen szabályozom, hogy azok az iskolán belüli és iskolán kívüli működését Igazgató Úr, Úrnő ellenőrzése alá rendelem s az ellenőrzést az Igazgató Úrnak, Úrnőnek fegyelmi felelősség terhe mellett kötelességévé teszem.

10. Új hitbuzgalmi egyesület szervezése nem engedélyezhető.

11. Bármilyen iskolán kívüli előadást csak az igazgató engedélyével tekinthet meg a tanulóifjúság.

12. A tanulók iskolán kívüli elfoglaltságát is ellenőrizze az igazgató olyan irányban is, hogy nem részesülnek-e a tanulók szerzetesek és apácák részéről intonálásban. Fennforgó eseteket azonnal jelentsen az igazgató.

13. A tanulók köszöntése iskolán kívül a »Jónapot kívánok!«. Erre természetesen szoktatni kell a tanulókat. Az osztályban a tanulók néma felállással köszöntsének minden fellebblót.

14. Képek, szobrok, kereszt alkalmazása, valamint a hivatalos (rendtartási) imádságot kísérő esetleges hangos keresztvetés a helyi körülmények (érzékenységek) gondos mérlegelésével történjék. Általában óvakodjék az Igazgató Úr, Úrnő olyan túlkapasoktól, melyek a klerikális reakciónak népi demokrácia elleni vádaskodásra tápul szolgálhatnak. ...»⁵⁸

Az időzítésből nyilvánvalóan a zalaegerszegi képzőben történetekre (is) reagáló rendelet nyilvánvalóvá tette, hogy az ott történeteket milyen kontextusban, oktatáspolitikai síkon kezelik.

---

58 Kováts József tankerületi mb. főigazgató 1948. november 1-jei, 21/1948. biz. sz. bizalmas utasításai igazgatók és vármegyei tanfelügyelőségek számára (MNL VAVL XXVI. 501. biz. 21/1948.; MNL GYMSVL XXVI.61. 1. d. Kiemelések tőlem – D. P.)

Ezt tanúsítja, hogy még aznap, 1948. november 1-jén a megyei MDP bizottság ülésén, Lakatos Dezső titkár leszögezte: „Holnap kizárunk 9-10 lányt, ha szükséges, többet is. *Úgy néz ki, hogy ez a kérdés országos. ... Ez komoly harc lesz.* Meg fogjuk vizsgálni, kik azok, akik már otthon is demokráciaellenes kijelentéseket hallanak. Ezt az esetet tudatosítani fogjuk, nehogy ferde beállításban legyen tárgyalva.” F. Szabó Béla ehhez hozzátette: „A tanulókörök megszervezése nagyon helyes, mert el tudjuk őket vonni a kongregációtól. *Ez a sztrájk nem lesz rossz ránk nézve.*” Majd Lakatos Dezsőt, és Gerencsér György országgyűlési képviselőt, a keszthelyi járás párttitkárát bízták meg a tanítónőképzőben kialakult helyzet politikai rendezésével.⁵⁹

Korántsem csak ők kezelték politikai ügyként a tanítónőképzőben történeteket. A helyi kisgazda párt-szervezet is akcióba lépett, s az országos pártközponton keresztül próbálta Ortutay Gyula – formálisan kisgazda minisztert – befolyásolni.

Potoczky Kálmán a kisgazda országos központ osztályvezetője bizalmas levéllel fordult a miniszterhez: „Mellékelek egy feljegyzést,

amit a zalaegerszegi pártszervezetünkől kaptam. Zalaegerszegen 29-én Ballenegger Henrik tartott egy előadást a volt »Notre Dame« leánylíceumban. Az előadásban azt vitatta, hogy nincsen Isten. Az előadást a tanulók zajjal fogadták és vitába szálltak. ... A lényeg az, hogy ebbe a líceumba a vármegye minden részéből bejárnak a tanulók, úgy-hogy a történekről órákon belül az egész vármegye értesült. *Nem kell hangsúlyoznom, hogy Zalamegyében milyen nehézséget jelent egy-egy ilyen akció akkor, amikor itt a legnagyobb erőfeszítések árán sem tudtuk a reakciós frontot áttörni.* Nagyon kérlek, hogy információimat kezeld bizalmasan, kizárólag azért juttatom el. Hozzád, hogy a hivatalos jelentéssel a mellékelt jelentést összeegyeztetve helyes információid legyenek, mert arról értesültem, hogy Kováts Ferenc, akinek a lánya szintén a letartóztatottak [?] között volt, a parlamentben is szóvá kívánja tenni az ügyet. *Helyesnek tartanám azt, ha Balleneggerrel szemben élesen állást foglalnál, mert túlzásai és magatartása alkalmatlanná tesz arra, hogy Zalaegerszegen továbbra is funkciót töltsön be.*”⁶⁰

Ortutay Gyula válaszában (novem-

---

59 Az MDP Megyebizottságának Zalaegerszegen tartott 1948. november 1-jei ülésének jegyzőkönyve. MNL ZVL XXXV. 57. 1. 10. óe. 39-40. Kiemelés tőlem – D. P.)

60 Potoczky Kálmán osztályvezető a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt Országos Központjából Ortutay VKM-nek 1948. november 2-án. (MNL OL XIX-I-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d. Kiemelés, kérdőjel tőlem – D. P.)

J E G Y Z Ó K Ö N Y V

a zalaegerszegi áll. tanítónők képzés-intézet tanári testületének 1948. nov. 4-én tartott rendkívüli értekezletéről.

Jelen vannak: Baranyai Sándor mb. igazgató, Ballenegger Henrik, Császár Jolán, Fábian Lujza, Fürts Lajos, Gáspár Ferencs, Horváth Mária, Kóbor Vilmos, Sárkány Mihály és Vinkler Klára tantszéleleti tagok. Igazgaltan távol van: Kóbor Vilmosné betegség miatt, Kaposi Antal, dr. Kovács Gyula és dr. Kiss Sándor.

Az igazgató üdvözlö a tanári testület megjelent tagjait és az értekezletet megnyitja. Bejelenti, hogy az értekezlet tárgya az intézetben szombat, 1948. okt. 30-án lefolyt események és az ezzel kapcsolatos hivatalos kivizsgálás eredményének ismertetése, és javaslat-tétel ugyanebben a tárgyban. Bejelenti, hogy a tankerületi főigazgató 1948. nov. 3-án felfüggesztette Turcsányi Sipos Margit tanítónők képzés-intézeti tanárt.

Az igazgató ismerteti a hivatalos kivizsgálás alkalmával készített jegyzőkönyvet. A szereplő növendékeket négy csoportba osztotta. 1. A növendékek felbujtói: Kovács Anna, Beledy Mária, Császár Irén lic. IV. o. t. és Major Márta t. képző V. o. tan. 2. Sipos Klára lic. IV. o. t. akl. Simon Margit lic. IV. o. tanulóval tendenciózusan egy szöveget íratott fel a diákszövetség falitáblájára. 3. Magyar Ilona, Bogár Piroška lic. II. o. t. Tóth Krisztina / Tini / lic. III. o. t. akik a diákszövetség fali újságját bemázolták; Iványi Sarolta, Kovács Irma lic. II. o. t., akik ezt látták, de tevékenyen nem vettek benne részt.

4. Duray Veronika gimn. V. o. t. aki letépte a Marcius Tizenötödike plakátját. Kósa Angela, aki névtelen levelet írt egyik osztálytársának.

Duray Cecília lic. III. o. t. nem vett részt tevékenyen az eseményekben, de feltűnő agresszív módon viselkedett a kihallgatások alatt és az igazgatóval szemben. Az igazgató ezután ismertette a kihallgatott növendékek vallomásaát. E

Ezután felkérte az osztályfőnököket, jellemezzék a kihallgatott növendékeket. Fábian Lujza osztályfőnök Duray Veronika gimn. V. oszt. t. ról a következőket mondja: Édesapja Duray Jenő, volt MOSZK vezető helyettes. Jó rendű tanuló, az osztályfőnököt nem hangozó. A tanulókrók ellen egy-

ber 12-én) más politikai jelentést tulajdonított az ügynek: „Könnyen lehetséges, hogy zalaegerszegi párt-szervezetünk a barankovicsista Kovács Ferenc ügyét támogatta abban a szerencsétlen zalaegerszegi ügyben. Ez is csak azt mutatja, hogy a Barankovics-párt a Dunántúlon, nem is egy helyen mennyire beépült a mi pártunkba. Természetesen a Barankovics-párt szemszögéből nagyon helyes és jó az a nyugtalanság és az a sztrájk, az egész antidemokratikus eljárásorozat, amit ott provokáltak, azonban lehetséges persze az is, hogy a kiküldöttünk hibákat követett el. Ezt meg fogjuk

vizsgálni. Hálásan köszönöm a kiküldött adatokat.”⁶¹

Ortutay Gyula akkor már tudta, hogy a VKM kiküldöttje újra megvizsgálta a zalaegerszegi képzőben történeteket, s tapasztalatairól, javaslatairól jelentést is tett a minisztériumban. De ne szaladjunk annyira előre.

November 2-tól 4-ig tartottak a képzőben a történetekkel kapcsolatos kihallgatások, jegyzőkönyvfelvételek. November 4-én Baranyai igazgató rendkívüli tanári értekezleten ismertette azok tartalmát, s az osztályfőnökök véleményének

61 Ortutay Gyula válasz Potoczky Kálmánnak 1948. november 8-án. MNL OL XIX-1-1-g-57-2-Z-178041/1948. 252. d. Kiemelés tőlem – D. P.)

meghallgatása után javaslatot tett a büntetésekre, azzal „hogy az alkalmazandó büntetésnek példát mutató szigorúságúnak kell lenni, de egyben javító célzatúnak is ott, ahol úgy látszik, az illető nem szándékosan cselekedett és a kihallgatások folyamán őszinte megbánást mutatott. Ezeknél enyhébb büntetés alkalmazását javasolja.

Megállapítja, hogy Kováts Anna, Beledi Mária, Császár Irén és Major Márta, mint vezetők, hangadók hozzájárultak a szombati eseményekhez. Sipos Klára, aki a szöveget diktálta, teljesen tudatában volt annak, mit cselekszik. A kihallgatás folyamán is agresszív módon viselkedett. Magyar Ilona, Bogár Piroska és Tóth Krisztina tevőlegesen vettek részt a faliújság bemázolásában. Ezen növendékek részére *VIII. fokú fegyelmi büntetést javasol.*

Duray Veronika részére, aki leszakította a Március Tizenötödike plakátját, *VI. fok* alkalmazását javasolja. Javaslatát azzal indokolja, hogy nevezett növendék még igen fiatal és remény van arra, hogy a környezetének megváltozása esetén helyes irányba terelhető lesz. Duray Cecília részére, aki az igazgatóval szemben más növendékek előtt minősíthe-

telen, szemtelen, agresszív módon viselkedett, szintén *VI. fokozat* alkalmazását javasolja.

Iványi Sarolta és Kováts Irma ügyét, akik a faliújság bemázolásában tevőlegesen nem vettek részt, sőt, amikor látták, hogy a társaik mit csinálnak, elszaladtak, kéri igazgatói hatáskörbe utalni. Javasolja a testületnek, hogy Kósa Angéla ügyét igazgató hatáskörbe utalja. Kósa Angéla, bár névtelen levelet írt osztálytársnőjének, azonban azonnal jelentkezett, és a kihallgatása folyamán úgy látszott, hogy félre volt vezetve, nem is volt tudatában annak, hogy mit fejez ki a levele. Simon Margit ügyét, aki Sipos Klára utasítására írta fel a szöveget a táblára, szintén igazgatói hatáskörbe javasolta utalni. Simon Margit a kihallgatások folyamán feleleteivel bebizonyította, hogy fogalma sem volt arról, mily célzattal diktálták neki a feliratot”. Az osztályfőnökök apjuk foglalkozása, tanulmányi eredményük, és magatartásukról kialakult időnként igen sommás véleményük alapján jellemezték a tanulókat. Majd a javaslatot a tantestület egyhangúan elfogadta.⁶²

A szigorúbban megítélt 8 tanulóra vonatkozó döntésükben próbáltak a kizárandók jövőjére is tekintettel

---

62 Jegyzőkönyv a zalaegerszegi áll. tanítónőképző intézet tanári testületének 1948. november 4-i rendkívüli értekezletéről MNL VAVL XXVI. 501. biz. 66. d. 1615/1948. sz.; MNL OL XIX-I-1-g-57-2-z-178041/1948. (252. d. Kiemelések tőlem – D. P.)

lenni: senkit sem zártak volna ki az ország összes középiskolájából. „Csak” az ország összes líceumból javasolták kitiltani őket, nyitva hagyva előttük a más típusú középiskolákban való továbbtanulás lehetőségét. Két tanulót az iskolából való kizárásra javasoltak, azzal, hogy más intézményben a városban is folytathatták volna tanulmányaikat. E javaslat az akkori körülmények folytán mindössze egy napig maradt érvényben.

Az értekezlet napján november 4-én ugyanis Zalaegerszeg Nemzeti Bizottsága is foglalkozott a képzőben történekekkel, s úgy határozott, hogy „a tényállást röviden szerezzé be a bizottság és küldje meg a helyi sajtónak és foglaljon állást, mégpedig elégtelő álláspontot a történekekkel szemben és óva intse úgy a szülőket, mint a gyermekeket, valamint a tanárokat, hogy többé ilyen ne történjen meg”.⁶³

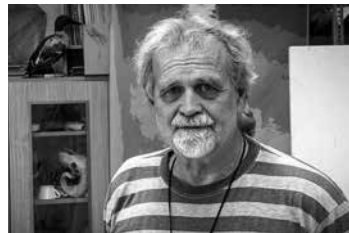
(A következő számban folytatjuk)

63 Zalaegerszeg Nemzeti Bizottsága 1948. november 4-i ülésének jegyzőkönyvéből. (MNL MNL ZVL XVII. 57. 1948-49. évi jegyzőkönyvek)

Kostyál László

Stamler Lajos Fúzió című kiállításáról

Nagykanizsa, Magyar Plakát Ház, 2024.10.18.–11.23.

Stamler Lajost a nagykanizsai közönségnek aligha kell bemutatni. A „Batthyány” (... Lajos Gimnázium) közelmúltban nyugállományba vonult művésztanáraként generációk hosszú sorát ismertette meg a vizuális kultúra és a média rejtelmeivel, sok egykori tanítványa már sikeres képzőművésznek vagy építésznek mondhatja magát. A Kanizsai Képzőművészek Egyesületének vezetőjeként és motorjaként évtizedek óta a város művészeti életének egyik legfőbb szervezője. Számos kiállításon szerepelt közel s távolabb, öregbítve a kanizsai művészet hírnevét. Kaposvári születésű, négy évtizedet töltött Nagykanizsán (lakóhelye a közeli Újudvaron volt), és bár nyugdíjasként engedett a balatoni dombok vonzásának, Edericsről is vissza-visszatér megszokott régi közegebe.

A Plakát Házban október 18-án megnyílt kiállítása az utóbbi egy-másfél évtized festői terméséből nyújt keresztmetszetet. Stamler igazi posztmodern művészként nyilvánul meg előttünk. Nem egységes festői ívet vonultat fel, hanem sokkal inkább egy-egy művészi gondolatot, problémakört fogalmaz meg, majd a lehetséges megoldás(oka)t felvázolva tovább is lép. A felvetett kérdésekről csak egy idő után kezdjük megérteni, hogy azok nem kizárólag festői, hanem – voltaképpen – ugyanannyira filozófiai vetülettel is bírhatnak. Ha csak a felszínen maradunk, és nem próbálunk mélyebbre ásni, akkor legfőképpen az erőteljes színvilágot és az egyszerre derűs és fanyar, gyakran groteszk

STAMLER LAJOS: Nőkről II.

hangvételt regisztrálhatjuk. Tiszta színekkel kitöltött, szokatlan formák és részletek jelennek meg előttünk, néha (a terem végében) apokaliptikus hatású objektumok is. Éppen az utóbbiak mutatnak rá különösen erőteljesen, hogy a játékosság mögött gyakran mélyebb tartalmi rétegekre is rejtőzködnek, amelyeket azonban már egyre inkább a saját asszociációs mezőnkben kell interpretálnunk, hiszen közvetlen kulcsot nem kapunk a feloldásukhoz. Máshol a művész egyértelműen „csak” formai-szerkezeti kérdéseket feszeget, és a tiszta festőiség felé tolja el a hangsúlyt.

A Stamler által felvetett egyik,

STAMLER LAJOS: Nőkről III.

festői és filozofikus oldalról is megközelíthető vonulat jellegzetes képviselője a *Bagatele* c. sorozat. A raszteresen egymás mellé helyezett kisméretű képeken napsütötte tájrészleteket látunk, melyek egy részén élénk színű, pöttyös, néhol madárszerű, de a lábuk helyett keréken járó fiktív, mesebeli lények tűnnek fel, több esetben viszont fekete madarak, melyeket az adott kép széle mindig félbevág. A kétféle motívum közötti erőteljes kontraszt pozitív és negatív emóciókat ébreszt a nézőben, és a formajáték mögött mélyebb gondolati réteget is takar.

A *Homage* c. hatrészes sorozat

voltaképpen művészi hitvallás is, amelyeken a festő elődök (Ország Lili, Bálint Endre, Czóbel Béla, Vajda Lajos stb.) előtt tiszteleg a művész, arcképük mellett festői világuk megidézésével is. Stampler számára a múlt század közepének művészete olyan, részben mindmáig nem kellőképpen ismert forrás, ami az ő egész festői világának is egyik legfőbb éltető elemét képezi.

A kettős problémafelvetés jellemzi az *Angyal* című képet is. Kies táj előterében egy csak deréktájon látható, ágyékkötős figura áll.

Napégette bőre erősen foltos, ami az ágyékát fedő, dúsan redőzött, világos drapériával felületi kontrasztot képez. A festő számos esetben állít egymás mellé eltérő mintával kitöltött formákat. A csíkos, pöttyös, rácsos, mintás, hullámzó stb. felületek kontrasztos színezésükkel gyakran konfrontálódni tűnnek egymással. A minták következetesen egymás mellé rendezett, eltérő karaktere mögött mélyebb, áttételesen akár a mindennapok emberi karaktereire utaló értelmezési lehetőség is felsejlik.

STAMLER LAJOS: Rend

STAMLER LAJOS: Budoár

Ez az érzés erősödik meg a csíkos, illetve pöttyös ruhából kikandikáló két pár piros emberi láb előtti kis piros gömböt ábrázoló *Labda* című kép nyomán is.

Erősen szimbolikus jellegű a *Nőkről* és a *Kertben* című sorozat is. Mindkettőn klasszikus szépségű (egy kivételével) női szobortorzók tűnnek fel tavaszi kertek virágzó növényei között. E vonulatot prózai egyszerűséggel termékenységhimnusznak is mondhatnánk. Voltaképpen ide sorolható a *Budoár* és a *Heverők* című vászon is, amelyeken a megelevenedett, különböző karakterű felületekkel

kombinált női formák stilizációjuk ellenére is bizonyos erotikus töltést hordoznak. A *Bábok* sorozatán szürreális, talányos figurák – köztük egy női akt-torzó – tűnnek fel. A *Párák* alakját a művész eltérő, csíkos és pöttyös textúrákkal formálta meg, melyeket – a mitológia szerint – általában gombolyított élet-fonal határol. Jelképes figurák, antropomorf jellegüket inkább csak tudjuk, formailag legfeljebb sejtethetjük. Alakjuk eltérő faktúrája különböző karaktereket takarhat. Ábrázolásuk felületi játéka immár konkrétan felsejlő figurák nélkül, de még több változatossággal folytatódik az egyaránt négyrészes

Kompozíciók és a Minták és textúrák című nonfiguratív sorozaton.

A kiállítóterem végében három plasztikus ciklus kapott helyet. A *Plutonikus* büsztök ősi vulkanikus kődarabokból összeállított, kisméretű, emberi mellszobrokra hajazó absztrakt torzók, melyek az ilyen jellegű pompeji maradványokat idézik fel a nézőben, azonban a földtörténet jóval korábbi szakaszából származó kőzetdarabok révén sokkal nagyobb időtávot ívelnek át. Ez az antropomorf formákkal éles logikai ellentétben áll, és éppen emiatt az ellentmondás miatt érezzük e sorozatot különösen hatásosnak. A *Tájdaráló* apokaliptikus vízióként a természeti környezetünk térben elhelyezett, szétrobbant-fröccsent töredékeit, fűcsomóit foglalja magába, a végzetes nukleáris lövedék becsapódása utáni pillanatot idézve fel. A négyrészes *Mese a rögről* sorozat kék dobozokba zárva őrzi a ma még fellelhető természetes világunk rekvizitumait: köveket, gallyakat, elszáradt, élettelen növényeket, cselekvésre felszólító figyelmeztetésként egy környezeti örökségét módszeresen tönkre tevő korszak még megszólítható egyedeinek.

Különböző női karaktereket állít egymás mellé az *Arcképcsarnok I-II.* 3x4, illetve 3x3 stilizált portrét felsorakoztató tablója. E karakterek

hordozói ugyanúgy lehetnek a színek, minta fejtartás, a frizura, a szemek, vagy éppen a száj formája. E jellemsorozat különös csavarral folytatódik az emberi lábszárakat különböző textúrájú környezeti elemek között megjelenítő *Misztérium* c. tablón.

A filmcímet idéző *Végtelen történet* különösen mély filozofikus tartalommal bír. A kusza szövétnekben vergődő, részben antropomorf figurák kavargása Hieronymus Bosch Utolsó ítélet című képét juttatja a néző eszébe. A nehezen átlátható jelenet fölött uralkodó jelképes figura többféleképpen azonosítható, de egyértelmű, hogy mindennek ő a kezdete és a célja is. Formailag és gondolatilag is folytatásának tűnik a női, illetve férfi szelleményt elénk állító *Buba*, illetve *Táltos*. Mindkettő egyfajta értelmezési mezőt biztosít az iménti élet-lénynek, ami viszont kevésbé mondható el a szintén e vonulathoz kapcsolható *Sanyi manó a múzsával* c. kompozícióról, amely inkább meseillusztráció hatását kelti.

Elgondolkoztató a 2x4 stilizált, napsütötte, metafizikus jellegű táj-, vagy inkább parkrészletet ábrázoló *Táj* című sorozat. Formára nyírt, ívesen lágú vonalakkal határolt sövények szűk kivágatát látjuk, a

köztük lévő izgalmas tér-töredékekkel. Háromszor is feltűnik a holló- vagy rigószzerű fekete madár, motívumát, mint memento-utalást, vészjóslónak érezzük a derűs környezetben. E szimbólum már hiányzik a természetbéli téri viszonyok taglalását folytató *Káosz és Rend* című vásznanak, melyek egymás fölötti elhelyezése és méretbeli különbsége (utóbbi sokkal nagyobb) a művész egyértelmű álláspontjának hangsúlyozásaként értelmezhető.

A kiállítás – címéből adódóan is – többféle művészi és filozofáló gondolatmenet fúzióját képezi.

Stamler Lajos olyan vizuális nyelvet használ, amelynek adekvát verbálizálása nehezen megoldható feladat lenne, annak dacára, hogy érezhetően megszólít minket, de elsősorban nem egy konkrét narratív tartalom közvetítésére törekszik, hanem a néző saját emlékeinek, emócióinak, ismereteinek felszínre hozatalára. A szubjektív interpretáció révén magunk is részeseivé válunk a felvetett gondolatmeneteknek, és a művész éppen ezáltal éri el a célját: a Fúzió értelmezésének egy további lehetőségét.

STAMLER LAJOS: Arcképcsarnok I-II.

Ötbei Livia

Nő a múltból

Flóra – ősbemutató a Weöres Sándor
Színházban

Minden három: a létra is háromszöget formáz a szombathelyi Weöres Sándor Színház kamaratermének játékterében. Abban a mágikus, szinte üres térben, ahol csaknem 90 évvel a történetek után test-alakot öltenek a nevezetes és tragikus (több mint) szerelmi háromszög szereplői: Kozmutza Flóra, Illyés Gyula – és József Attila. Ki a főszereplő?

Kicsit olyan ez, mint amikor adaptációt lát az ember. És mert a feldolgozás (és a médiumváltás) óhatatlanul értelmezés is, a befogadónak általában meg kell dolgoznia az adaptáció elfogadásáért. Ráadásul most valaha volt hús-vér személyek lépnek elő színpadi szereplővé; nem mintha nem láttunk volna már ilyet filmen és színpadon egyaránt. És nem mintha egyszer csak nem lépne át minden valóságos szereplő és minden valóságos történet a fikció birodalmába. Legújabbán Rózsa Gábor filmre vitte József Attila életének egy szakaszát, áprilusra ígérik a bemutatót – nyilván köze van ehhez a költő

születésének 120. évfordulójához is. És ha a Reménytelenül-film József Attila pszichoanalízését – ezáltal a Gyömrői Edithez fűződő kapcsolatát – dolgozza föl (meglátjuk, hogyan), akkor a véletlenek játéka révén a szombathelyi színházi bemutató voltaképpen a folytatás. A Flóra-dráma nem teremt látható összefüggést az épp véget ért Gyömrői-kapcsolat és a hirtelen, látszólag a semmiből föllobbanó Flóraszerelem között (nem is dolgo, és megtette már a szakirodalom), de az időbeli egymásra következés életrajzi tény. A választott témához forduló szerzői-rendezői attitűd pedig hasonló: az első számú szempont itt

is, ott is, hogy legyen hiteles (még akkor is, ha a hitelesség olyan nehezen megragadható).

A Flóra – Kétes létben a bizonyosság egyfelől bátran nevezhető új magyar drámának, a belőle készült ősbemutató rítusnak, szertartásjátéknak; ezzel együtt felfedezhető benne Brecht epikus színházának vonásai (úgy hoz közel, hogy távolít). A szertartásjáték-jelleget erősíti, hogy a szerzőt, Sipos László Márkot – egyben az előadás rendezőjét és egyik szereplőjét – a szöveg szerkesztőjeként tünteti föl a színlap, a színjátékot pedig dokumentumdrámaként határozza meg. A Flóra dokumentumdráma – amennyiben a tengernyi József Attila-irodalomból kiemel és szemügyre vesz egy különleges gyöngyszemet: legnagyobbbrészt Illyés Gyuláné József Attila utolsó hónapjairól című könyvén alapul, abból metsz ki és illeszt össze szikáran, pontosan, körültekintően részleteket. Nem vádol, nem fogadkozik.

A szertartásjáték-jelleg pedig – egyrészt talán a hitelesség fölmutatott szándékával, másrészt talán akarva-akaratlanul – abból fakad, hogy a költészetet és életpályát végzetesen összekapcsoló József Attila-mitológiának megvannak a maga szinte szakrális, passiószerű elemei. A József Attila-kultusz

(„meghalt és feltámadt”) gyors kialakulását Tverdota György rögzítette A komor feltámadás titka című kötetében; és ennek a kultusznak máig hatóan alapvető jellemzője az önvád és a céltalan bűnbakkeresés; hogy „ki tudta volna megmenteni”. Kozmutza Flóra (aki „elhagyta”) és Illyés Gyula (aki „Flórát elvette tőle”) pedig első számú bűnbak. Illyés Gyuláné (mintha maszknak, védőpajzsak használná asszonynevét, elfedve a Flórát) 50 év után, 1987-ben állt elő a saját, akkor már kész verziójával: dokumentumokra és emlékekre hagyatkozva, a tisztázás szándékával írta meg a 60-as évek elején József Attilához fűződő - kilenc hónapig tartó - kapcsolatának történetét; amelyben benne van József Attila és Illyés Gyula kapcsolatának-rivalizálásának-eltávolításának, vagyis kicsit a kornak a története is. Kilenc – az háromszor három.

Minden három – ez a címe a Flóra-dráma 14. jelenetének, amelyben a már túl-túlhajtott képzeletű József Attila a három titkos összefüggéseit keresi (három gyufa, három levél, szentháromság). A három mágikus szám, a három voltaképpen: ők maguk. Flóra, Illyés, József Attila. Erre a hármasságra épít az előadásban a letisztult színpadkép is: Flóra asztala, Illyés asz-

tala, székek – köztük, mögöttük, bennük a létra; amely önmagában is háromszöget formáz. És itt és most kimondatlanul magában hordozza a sokat idézett Weöres-sort, hogy „alattad a föld, fölötted az ég, bened a létra”. Weöres neve – mintegy megindokolva a létra jelenlétét is – már a 6. jelenetben elhangzik: „(ti. JA) Kosztolányit, Juhász Gyulát, Vajdát emlegette, a fiatalok közül Weöres Sándort, mint legjobbkat.” (Weöres Sándor neve kicsit kiemelve – a szombathelyi Weöres Sándor Színház színpadán kis „belső poén”). De a létra – az a „fönn” és a „lenn” is: és az állandó mozgás a fönn meg a lenn között. A létra – a JA-jelenség metaforája (talált tárgy). A kortársak legtöbbjének nehezen érthető. Még a pszichológus Kozmutza Flórának is. (Nyilván ezért fáj ma is.)

Illyés Gyuláné Kozmutza Flórára emlékezik, az előadás is ebből a pozícióból indít. Flóra a történet narrátora. A narráció jelenéből bomlanak ki a múlt jelenetei – és válnak jelenné a színpad törvényei szerint. Amikor Mari Dorottyá belép a térbe, szinte megdöbbenő a hasonlóság: a fotókról ismert Kozmutza Flóra áll előttünk. „Szép és okos fej” – ahogy Hanák Tibor írta. Zárt, szemérmes, tartásos, komoly fiatal nő; van benne valami eredendő, diáklányos tisztaság.

Sipos László Márk figurája ugyan csak megidézi a rengeteg fotóról ismert József Attilát – inkább a kölyköset, mint a „meglett embert”; és rá is játszik erre a hasonlóságra. Az előadás meglepetése (a mai kánon számára nem létező) Illyés Gyula – ahogy Domokos Zsolt megformálja; közben egy-egy jól irányzott gesztussal, hanghordozással és kellékkal Bak doktort, Szondi Lipótot vagy Ignótust – a jelenséget – is képes megjeleníteni. Domokos Zsolt fizikai adottságaiban Illyés tökéletes ellentéte. De létrehoz a színpadon valakit, akire mindenestül kíváncsi lesz az ember.

József Attila 1937. február 20-án arra kérte Kozmutza Flórát, hogy csinálja meg vele a Rorschach-tesztet; így kezdődött, ez az első előhívott, gyorsan lepergetett jelenet az előadásban – ahol mindenütt, létrán, székeken, visszaköszönnek a Rorschach-motívumok. (Bögrét majd venni is lehet?) József Attila rengeteg, elképzelhetetlenül sok választ-megfejtést ad a fölmutatott tintafoltokra. A tesztet nem fejezik be. Az előadásban mégis az övé, József Attilaé az utolsó (okos, szép) szó: Sipos László Márk ezen a ponton belülről indul el (a bemutatón elindult) a beláthatatlan mélységek-magasságok felé. Az Illyés Gyuláné könyvében olvasható, 37.

számú József Attila-levelet mondja - vagyis a kompakt dokumentumdráma nem a valóságos, lineárisan pergő történet végén; nem a decemberi, hanem korábbi: augusztusi szavakkal ér véget: „(...) Maga meg férjhez fog menni, lesz új családja (...) Maga biztos rátalál arra a férfira és soha el nem eresztik egymást. (...) ennél több embernek nem juthat.”

Aztán még mindig újabb és újabb ábrákat vél felfedezni az ember - mint valami befejezetlen és befejezhetetlen Rorschach-teszt tintapecáiban.

Flóra – Kétes létben a bizonyosság
Weöres Sándor Színház,
Szombathely
Szereplők: Mari Dorottya,
Domokos Zsolt, Sipos László Márk
Látványtervező: Ferenczi Zsófia;
zeneszerző: Bánki Mihály; konzulens: Tóth Réka Ágnes; fény: Boros Dániel, Simon Ottó; sűgó: Jenei Ági; rendezőasszisztens: Ostyola Zsuzsanna
Illyés Gyuláné József Attila utolsó hónapjairól című könyve alapján szerkesztette és rendezte: Sipos László Márk
Ősbemutató: 2025. január 9-én

Mondjuk úgy, hogy készenlétben állok

Nagygéci Kovács József interjúja

a Pannon Tükör-díjas Balogh Ádámmal

A 2024-es év próza kategóriás Pannon Tükör-díjasa Szolnokon született 1981-ben, jelenleg Budapesten él. Költő, író. Felsőfokú tanulmányait Nyíregyházán, a főiskolán végezte kommunikáció-német szakon. Első kötete *Nyers* címmel jelent meg, ekkor, 2016-ban elnyerte a Műút folyóirat nívódíját szépirodalom kategóriában. Két új kötete a *Só* és a *Vörös* munkacímű megjelenés előtt áll, előbbiből az elmúlt években, utóbbiból az elmúlt hónapokban közölt lapunk részleteket. A díjjal nem csak a Medvészet rovat állandó szerzőjét, munkatársunkat ismertük el, hanem az ünnepi fotóesszéik alkotóját is, aki műveivel az elmúlt években hozzájárult ahhoz, hogy lapunk a kortárs magyar művészet élvonalában legyen és maradjon. - Nagygéci Kovács József interjúja.

**Kezdjük az elején, mindennek az elején:
verseskötettel indultál, prózát írsz most évek óta.**

Oda a vers?

Hasonló kérdést tett fel Jenei Gyula egy Eső lapszámbe-mutatón egy éve, és én akkor elvicceltem a kérdést azzal, hogy mindig is prózát írtam, csak néha verssorokba szedtem. Először valóban versekkel jelentkeztem, de mellette párhuzamosan írtam és közöltem novellákat, illetve részleteket készülő regényemből

különböző lapokban. Nem mondanám, hogy oda a vers, de most a próza az, amiben a mondanivalómat a legjobban ki tudom fejezni, és szerintem sokkal inkább a mondanivaló a lényeg, mintsem a műfaj. Az első kötetem verseskötet volt. Emlékszem, amikor a Nyers első verseit írtam, éppen a regényemen dolgoztam gőzerővel, de közbeszóltak ezek a versek. Leraktam a regényt, és a versek kerültek a középpontba. Nem is nagyon volt más választásom, mert ezek a szövegek olyan elementáris erővel jöttek, mintha a gyász surranópályát észlelt volna a nyelvben, és belevetette volna magát a sodrásba, hátha kimosom őt magamból, és valóban, a gyászmunkának nagyon fontos állomása volt ez a kötet. Segített elgyászolni az apámat, de emellett úgy éreztem, ki is árultam a kapcsolatunkat. Sokáig szégyent éreztem amiatt, mert örültem a kötet sikerének. Talán emiatt sem írtam az elkövetkező négy évben. Valójában a regényemet akartam folytatni, ami a Nyers miatt hallgatott el, de nem sikerült visszahelyezkednem a történetbe. Az elmúlt hetekben írtam egy verset amúgy. Az egyik barátom mondta, hogy tök jó, de ez próza, nem? Én meg elmosolyodtam, hogy ki tudja, talán próza, verssorokba szedve.

Versolvasó voltál? Egyáltalán miféle olvasmányélmények indítottak, ha indítottak?

Nem voltam versolvasó. Mindig is regényeket olvastam, és írás tekintetében is inkább prózaírónak érzem magam, mint költőnek. Nem olvasmányélmény hatására kezdtem versben is kifejezni a gondolataimat. A napokban néztem újra a 2011-ben forgatott Versmob 0411 című játékfilmet, ami akkor, tizennégy évvel ezelőtt élővé és szimpatikussá tette a költészetet, és magukat a költőket is. Aztán megvettem az aktuális *Szép verseket*, és lenyűgöztek a versek. Míg egy regény lapjain egyetlen világ rajzolódik ki, addig a Szép versekben számtalan különféle világ apró szelete rajzolt egy univerzumot egyetlen kötetben. Csodáltam, hogyan lehet ennyi mindent besűríteni ilyen kis területen, ahol a vers mozog. Elkezdtem magam is próbálkozni a verssel, és nem tudtam, hogy ezek a szövegek versek-e, amiket írtam, de azt éreztem, hogy kinyílt egy, a prózánál sokkal másabb világ.

Beszéljünk a ,Nyers'-ről, első kötetéről még egy kicsit. Hogyan született, mit vittél bele és mit tudtál kivenni belőle?

Apukám halálát nagyon nehezen dolgoztam fel. Amikor a betegsége az utolsó stádiumba ért, az agydanat elvette tőle az olvasás, majd a beszéd képességét is. Elkezdtem írni egy történetet akkor. Szerettem volna elkészülni vele, mire kijön a kórházból. Az orvosok azt mondták, újra tud majd olvasni a műtét után. Szerettem volna, ha az első dolog, amit olvas majd, az ez a történet lett volna. Sajnos úgy alakult, hogy nem jött ki a kórházból. Ott voltam ezzel a hatalmas anyaggal, amihez azóta sem nyúltam, az írás viszont megmaradt. Tökéletes menekülőút volt a valóságból. Amíg írtam, nem voltam jelen ebben a világban. A Nyers versei egy témát járnak körül, apukám betegségét, halálát és a gyászt egy fiú szemszögéből. Először a rövidebb gyászverseket írtam meg. Akkor még nem gondoltam, hogy könyv lehet belőle, de ahogy duzzadt az anyag, úgy lettem egyre biztosabb abban, hogy ez össze tud állni egy verseskötetté. Megmutattam anyukámnak a szövegeket, aki mondta, hogy nagyon szép versek ezek, de nagyon szomorúak. Annyi vidám dolog történt az életünkben, miért nem írok arról is? Először képtelenségnek tűnt, de utána kezdtem visszanyúlni az időben, és úgy éreztem, elindult egy nyelv, ami jól tudott működni saját keretein belül.

Legtöbbször munkába menet, a vilamoson írtam, majd elküldtem őket Kabai Lórinak, aki nem csak a legjobb barátom, hanem a kötet szerkesztője is volt. Ő elolvasta nap közben a szövegeket, majd visszaküldte az észrevételeit, javaslatait, így esténként tudtam velük dolgozni, míg összeállt a kötet. Kérdezted, mit tudtam kivenni belőle. A gyász feldolgozásán kívül megtapasztaltam azt a flowt, amit a közös munka adott Lórivál. Egy nagyon intenzív időszak volt ez, amiben nem csak ő volt benne, hanem András Laci, aki a fülszöveget írta, illetve Kemény István, aki a Literára írt a kötetről ajánlót. A Nyers a Műút- könyvek sorozatában jelent meg. Emlékszem, Lóri milyen hévvel próbált meggyőzni, hogy vigyük az anyagot egy nagyobb kiadóhoz, mert ez olyan kötet lett, aminek nagyobb közönség előtt a helye. Én pedig mondtam neki, hogy olyan nincs, hogy máshol jelenjen meg, ha ő dolgozott vele szerkesztőként. Elfogadta ezt, és úgy döntöttünk, hogy ha már közönségről van szó, jelenjen meg közösségi finanszírozásban a kötet. Magam is meglepődtem, mennyien rendelték elő a kötetet, és az írói flow-n, a barátság erején felül a közösség erejét is megtapasztaltam. Azóta sem tudok elég hálás lenni azoknak, akik előrendelték a

kötetet, mert nélkülük nem jelenhetett volna meg. Tehát így, kilenc év távlatából is szeretném még egyszer megköszönni mindenkinek, aki támogatta a Nyers megjelenését.

Hogyan készülsz - ha készülésnek nevezhető ez - egy új szöveg megírására? Számítasz az inspiráció mellett a rutinra is?

Nem készülök, inkább mondjuk úgy, hogy készenlétben állok. Bármikor jöhet szembe olyan pillanat, ami helyére rak dolgokat egy készülő a szövegben, vagy éppen új utakat nyit. Nagy segítségemre van a mobiltelefonon jegyzet funkciója. Amikor eszembe jut valami, vagy elindul a szöveg, akkor mindig kéznél van egy eszköz, amin lehet rögzíteni. A legfőbb inspirációs forrás maga az élet. Nyitott szemmel és füllel kell járni, hogy az ember észrevegye a felszín alatt létező világot. Olyan ez, mintha az ember részese lenne egy alternatív valóságnak, amiről képes és akar is tudósítani. Jelenleg egy regényen dolgozom jó ideje, amiből olvashatóak részletek a Pannon Tükör Online-on. Persze regényt nem lehet villamoson írni, ehhez kellene az éjszakák, a hétvégék és a kora reggelek, na meg egy jó adag önfegyelem is, mert bármennyire szeretnék is mást csinálni,

most az írásnak van itt az ideje. A legfontosabb, amit megtanultam, hogy a szöveg mindig meghalája a befektetett energiát.

Ha már említetted, hogy a Nyersről a kortárs magyar költészet egyik legnagyobbja, Kemény István írt a megjelenésekor, felteszem a kérdést: kik voltak a legfontosabb mentoraid, akik segítettek az irodalmi pályán?

Ha már olvasásélményt említetél pár kérdéssel ezelőtt, és most pedig Istvánt név szerint, akkor őt mindenképpen kiemelném. Először *A néma H* című kötetet olvastam tőle, amikor ismerkedtem a kortárs költészettel. Nagy hatással vannak rám István versei. Az új kötete, a *Lovag Dulcinea* is parádés lett. Első verseimet Istvánnak küldtem el ismeretlenül. Egy olyan embertől szerettem volna visszajelzést a szövegekről, akivel tudok azonosulni, és aki azt is megmondja, ha rosszak a versek. Emlékszem, az egyikre azt mondta, hogy tökéletes, a másik kettővel voltak fenntartásai, de ez a visszajelzés olyan erőt adott, hogy kerestem, hol tudna megjeleníteni a vers. Nem voltam otthon az irodalmi lapok világában sem, de az egyik Műút lapszámba botolva rögtön éreztem, ide kell külden-

em, mert nem csak a lapban megjelent szövegek voltak erősek és bátrak, hanem a lapszámot végig kísérő képanyag is, ami egy performanszról tudósított. Az egyik képen egy férfi nyers húst kötözött egy másik férfi testére. Az érzés, hogy itt akarok publikálni, akkor változott döntéssé, amikor olvastam, hogy a férfi, aki a másik férfira damilozta a húst, a lap szerkesztője, Kabai Lóri volt, akkor éppen Béki István performansz-segédjének a szerepében. Elküldtem neki a verset, és ő elfogadta megjelenésre, aztán leveleztünk, és a kezdeti szimpátia barátsággá alakult. Pontosabban ehhez kellett az első személyes találkozás, ami Miskolcon volt, a Kemény István – konferencián. Istvánt is ott ismerem meg személyesen. Kimentem a hely teraszára az egyik előadás után, és láttam, hogy ott ül egy asztalnál István egy kisebb társasággal. Arra gondoltam, hogy micsoda tiszteletlenség nem bemutatkozni, hát lehúztam gyorsan két Unicumot és egy sörrrel odaléptem és bemutatkoztam, majd leültem az asztalhoz és bekapcsolódtam a beszélgetésbe, ami estig hömpölygött különböző helyszíneken. Az asztalnál ült András Laci is. Elérhetőséget cseréltünk, és felvettük a konferencia után a kapcsolatot. Találkoztunk többször személyesen is, ahogy

azóta is tesszük. Lóri, Laci és István voltak hárman, akik nagyon sokat segítettek nekem hinni magamban és abban is hatalmas szerepük volt, hogy megtaláljam a saját hangomat, ezzel együtt a szövegek is egyre jobbak lettek. Szerencsésnek mondhatom magam, hogy beléjük botlottam az elején, mert az íráshoz való alázatuk, a maximalizmusuk sokat tanítottak nekem amellet, hogy rokonnak éreztem mindezeket a saját értékrendemmel. Ugyanezt az értékrendet képviseli Jenei Gyula is, akivel szülővárosomban, Szolnokon ismerkedtem meg egy slam poetry-esemény után, ahová azért vittem a verseimet, hogy megnézzem, hogyan reagál rájuk a közönség. Váltottunk pár szót Gyulával, kérte, küldjem el neki az egyik verset, amit felolvastam. Elküldtem neki, ő pedig lehozta az Esőben, ahogy azóta több verset, novellát és regényrészletet is. Megannyi rendezvényre is hívott, amiért nagyon hálás vagyok neki, mert fontos nekem, hogy a szülővárosomhoz tudok irodalmilag is kapcsolódni, mert igaz, Budapesten élek, de egy részem mindig is Szolnokon maradt.

A díj kapcsán (is) felmerül, hogy mennyire fontos neked a háttér, a csapathoz tartozás. A már említett remek Jenei Gyula-készítette

interjúban meséled, hogy – a szintén említett - András Lászlót kérted fülszöveg írására, mire ő azt mondta, hogy nagyobb név kell, mert az fontos a könyvnek, te viszont azt mondtad, hogy neked meg ő fontos...

Azon a miskolci konferencián olyan jókedvűen hömpölygött az a beszélgetés, hogy a végén kiment a bokám. Az orvos ágynyugalmat rendelt el, így lehetőségem nyílt sokat olvasni. Elbicegtem a könyvesboltba a mankómmal, és megvettem Laci regényét, az *Egy medvekutató feljegyzéseit*, ami azóta is meghatározó olvasmányélményem. Amikor a célegyenesben voltunk a Nyerssel, összejöttünk egy kocsmában és én megkérdeztem Lacit, hogy elvállalná-e a fülszöveg írását, persze készültem indokokkal, mert éreztem, hogy szerényen visszakoyni fog, ahogy meg is tette. Azzal akarta zárni a kérdést, hogy aludjak rá egyet, és akkor lesz részéről rendben, ha nem találunk jobb író-t és indokot. Én azonnal rávágtam, hogy nincs jobb író, sem indok, mire ő ugyanolyan gyorsan mondott igent, ahogy én reagáltam az ő felvetésére. Fontosnak tartottam, hogy azok legyenek ott első kötetem születésénél, akik nagyon fontosak számomra, és akiknek sokat köszön-

hetek. Legyen ez egy lenyomata az életem akkori szakaszának, amire évtizedek után visszaemlékezve is úgy jelenjenek meg az emlékek, mint amikor egy ismerős illatot érez az ember, ami azonnal visszarepíti abba az emlékebe, ami megjelenik a hatására. Amikor ránézek a kötetre, azonnal felerősödnek azok a jó érzések, amik kísérték. Ennek a könyvnek a legnagyobb sikere az volt, hogy születésében részesei voltak a barátaim, és nem csak a kötetben való közreműködésüket köszönhetem nekik, hanem azt is, hogy ott voltak velem és támogattak a gyász feldolgozása közben is. Emlékszem, amikor Lacival beszélünk hosszasan arról 2020 elején, hogy szállnék-e mellé a *Medvészet* rovatba. *(A rovat 2018-ban indult és idén januárban ért véget, a teljes anyag olvasható a Pannon Tükör Online-on. NKJ)* Kéthetente kellene egy szöveget prezentálni, mondta, én pedig eleinte kételkedtem abban, hogy képes leszek-e rá, mert évek óta nem írtam semmit, de hittem abban, hogy a határidő jó inspiráció, ezért nem mondtam azt, amit ő nekem, hogy aludjunk rá egyet, és akkor vállalom csak, ha nem talál jobb író-t és indokot, hanem rábólintottam, hogy rendben, csináljuk. Ezután becsatlakozott Szeifert Natália és Molnár

Krisztina Rita is, és négyen írtuk a rovatot. Ha akkor nem mondom igit, akkor most nem kaptam volna ezt a díjat, amit nagyon köszönök Nektek. A sors fintora, hogy a díj átvétele után két hónappal búcsút vettünk a Medvészet rovattól, de az öt év minden egyes szövege olyan lenyomata az életem akkori részének, mint a Nyers volt 2016-ban, és ezt Jóska, köszönhetem a veled való közös munkának, ahogyan medvéskollégáim inspiratív társaságának is.

Visszadobom a köszönet-labdát, mégpedig azzal, hogy az olvasók köszönhetnek neked sokat, és most itt arra is gondolok, hogy a Pannon Tükör Online-on a fotóid is megjelennek. Kísérőképek ezek, párbeszédbe lépnek a szöveggel, de többek is ennél, néha külön albumokat is képeznek. Mikor és miért fotózol?

A fotózás egy teljesen más kifejezési formája annak az alternatív valóságnak, amit lát az ember a felszín alatt, és míg a szövegek esetében a nyelv szűri meg és dolgozza át a látottakat, addig a fotózás esetében egyetlen pillanatban sűrűsödik össze minden, és jó esetben sikerül elkapnom ezt a pillanatot. A fény az egyik legizgalmasabb dolog az

életünkben, mert pillanatok alatt el tud takarni, és fel is tudja fedni a valóságunknak egy-egy szeletét, attól függ, mikor nézel rá. A napóra a legszebb leképezése annak, hogy valójában a fény haladása jelzi, milyen tempóban telik az életünk, és csak mi emberek szorítottuk mérhető, és számon kérhető keretek közé. A gyerekkor azért is volt szép, mert akkor nem is kellett tudni az időt, csak annyi volt a kérés, sötétedésre érjek haza, de most van úgy, hogy sötétben indulok el, mert a fény mellett a sötétség természete is érdekel. A chiaroscuro egy olasz kifejezés, amit a chiaro (fény) és a scuro (sötétség) szavak összetételéből alkottak. Ez egy olyan módszer, amit a festők évszázadok óta használnak, és amit a fotózás is átvett. A művészek fényel és árnyékkal hozzák létre a térhatást és mélységet, de nekem többet jelent a chiaroscuro a felszíni fény és sötétség viszonyánál. Bennünk is ott él mindkettő, és szépen kifejezhető ez a privát chiaroscuro a felszíni fényviszonyokkal is, ha már a lelkünket fotózni nem tudjuk. Az utcai fotózás is rabul ejtett. Amikor az utcákat járom a kamerámmal, akkor mintha a képkeresőn keresztül szívnám magamba a város energiáit. Egy fotós ismerősöm mondta, hogy ha tiszták a szándékaim, akkor

nincs mitől tartanom, és valóban, rengeteg ismeretlen embert fotóztam le a legkülönfélébb helyzetekben, sokukkal szóba is elegyedtem, és egyértelműen állíthatom, hogy az emberek érdekesekek, nyíltak és barátságosak. Az utcai fotózáshoz elengedhetetlen az élet szeretete és a nyitottság az emberek irányába. Sokszor az utca és az emberek energiái hozzák be azt a fényt, ami megvilágítja a belső sötétséget, és amit, ha egyszer beengedted a sötétbe, csak hagyni kell benne terjedni.

A laudációban is említjük, hogy egyszerre két köteted áll megjelenés előtt. Mi a helyzet most ezekkel az anyagokkal?

A Só című, kisprózákat tartalmazó kötet már négy éve kész van. Négy, ugye?

Igen, az utolsó rész, már ezzel a címmel épp négy évvel ezelőtt jelent meg és jelenleg is olvasható a Pannon Tükör Online-on. Javaslom is a kedves olvasónak, hogy ezen, hamarosan véget érő interjú elolvasása után keressen rá, olvasson bele, nem fog csalódni!

Azért is kérdezem, mert nálad nem tudja jobban senki, mikor lettünk

kész az anyaggal. Ugyanolyan örömmel gondolok a veled való közös munkára, mint amikor Lórával dolgoztam együtt a verseskötetemen. Örülök, hogy téged kértelek fel a Só szerkesztésére és annak is, hogy elvállaltad. A Vörös munkacímű regény készülében, mi több célegyenesben van. Miután elkészült a Vörös, szeretnék neki kiadót találni, ahogy a Sónak is. A Vörös szerkesztője amúgy András Laci, aki nagy örömömmre azonnal igent mondott, és most egy szóval sem mondta, hogy csak abban az esetben vállalja, ha nem találunk jobb szerkesztőt és indokot.

30 éves a Pannon Tükör

Lapunk 2025-ben fennállásának harmincadik évfordulóját ünnepli! Az első, ún. próbaszám 1995 decemberében jelent meg, 78 A/4-es oldalon, egyszínű borítóval és belívvél, amelyet Zalaegerszeg és Hévíz városok támogattak anyagilag. Az ünnepi évben lapunk számos programmal, megemlékezéssel készül, bízva abban, hogy terveinkhez a szükséges támogatást is elnyerhetjük majd.

Lapszámbemutató 2024/6

Zalaegerszegen, állandó helyszínünkön, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban mutattuk be a 2024-es év 5. és 6. lapszámát és átadtuk a 2024-es év Pannon Tükör-díjait. Az elismeréseket Balaicz Zoltán Zalaegerszeg MJV polgármestere adta át, a díjazottakat Bubits Tünde főszerkesztő laudálta, köszöntőt mondott Dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke. A díjátadó után a lapszámokat Bubits Tünde és Nagygéci Kovács József szerkesztők mutatták be, a beszélgetésbe bevonva a 6. lapszám zalaegerszegi alkotóit: Balaton Lászlót, Lackner Lászlót, Prokné Tirner Gyöngyit, Merő Bélát és Nászta Katalint.

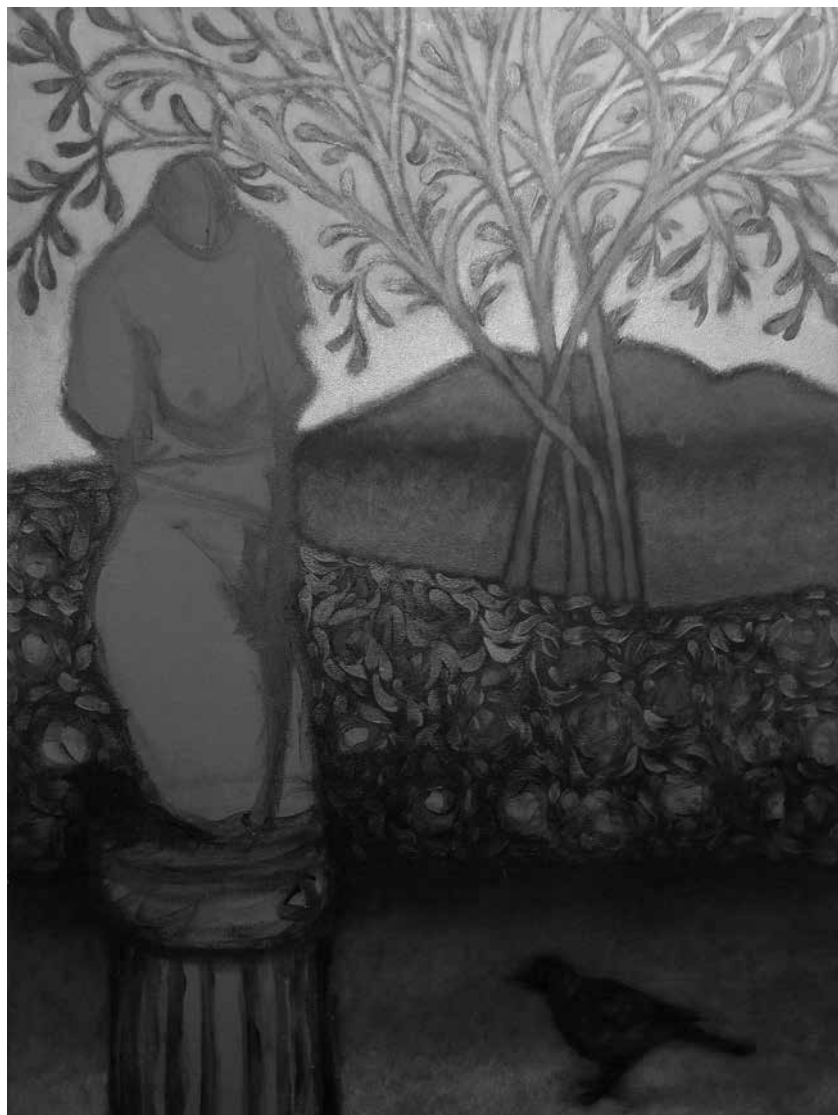
Pannon Tükör-díj 2024

A 2024-es év utolsó lapszámbemutatóján ünnepélyes keretek között adtuk át a Pannon Tükör-díjat két díjazottnak, Balogh Ádám író, költő, fotóművésznek és Tóth Renáta könyvtárpedagógusnak. A harmadik díjazott, Tóth Kinga költő, vizuális performer, aki online csatlakozott a beszélgetéshez a 2025-ös év első lapbemutatóján veszi majd át a kitüntetést.

Pannon Tükör Pódium – visszahallgatható beszélgetések

Állandó fesztiválhelyszínünk, a baranyai Ördögkatlan Fesztivál elérhetővé tette a 2024-es Pannon Tükör Pódium két beszélgetését, melyet szerzőinkkel, Jenei Gyulával, illetve Wirth Imrével folytatott Nagygéci Kovács József szerkesztő. A műsor itt érhető el:

STAMLER LAJOS: Nőkről III.

Szerzőink

Agóts Mátyás (Budapest, 2006) költő

Barkóczy Bianka (Zalaegerszeg, 2007) költő

Brecsók Blanka (Budapest, 2008) költő

Donáth Péter (Budapest, 1948) történész

Gál János (Budapest, 1999) költő

Karamán Hunor (Székelyudvarhely, 1999) író

Kostyál László (Zalaegerszeg, 1962) művészettörténész

Kvárta Marcell Dominik (Zalaegerszeg, 2005) költő

Lackfi János (Zsámbék, 1971) író, költő, műfordító

Meliorisz Béla (Győr, 1950) költő

Nyerges Gábor Ádám (Budapest, 1989) költő, író,
szerkesztő

Nyilas Atilla (Budapest, 1965) költő

Ocsenás Péter Bence (Budapest, 2001) író

Ölbei Livia (Szombathely, 1966) kritikus

Preisz Katalin (Zalaegerszeg, 2006) költő

Regős Mátyás (Budapest, 1994) költő, író

Schwáger Flóra (Zalaegerszeg, 2008) költő

Székrenyes Miklós (Szolnok, 1965) író

Sziágyi Zsófia Emma (Budapest, 1995) író

Terék Anna (Topolya, 1984) költő

Tompa Barnabás (Zalalövő, 2009) költő

Vass Regina (Zalaegerszeg, 2007) költő

Végh Nina (Zalalövő, 2007) költő

Zalavári Lola (Zalaegerszeg, 2008) költő

A lap fotóit Mészáros T. László készítette.

Stámlyer Lajos: Bagatelek